

ERON JÄLKEINEN PERHE, VANHEMMUUS JA LAPSEN ETU SOSIAALISINA REPRESENTAATIOINA

Johanna Ojasti
Maisterintutkielma
Sosiaalityö
Kokkolan yliopistokeskus
Chydenius
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2021

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Kokkolan yliopistokeskus Chydenius
Tekijä Johanna Ojasti	
Työn nimi Eron jälkeinen perhe, vanhemmuus ja lapsen etu sosiaalisina representaatioina	
Oppiaine Sosiaalityö	Työn laji Pro gradu -tutkielma
Aika Maaliskuu 2021	Sivumäärä 82
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tutkimuksessani tarkastelen perhekäsityksiä sekä niihin liittyvää vanhemmuutta ja lapsen etua yhteiskunnassamme osallistuen kriittiseen keskusteluun perhekäsitteestä. Tutkimukseni rungon muodostaa sosiaalisen representaation teorian ja kriittisen diskurssi-analyysin pohjalle rakentuva teoreettinen ja metodologinen viitekehys. Tutkimuksen lähtökohtia taustoittavana perustana tarkastelen ydinperheideologian historiallista kehitystä yhteiskunnassamme ja sitä haastamaan nousseita kriittisten perhetutkimuksen edustamia näkemyksiä. Aineistonani olen käyttänyt kahdeksan eronneen vanhemman kirjoitusta, joissa aiheena oli eron jälkeinen vanhemmuus. Analyysimenetelminä hyödynnän naturalisointia ja ankkurointia.</p> <p>Tutkimuksen tuloksena jäsensin yhteensä kymmenen sosiaalista representaatiota eron jälkeisestä perheestä, vanhemmuudesta ja lapsen edusta. Tulokset toivat esille ydinperheideologian sekä yhteiskunnan edustamien arvojen ja normien vaikutukset perhekäsityksen taustalla. Ydinperheellä on edelleen vahva asema niin yhteiskunnan jäsenten asenteissa kuin hitaasti muuttuvissa yhteiskuntarakenteissakin. Perheestä ja vanhemmuudesta tuotettiin kuitenkin myös monimuotoisempaa perhekäsitystä tukevia sosiaalisia representaatioita. Perhe voi rakentua ydinperheen edustamien arvojen ja normien sijasta myös vuorovaikutussuhteiden ja tunteiden varaan. Eronneet vanhemmat osallistuvat keskusteluun perhekäsityksestä sekä valtdiskurssia eli ydinperhenäkemyistä tukeen, mutta myös sitä haastaen vahvistaen samalla monimuotoisempien perhekäsitysten olemassaoloa.</p>	
Asiasanat Ydinperheideologia, perhekäsitys, perhe, vanhemmuus, lapsen etu	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

TAULUKOT

TAULUKKO 1 Tutkimusasetelma.....	2
TAULUKKO 2 Tutkimuksen teoreettinen ja metodologinen viitekehys	30
TAULUKKO 3 Aineiston analysointivälineet.....	41
TAULUKKO 4 Eron jälkeisen perheen, vanhemmuuden ja lapsen edun sosiaaliset representaatiot.....	61

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT	5
3	KESKEISET KÄSITTEET	9
	3.1 Perhe	9
	3.2 Vanhemmuus.....	11
	3.3 Lapsen etu, asema ja hyvinvointi	13
4	AIEMPI TUTKIMUS	16
5	PERHE YHTEISKUNNASSAMME	20
	5.1 Ydinperhe yhteiskunnan perusyksikkönä ja sen aseman kyseenalaistaminen.....	20
	5.2 Ydinperheideologian vahvan aseman hidas murentuminen.....	24
6	TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN JA METODOLOGINEN VIITEKEHYS	29
	6.1 Sosiaalisten representaatioiden teoria tutkimuksen teoreettisena viitekehysenä	30
	6.1.1 Sosiaalisten representaatioiden olemus	32
	6.1.2 Sosiaalisten representaatioiden tutkimus	34
	6.2 Kriittinen diskurssianalyysi tutkimuksen metodologisena viitekehysenä	35
7	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	40
	7.1 Naturalisointi ja ankkurointi aineiston analysoinnin välineinä.....	41
	7.2 Aineiston analysoinnin eteneminen	43
	7.3 Eettiset kysymykset	45
8	ERON JÄLKEINEN PERHE, VANHEMMUUS JA LAPSEN ETU KÄSITTEINÄ... 47	
9	PERHEEN, VANHEMMUUDEN JA LAPSEN EDUN SOSIAALISET REPRESENTAATIOT	50
	9.1 Perheen sosiaaliset representaatiot.....	50
	9.1.1 Ydinperheideaalin edustamat arvot	50
	9.1.2 Yhteiskunnan sosiaaliset normit	52
	9.1.3 Vuorovaikutussuhteet	53
	9.1.4 Arkielämän kokemukset	54
	9.1.5 Myönteiset tunteet.....	54
	9.2 Eron jälkeisen vanhemmuuden sosiaaliset representaatiot	55
	9.2.1 Yhteiskunnan arvot ja normit.....	55

9.2.2	Muutos vanhemmuudessa	56
9.2.3	Vanhempien keskinäiset suhteet	57
9.3	Lapsen etu sosiaalisena representaationa	58
9.3.1	Lapsen oikeus vanhempiinsa	58
9.3.2	Eroon liittyvät ratkaisut ja vanhemman oma selviäminen	59
10	TULOKSET	62
10.1	Eron jälkeisen perheen sosiaaliset representaatiot	62
10.2	Eron jälkeisen vanhemmuuden sosiaaliset representaatiot	65
10.3	Lapsen edun sosiaaliset representaatiot	67
11	YHTEENVETO JA POHDINTA	69
	LÄHTEET:	75
	LIITTEET	82

1 JOHDANTO

Tutkimukseni aihe paikantuu avioeron jälkeisen perheen ja vanhemmuuden teemaan. Eron jälkeen ydinperheen kokoonpano muuttuu ja samalla myös perheen käsitettä joudutaan arvioimaan uudelleen. Yhteiskunnallinen keskustelu perheestä, avioerosta ja vanhemmuudesta vaikuttaa ainakin osittain siihen, kuinka eron kokeneet itse omaa tilannettaan määrittävät. Perheen ja erityisesti ydinperheen asema on vahva yhteiskunnassamme kietoutuen yhteiskunnan rakenteisiin ja toimintatapoihin. Avioerot ovat kuitenkin nyky-yhteiskunnassamme yleisiä, joten keskustelu eron jälkeisistä perhemuodoista ja vanhemmuudesta on saanut uudenlaisia, aiempaa monimuotoisempia näkökulmia.

Oma kiinnostukseni eron jälkeiseen perheeseen pohjautuu useiden vuosien taakse, jolloin aloin kiinnostua sosiaalityön aihealueesta ja erityisesti lapsiin ja perheisiin liittyvästä auttamisesta. Havaitsin, että kulttuurinen ja sosiaalinen ympäristö on ydinperheen merkitystä korostava ja erilaisia perhemuotoja kohtaan osoitettu suvaitsevaisuus osittain näennäistä. Mielenkiintoni kohdistui eronneisiin vanhempiin sekä heidän käsityksiinsä ja antamiinsa merkityksiin perheestään edellä mainitussa kontekstissa.

Seuraavassa taulukossa kuvaan kootusti tutkimukseni asetelman ja tämän jälkeen avaan taulukon sisältöä tarkemmin.

TAULUKKO 1 Tutkimusasetelma

Tutkimustehtävä	Tutkia perhekäsityksiä ja niihin kytkeytyvää vanhemmuutta ja lapsen etua sosiaalisten representaatioiden teorian avulla.
Tutkimuskohde	Perhekäsitys eron jälkeistä perhettä ja vanhemmuutta kuvaavissa kirjoituksissa.
Tutkimusongelmat	Kuinka tutkia eron jälkeistä perhettä ydinperheideologiaa kriittisesti peilaten? Millaisia sosiaalisia representaatioita vanhempien erotarinat tuottavat eron jälkeisestä perheestä, vanhemmuudesta ja suhteesta lapseen?
Tutkimusaineisto	Kahdeksan eronneen vanhemman kirjoittamaa tekstiä eron jälkeisestä vanhemmuudesta.
Tutkimuksen keskeiset käsitteet	Eron jälkeinen perhe
	Eron jälkeinen vanhemmuus
	Lapsen etu
Teoreettinen lähestymistapa	Sosiaalisten representaatioiden teoria

Tutkin pro gradussani yhteiskuntamme kulttuurisia perhekäsityksiä sisällyttäen perhekäsitykseen myös vanhemmuuden ja lapsen edun näkökulmat. Tukeudun tarkastelussani teoriaan, jonka avulla lähestyn tutkimuskohdetta. Varsinaisena tutkimukseni kohteena on siten kulttuurinen ja yhteiskunnallinen perhekäsitys, jota eronneet vanhemmat ovat osaltaan tuottamassa aineistonani olevien kirjoitusten muodossa. Kysyn tutkimuksessani, kuinka tutkia eron jälkeistä perhettä tilanteessa, jossa kriittiset näkemykset ovat haastamassa pitkään vallalla ollutta ydinperheideologiaa. Toisen tutkimuskysymykseni avulla tarkastelen sitä, millaisia sosiaalisia representaatioita eron kokeneet vanhemmat tuottavat omakohtaisilla kirjoituksillaan perheestään, vanhemmuudestaan ja lapsen edusta.

Tutkimuksessani kuvaan sitä, kuinka hitaasti ydinperheen valta-asema oikeanlaiseksi koettuna perhemuotona yhteiskunnassamme muuttuu erilaisten perhemuotojen yleistymisestä huolimatta. Taustanaan eronneilla vanhemmilla on ydinperhettä tukevat yhteiskunnalliset rakenteet ja kulttuurinen ymmärrys ydinperheestä ensisijaisena perhemuotona. Samaan aikaan tätä käsitystä ovat haastamassa kriittiset näkökulmat tehden erilaisista perhemuodoista yhä hyväksytympiä. Ydinperhekäsityksen historiallinen rakentuminen ja sitä vastustamaan nousseet kriittiset perhenäkemykset muodostavat tutkimukseni perustan. Olen antanut ydinperhekäsityksen muodostamisen tarkastelulle ja sen aseman osittaiselle murenemiselle merkittävän roolin tutkimukseni lähtökohtana. Tutkimukseni keskeiset käsitteet ovat eron jälkeinen perhe, vanhemmuus ja lapsen etu. Käsitteideni tarkastelulla avaan tutkimukseni

lähestymistapaa ja pyrin tuomaan esille sitä laajaa kulttuurisen ymmärryksen kenttää, jolla keskustelua näiden käsitteiden avulla käydään.

Lähestyn tutkimusongelmaani teorialähtöisesti. Tutkimukseni toteutan teoreettiseen, käsitteelliseen ja metodologiseen otteeseen orientoituen. Viitekehyksenä tutkimuksessani on sosiaalisten representaatioiden teoria ja metodologisena viitekehyksenä kriittinen diskurssianalyysi. Sosiaalisten representaatioiden teoria yhdistettynä kriittisen diskurssinanalyysin vallan ja historia elementteihin mahdollistavat nykyisten perhekäsitysten kriittisen ja realistisen tarkastelun ja näkyväksi tekemisen.

Sosiaaliset representaatiot luovat kehyksen ja säännöt maailmassa toimimiseen (Lage, 2014, 54). Maailma ja siinä esiintyvät sosiaaliset representaatiot ovat monimuotoisia ja niiden välinen suhde on vuorovaikutteinen. Ne ohjaavat käyttäytymistä, mutta samalla ne luovat uusia selityksiä ja merkityksiä antamalla yksilöille mahdollisuuden peilata omia arvojaan vallalla olevaan maailmankuvaan. (Moscovici, 2000). Siten ne rajaavat, mutta samalla luovat mahdollisuuksia kyseenalaistamiseen ja uudenlaiseen ajatteluun. Sosiaalisten representaatioiden lähestymistavassa korostuu historian merkitys vallitsevien keskustelujen ja näkökulmien taustalla. Sosiaaliset representaatiot, arkikokemuksemme asioista, muodostuvat yhteiskunnassa sen jäsenten keskinäisen kommunikaation kautta. Sosiaaliset representaatiot eivät kuitenkaan ole pysyviä, vaan ne ovat jatkuvassa muutoksessa. Ne muokkautuvat ja uusiutuvat ajan kuluessa uusien kriittisten näkökulmien ja vallalla olevien näkemysten käydessä keskinäistä kamppailua. Perheestä ja eron jälkeisestä vanhemmuudesta käydään yhteiskunnassa tällaista keskustelua, johon aineistoni vanhemmat omilla erokirjoituksillaan osallistuvat. He tuottavat sosiaalisia representaatioita omien kokemustensa ja asenteidensa pohjalta siinä yhteiskunnallisessa ja sosiaalisessa kontekstissa, jossa sillä hetkellä elävät. Näitä sosiaalisia representaatioita haluan tuoda tutkimuksellani esille.

Aineistonani on kahdeksan eronneen vanhemman omakohtaista kirjoitusta eron jälkeisestä vanhemmuudesta, perheestä ja suhteesta lapseen. Analysoin aineistoa sosiaalisten representaatioiden teorian tarjoamien työkalujen, naturalisoinnin ja ankkuroinnin avulla. Tarkoitukseni on löytää kirjoituksista sosiaalisia representaatioita perheestä, vanhemmuudesta ja lapsen edusta. Myös aineiston analysoinnissani painottuu vahvasti teorian merkitys tutkimukseni kokonaisuudessa. Teoria toimii siten apuvälineenäni tarkastellessani kirjoituksia ja niiden esiintuomaa perhekäsitystä yhteiskunnassamme.

Johdantoni lopuksi avaan lyhyesti tutkimukseni rakennetta. Johdannon jälkeen toisessa luvussa avaan tutkimukseni lähtökohtia tarkastelemalla avioeroa yhteiskunnassamme ja sitä, millaisessa kulttuurisessa ja sosiaalisessa ympäristössä eronnutta perhettä, vanhemmuutta ja lapsen etua eron jälkeen tarkastellaan. Samassa luvussa pohdin myös tutkimukseni antia. Kolmannessa luvussa tarkastelen tutkimukseni keskeisiä käsitteitä, perhettä, vanhemmuutta ja lapsen etua tutkimukseni

lähestymistapaa laajasti avaten. Aiempia tutkimuksia käsittelen luvussa neljä. Tutkimukseni tieteellinen keskustelu paikantuu kriittisen perhetutkimuksen teemoihin, joiden ymmärtäminen edellyttää myös ydinperheideologian ja sen yhteiskunnallisuuden tarkastelua. Näitä tarkastelen luvussa viisi. Tutkimukseni teoreettisia ja metodologisia ratkaisuja avaan luvussa kuusi. Esittelen tässä luvussa ensin tutkimukseni teoreettisena viitekehyksenä toimivan sosiaalisten representaatioiden teorian. Sen jälkeen käsittelen diskurssianalyysiä yleisesti, jonka jälkeen perehdyn tarkemmin tutkimukseni metodologisena viitekehyksenä toimivaan kriittiseen diskurssianalyysiin. Luvussa seitsemän kerron tutkimukseni toteutuksesta. Tässä luvussa esittelen tutkimuskysymykseni ja aineistoni analyysiksi valitsemani työkalut, naturalisoinnin ja ankkuroinnin. Esittelen samassa luvussa myös analyysini kulkua ja tarkastelen tutkimukseni eettisiä kysymyksiä. Luvussa kahdeksan kerron naturalisoinnin avulla toteuttamastani aineiston analyysistä ja luvussa yhdeksän nostan esille ankkuroinnin avulla jäsentämäni sosiaaliset representaatiot. Luvussa kymmenen esittelen tutkimukseni tulokset. Lopuksi luvussa yksitoista kokoan tutkimukseni yhteen, vastaan tutkimuskysymyksiini ja pohdin tutkimuksen tavoitteen saavuttamista. Päätän tutkimukseni sen hyödynnettävyyden ja rajoitusten pohdintaan sekä kerron lyhyesti kokemuksistani tutkimusprosessin aikana.

2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

Tutkimukseni aluksi tarkastelen erojen merkitystä niin yhteiskunnallisesta kuin yksilön näkökulmasta pyrkien tekemään näkyväksi kontekstin, jossa eronneet vanhemmat tuovat esille ajatuksiaan ja kokemuksiaan erosta ja sen vaikutuksista lapsiinsa ja vanhemmuuteensa. Avio- ja avoerot ovat yhteiskunnassamme yleisiä ja lukuisat perheet, lapset ja vanhemmat, kohtaavat vuosittain eron tuoman elämänmuutoksen (Koskela, 2012, 18). Ero on yksilön näkökulmasta yksi elämän suurimmista muutoksista, mutta myös yhteiskunnan tasolla tarkasteltuna se on monestakin näkökulmasta merkittävä asia. Kiisken (2011, 256) mukaan yhteiskuntamme rakentuu paitsi yksilöistä, myös perheistä, joiden koossa pysymiseen ja hyvinvointiin yhteiskunnassamme panostetaan paljon. Perhe muodostaa siten yhteiskunnan keskeisen organismin, jonka hajoaminen haastaa paitsi sen keskellä olevat yksilöt ja heidän hyvinvointinsa, myös yhteiskunnan kyvyn toimia muuttuneessa tilanteessa ja uudistua.

Avioero on samalla sekä hyvin yksilöllinen että tilastollisesti tarkasteltuna melko yleinen ilmiö. Suomessa erojen määrä on pysynyt pitkään samana ja tilastojen mukaan noin 40% avioliitoista päättyy eroon. Lasten näkökulmasta tarkasteltuna tämä tarkoittaa sitä, että noin joka kolmas alle 15-vuotias lapsi kokee vanhempiensa eron. (Tarvainen, Myllyniemi ja Gissler, 2020, 31-32). Kyseessä on siis melko tavallinen ilmiö, joka koskettaa kymmeniä tuhansia yhteiskuntamme yksilöitä vuosittain.

Castrén (2009, 107, 111-113) tarkastelee eroa yhteiskunnan tasolla tuoden esille sen jännitteisyyden. Toisaalta ero on yhteiskunnassamme melko yleinen ilmiö, toisaalta ydinperheideaali on vahvasti läsnä tehden erosta normaalista poikkeavan tapahtuman. Perheen merkitys yhteiskunnassamme on hyvin keskeinen ja edelleen, eri perhemuotojen yleistymisestä huolimatta, ydinperheen asema nousee korostuneesti esille. Ero on tietyllä tavalla poikkeamista tästä yhteiskunnallisesta ja kulttuurisesta normista, jolloin se on omiaan aiheuttamaan epäonnistumisen ja syyllisyyden tunteita eropäätöksen tehneissä vanhemmissa.

Brobergin (2010, 11) mukaan myös lapsen etu kytketään tiiviisti yhteen ydinperhekäsitteeseen. Ydinperheen ajatellaan olevan lapsen näkökulmasta paras ratkaisu ja eron olevan lapsen kannalta lähes poikkeuksetta kielteinen asia. Yesilovan (2009, 80) mukaan ydinperhe on nähty edellytyksenä lapsen normaalille kehitykselle ja hyvinvoinnille. Hokkanen (2005, 102) toteaa, että lapsen eron jälkeistä asemaa onkin tarkasteltu paljon nimenoman kielteisten vaikutusten valossa. Vaikka ero on seurausta vanhempien tekemistä valinnoista, määrittyy myös lapsi eron myötä uudelleen. Lapsi ei ole eron jälkeen enää pelkästään lapsi, vaan hänestä tulee yhteiskunnan silmissä erolapsi. Hokkanen (2005, 22) nostaa esille myös eroon liittyvän ristiriidan lapsen edun ja vanhemman oman hyvinvoinnin välillä. Toisaalta lapsen edun mukaista olisi, että vanhemmat jatkaisivat parisuhdettaan, mutta vanhemman oman hyvinvoinnin näkökulmasta ero saattaa monesti olla parempi ratkaisu. Tästä saattaa seurata eronneiden vanhempien mielessä syyllisyyden kokemuksia, jotka tutkimuksen mukaan nousevat usein lapsiin ja heidän selviytymiseensä liittyvistä asioista (Kiiski, 2011, 100).

Lapsen etu ja lapsen hyvinvointi tulevat usein käsitteinä esille eronneiden vanhempien puheissa. Vaikka nämä olisivatkin vanhempien lähtökohtina heidän puhuessaan erotilanteessa lapsen edusta, saattavat vanhemman omat oikeudet näyttäytyä käytännössä suuremmassa roolissa. Joissain tapauksissa lapset saattavatkin joutua erossa vanhempien väliin, erosta johtuvien voimakkaiden tunteiden ja ristiriitojen välikappaleeksi (Koskela, 2012, 20-21). Vanhemmat puhuvat lapsista ja lapsen parhaasta, mutta käytännössä tilanne saattaa kuitenkin olla toisenlainen. On vaarana, että lapset toimivat vain vanhempien keskinäisen riidan välikappaleina ja vanhemmat tuovat esille lapsen näkökulmaa vain omien intressiensä ja etujensa ajamiseen.

Ero on iso elämänmuutos koko perheelle. Hokkanen (2005, 12) toteaa, että tarkasteltaessa eroa tunteiden ja kokemuksen tasolla, voidaan sitä verrata jopa kuolemaan. Toisaalta ero voi olla toiselle tai molemmille parisuhteen osapuolille ja joissain tapauksissa myös koko perheelle helpottava kokemus. Lapsen kannalta oleellista on ennen kaikkea se, millä tavoin vanhemmat eron jälkeistä vanhemmuuttaan hoitavat. Sen on todettu vaikuttavan oleellisesti lasten selviytymiseen ja myöhempään elämään. (Kiiski, 2011, 91, 106). Hokkanen (2005, 22-25) tarkastelee eron jälkeistä vanhemmuutta tehtyjen käytännön ratkaisujen näkökulmasta ja ratkaisujen vaikutusten valossa. Eron jälkeinen vanhemmuus voi toteutua käytännössä monella eri tavalla. Näillä on vaikutuksensa myös siihen, millaiseksi vanhemman ja lapsen suhde eron jälkeen muotoutuu. Koskela (2012, 96) havaitsi omassa, suomalaisten miesten avioeroa tarkastelevassa tutkimuksessaan, että ero heikensi merkittävästi isien vanhemmuutta. Hänen mukaansa tämä ei välttämättä ole sukupuolisidonnainen asia, sillä amerikkalaisissa tutkimuksissa on havaittu avioeron heikentävän sekä isän että äidin vanhemmuutta.

Olen edellä kuvannut perheeseen, eroon, vanhemmuuteen ja lapsen etuun liittyvää taustaa, joka on keskeisenä lähtökohtana tutkimuksessani. Edellä kuvasin sitä, kuinka yhteiskunnassamme on edelleen vallalla vahvat, ydinperheideaalia ylläpitävät normit perheiden monimuotoisuudesta huolimatta. Tavoitteenani on tarkastella sitä, millaisena käsitys eron jälkeisestä perheestä, vanhemmuudesta ja vanhemman suhteesta lapseensa tätä taustaa vasten ja tällaisessa kontekstissa näyttäytyy. Hokkasen (2005, 20) mukaan avioeroa voidaan tarkastella joko yksilön tai yhteiskunnan tasolla. Omassa tutkimuksessani aineistona ovat yksittäisten vanhempien tuottamat erokirjoitukset ja siten yksilön taso. Varsinaisena mielenkiintoni kohteena on kuitenkin se, millaisena eron jälkeinen perhe ja vanhemmuus yhteiskunnan tasolla ja kulttuurissamme näyttäytyy.

Monet avioeroa tarkastelevat tutkimukset perustuvat avioeron kielteisiin vaikutuksiin ja sen aiheuttamiin negatiivisiin seurauksiin (esim. Koskela, 2012 ja Amato, 2014). Omassa tutkimuksessani pyrin tarkastelemaan aineistoa mahdollisimman neutraalisti, enkä siten ota lähtökohdakseni kumpaakaan näkökulmaa. Tutkimukseni tavoitteena ei ole arvottaa vanhempien eropuheita, vaan tutkia teorian avulla kirjoituksia sosiaalisina representaatioina perhekäsityksestä yhteiskunnassa. Ajattelen, että vanhempien vapaamuotoisissa, nimettömissä kirjoituksissa vanhemmat tuovat esille ajatuksiaan ja tunteitaan avoimesti ja rehellisesti. Minua kiinnostaa tutkia, millaisia diskursseja ja käsityksiä eron jälkeisestä perheestä, lapsen asemasta avioerossa ja omasta vanhemmuudesta paljastuu tällaisen puheen takaa ja millaisia olemassa olevia sosiaalisia representaatioita ne edustavat tai ovat mahdollisesti tuottamassa.

Tutkimuksellisesta näkökulmasta tarkasteltuna näen tutkimukseni suurimman annin liittyvän aineistosta paljastuviin diskursseihin eron jälkeisestä perheestä, vanhemmuudesta ja vanhempien näkemyksiin lapsen asemasta eron jälkeisessä perheessä. Tutkimuksellani tuon esille kriittistä analyysiä edellä mainituista diskursseista, mikä tekee osaltaan näkyväksi rajoittuneet perhekäsitykset ja yhteiskunnallisten rakenteiden sekä sosiaalisen ja kulttuurisen ympäristön näiden taustalla. Tutkimuksellani osallistun kriittiseen keskusteluun ydinperheen asemasta ja perhekäsityksistä yhteiskunnassa.

Pirttilä-Backmanin ja Helkaman (2001, 320) mukaan sosiaalisten representaatioiden teorian yksi neljästä metodologisesta periaatteesta on sosiaalisten representaatioiden ja sosiaalisen todellisuuden välinen vuorovaikutteinen suhde. Sosiaaliset representaatiot muokkaavat todellisuutta ja toisaalta myös sosiaalinen todellisuus vaikuttaa sosiaalisten representaatioiden muodostumiseen. Yhteiskunnassa vallalla olevat asenteet ja arvomaailma vaikuttavat vanhempien eron jälkeisiin ajatuksiin ja heidän kokemuksiinsa. Samalla vanhemmat erosta ja lapsistaan kirjoittaessaan tuottavat uudenlaista todellisuutta, uusia aineksia perhettä koskevaan yhteiskunnalliseen keskusteluun. Tämän kautta on mahdollista tuottaa uutta, eteenpäin vievää eroperheisiin

liittyvää ajattelua. Autonen-Vaaraniemi (2019, 374-375) havaitsi tutkimuksessaan, että sosiaalityöntekijöiden ja eroauttamisen ammattilaisten diskursseissa vanhemmuus ja lapsen etu erossa määrittyi vahvasti yhteiskunnassa vallalla olevien ideologioiden pohjalta. Hänen mukaansa eroauttamisen kehittämiseksi olisi tärkeää, että nämä diskurssit ja kehykset tulisivat näkyviksi. Ajattelen, että oma tutkimukseni voisi edistää osaltaan tätä tavoitetta tekemällä näkyväksi eron kohdanneiden, yhteiskunnan diskurssien ja ideologioiden kehyksessä elävien vanhempien ajatuksia.

3 KESKEISET KÄSITTEET

Tutkimuksessani tarkastelen eron jälkeistä vanhemmuutta ja sitä, millaisia sosiaalisia representaatioita vanhempien tuottamat kirjoitukset edustavat erityisesti eron jälkeisestä perheestä, vanhemmuudesta ja lapsen edusta. Keskeisinä käsitteinä tutkimuksessani voidaan pitää perhettä, vanhemmuutta ja erityisesti eron jälkeistä vanhemmuutta sekä lapsen etua. Kaikki edellä mainitut käsitteet ovat laajoja ja niitä voidaan tarkastella monesta eri näkökulmasta. Tutkimuksessani tuon tarkoituksella esiin edellä mainitsemistani käsitteistä eri näkökulmia, enkä näin ollen pyrikään määrittelemään tai rajaamaan käyttämiäni käsitteitä teoreettisesti tai yksiselitteisesti. Tämä on mielestäni perusteltua kahdestakin syystä. Kaikki edellä mainitut käsitteet ovat laajoja ja niitä voidaan näkökulmasta riippuen määritellä erilaisin tavoin. Lisäksi tavoitteenani on tuoda esiin vanhempien tuottamaa, monimuotoista näkökulmaa perheeseen ja eron jälkeiseen vanhemmuuteen, jolloin myös käsitteiden laajempi tarkastelu tässä on oleellista. Lähestyn siten käsitteitä yleisellä tasolla avaten tutkimukseni lähestymistapaa. Samalla nostan esille sitä kulttuurisen ymmärryksen näkökulmaa, joka on tutkimuksessani oleellista.

3.1 Perhe

Hokkanen (2005, 17-19) toteaa Jallinojaa (2000) lainaten, että perhettä käsitteenä on nyky-yhteiskunnassamme vaikea määritellä. Yesilova (2009, 17-18) avaa ongelmallisuutta toteamalla, että perheen käsite ja ihanne perheestä vastaavat usein toisiaan, mutta nämä puolestaan eivät vastaa todellisuutta. Perhe -käsitteen teoreettinen määrittely ei ole myöskään omassa tutkimuksessani oleellista. Sen sijaan oleellista tutkimukseni viitekehyksen ja taustoituksen näkökulmasta on tarkastella perheen merkitystä yhteiskunnassamme. Kiisken (2011, 23) mukaan perhe rakentuu nyky-yhteiskunnassa vahvasti parisuhteen varaan. Kun tämä parisuhde eron myötä hajoaa,

tarkoittaa se perhekokoonpanon uudenlaista muotoutumista ja kaikkien perheenjäsenten elämässä isoa muutosta. Monesti se tarkoittaa myös perhe -käsitteen uudelleentarkastelua ja oman perhekäsityksen muokkautumista.

Ydinperheellä on yhteiskunnassamme edelleen vahva asema ja eroa pidetään sen yleisyydestä huolimatta poikkeamisena tästä normista (Castrén, 2009, 127). Tämä puolestaan kytkeytyy tiiviisti siihen, millaisia ajatuksia, tunteita ja kokemuksia eronneille vanhemmille suhteessa vanhemmuuteensa, lapsiinsa ja heidän asemaansa nousee. Faurien ja Kalliomaa-Puha (2010, 28) toteavat, että ydinperhe muodostaa edelleen pohjan ja periaatteet perheiden tarkastelulle sekä lainsäädännössä että arkielämässä. Vaikka monet ihmiset elävät jossain muussa perhetyypissä kuin ydinperheessä, pidetään ydinperhettä edelleen yleisimpänä ja normaaleimpana perhetyyppinä. Brobergin (2010, 15-16) mukaan ydinperhe toimii yhä edelleen normatiivisena mallina ja vertailukohtana, johon muita perhemuodostelmia verrataan. Ydinperhe määrittää siten tietynlaisen hyväksyttävimmän, luonnolliseksi muodostuneen olemisen ja elämisen tavan, josta poikkeaminen tuo yksilöt monellakin tavalla ja tasolla ongelmalliseen tilanteeseen.

Linnavuori (2007, 12-15) puolestaan tarkastelee ideologisen ja todellisen perhekuvan ristiriitaa yhteiskunnassamme. Monet elävät muodostelmassa, joka ei vastaa ydinperheen kokoonpanoa. Hän tuo esille käsitteitä, kuten eron jälkeinen perhe tai kaksinapainen perhe, joihin sisältyy ajatus suhteiden merkityksestä rakenteiden sijaan. Näiden avulla pyritään luomaan ydinperhettä korvaava termi ja samalla nostamaan muut perhemuodot tasavertaisiksi ydinperheen rinnalle. Linnavuoren tarkastelu osoittaa, kuinka ydinperheen asema niin institutionaalisenä kuin käsitteellisenäkin on erittäin vahva yhteiskunnassamme. Perhettä on tarpeen kuvailla erilaisilla lisämääreillä ikään kuin osoituksena sille, että pelkkä yksinkertainen perhe -käsite on varattu tietynlaiselle kokoonpanolle. Käytännön tasolla voidaan kuitenkin irrottautua tästä ideologisesta ydinperhe -käsitteestä ja ajatuksesta. Linnavuori (2020, 95-96) toteaa tämän tulevan esille lasten eron jälkeistä vuoroasumista tarkastelevassa tutkimuksessaan. Vanhempiansa luona vuorotellen asuvat lapset kokivat kummankin vanhempansa kodit myös omaksi kodikseen, mutta perheekseen he kokivat edelleen entisen perheensä, vaikka sen jäsenet eivät enää asuneetkaan yhdessä. Lasten kokemuksissa koteja oli siis kaksi, mutta perheitä vain yksi. Lapset kokivat siten perheen muodostuvan läheisten muodostamasta verkostosta ja entisen ydinperheen hajoamisesta huolimatta perheen säilyneen muotoaan muuttaen.

Edellinen, lasten kokemuksiin pohjautuva perheen tarkastelu lähenee kriittisen perhetutkimuksen edustamia ajatuksia. Perinteistä ydinperheideologiaa vastustavat kriittisen perhetutkimuksen edustajat haluavat nähdä perheen laajana ja monimuotoisena ja irtautuvat siten tarkasta perheen määrittämisestä. He näkevät perheen, sen käsitteen ja yhteiskunnan muutoksen välisen suhteen vuorovaikutteisena. Perhettä ei

niinkään pyritä rajaamaan, vaan päinvastoin sitä halutaan laajentaa, hajottaa ja tarkentaa. On myös kritisoitu perheen määrittymistä yksikössä ja ehdotettu puhuttavan perheistä, jolloin monimuotoisuus tulisi näkyvämmäksi. (Forsberg, 2003, 10-12). Perhettä voidaan myös tarkastella erilaisten elettyjen käytäntöjen kautta. Perheen määritelmän ja käsitteen tilalle onkin ehdotettu perhekäytännöt -käsitettä, jossa perheen nähdään muodostuvat erilaisten arkielämässä tapahtuvien käytäntöjen kautta (Kuronen, 2014, 119). Kriittisen perhetutkimuksen piirissä korostuu myös näkemys perheen muodostumisesta sosiaalisessa kontekstissaan. Tämän ajattelutavan mukaan perhettä ei ole mahdollista määritellä etukäteen, vaan se muodostuu merkityksellisten suhteiden kautta eläen. (Forsberg, 2014, 127-129).

Edellinen tarkasteluni osoittaa toisaalta perhe -käsitteen moniulotteisuuden ja ristiriitaisuuden, toisaalta sen monet mahdollisuudet. Käytännössä on olemassa erilaisia perheitä, mutta yhteiskunnallinen, kulttuurinen ja sosiaalinen konteksti luo yhä edelleen rajat sille, kuinka perhettä määritellään.

3.2 Vanhemmuus

Eron jälkeisen vanhemmuuden tarkastelu on mahdollista hyvin monista eri näkökulmista, kuten seuraava tarkasteluni osoittaa. Samalla tavalla kuin edellä kuvaamani perhekäsitysten monimuotoisuus ja erilaiset näkemykset lapsen edusta, myös eron jälkeinen vanhemmuus tuo omat vaikutuksensa vanhempien diskursseihin.

Böök (2001, 14) tarkastelee vanhemmuuden käsitettä yleisesti omassa väitöskirjassaan. Böökin mukaan vanhemmuus on kulttuurisesti ja sosiaalisesti rakentuva ilmiö ja siten kytköksissä tiiviisti aikaansa ja paikkaansa. Erilaiset muutokset, kuten esimerkiksi avioero, muuttavat siten myös vanhemmuutta. Hän toteaa, että vanhemmuus on tiiviisti kytköksissä lapsuuden käsitteeseen ja vanhemmuus määrittyy sen perusteella, miten lapsuus ja lapsen paras yhteiskunnassamme kunakin hetkenä nähdään. Linnavuori (2007, 16) puolestaan tuo esille vanhemmuuden ja ydinperheen tämänhetkisen vahvan yhteyden yhteiskunnassamme. Ydinperheeseen liittymätön vanhemmuus nähdään erilaisena, poikkeavana, jollaiseksi siten eron jälkeinen vanhemmuuskin voidaan tulkita.

Ero muuttaa vanhemmuutta, sen toteuttamistapoja ja myös siitä käytettäviä käsitteitä. Kääriäinen (2008, 115) määrittelee eron haastavan vanhemmuutta tuoden siihen vaatimuksen kahden toisistaan irtautuneen yksilön kyvystä toteuttaa vanhemmuutta erillään toisistaan, mutta kuitenkin lapsen edun mukaisesti yhdessä ja samaan suuntaan kulkien. Kauppinen (2013, 10-11) toteaa, että lapsiperheessä vanhempien parisuhde muuttuu eron jälkeen suhteeksi, jossa lapset ovat puolisoitten välisen aiemman tunnesuhteen sijaan siteenä vanhempien välillä. Kauppinen käyttää käsitettä

yhteistyövanhemmuus puhuessaan tästä vanhempien eron jälkeisestä vanhemmuudesta korostaen näin vanhempien vastuiden ja velvollisuuksien hoitamista yhteistyössä lapsen parhaaksi. Autonen-Vaaraniemen (2019, 370) mukaan yhteistyövanhemmuuden ja yhteishuoltajuuden käsitteet ovat olleet jo kauan vaikuttamassa lainsäädännössämme sekä ammattilaisten puheissa. Käytännössä tilanteet ovat kuitenkin hyvin erilaisia. Kaikissa erotilanteissa yhteistyö vanhempien välillä ei toimi käytetyistä käsitteistä riippumatta. Näin ollen käsitteiden tasolla ja käytännössä tarkasteltu vanhemmuus eivät ole sama asia.

Hokkanen (2005, 23-24) tarkastelee vanhemmuutta käsitteellisellä tasolla puheen yhteishuoltajuudesta, tosiasiallisesta yhteishuoltajuudesta ja yksinhuoltajuudesta. Nämä pohjautuvat vanhempien erossa tekemiin lapsen huoltoa ja tapaamista koskeviin sopimuksiin. Ne ovat juridisia termejä ja siten käsitteinä tarkoittavat eri asiaa kuin vanhemmuus. Nämä sopimukset vaikuttavat kuitenkin käytännössä osaltaan myös siihen, millaiset reunaehdot isällä tai äidillä eron jälkeisen vanhemmuuden toteuttamisessa on. Siksi myös näiden juridisten käsitteiden tarkastelu on mielestäni oleellista samoin kuin Salon (2001, 17) tarkastelema ero vanhempana olemisen ja vanhempana toimimisen käsitteen välillä. Jälkimmäisessä tarkastellaan niitä tapoja ja tyynejä, joilla vanhempi konkreettisesti lapsen kasvua ja kehitystä tukee, ensimmäinen viittaa juridiseen vanhempana olemiseen.

Kuronen (2003, 113-114) tarkastelee vanhemmuutta sisällöllisestä näkökulmasta erottaen biologisen, taloudellisen ja sosiaalisen vanhemmuuden. Hänen mukaansa eron jälkeisessä vanhemmuudessa tulevat näkyväksi vanhemmuuden eri puolet, jotka eivät enää eron jälkeen aiempaan tapaan kietoudukaan saumattomasti yhteen. Biologinen ja taloudellinen vanhemmuus tulevat usein eron jälkeisessä vanhemmuuskeskustelussa korostuneesti esille sosiaalisen jäädessä heikommalle. Joissain tilanteissa sosiaalinen vanhemmuus saattaa kuitenkin olla hyvin vahvaa ja määrittää käytännössä perhettä ja vanhemmuutta biologisia tai rakenteellisia näkökulmia enemmän.

Rissanen, Kääriäinen, Rantala, Sarasoja ja Aikio (2017, 43-44) viittaavat Fustenbergiin ja Cherliniin (1991) tarkastellessaan vanhempien toteuttamaa eron jälkeistä vanhemmuutta vanhempien välisen yhteistyön ja vuorovaikutuksen näkökulmasta. He jakavat vanhemmuuden yhteistyövanhemmuudeksi ja rinnakkaiseksi vanhemmuudeksi. Nämä eroavat toisistaan vanhempien välisen suhteen laadussa ja toimivuudessa. Rinnakkaisessa vanhemmuudessa vanhempien välinen suhde perustuu vain lasten asioiden hoitamiseen, eikä keskinäistä kanssakäymistä lasten asioiden hoitamisen lisäksi ole. Yhteistyövanhemmuudessa sen sijaan vanhempien välit ovat rakentavat ja yhteistyökykyiset.

Linnavuori (2007, 26) puolestaan puhuu jaetusta vanhemmuudesta siirtyen tuomaan eron jälkeisen vanhemmuuden tarkasteluun myös vanhemman ja lapsen

välisen suhteen. Jaetun vanhemmuuden nähdään mahdollistavan kummallekin vanhemmalle psykologisen vanhemmuuden eli tunnesiteen muodostumisen lapsen ja vanhemman välillä. Erotilanteessa jaettua vanhemmuutta toteuttaneilla eli yhdessä lapsen kasvatuksesta ja huollosta vastanneilla vanhemmilla on hänen mukaansa mahdollisuus psykologiseen vanhemmuuteen.

Myös Sutinen (2005, 161-162) tarkastelee eron jälkeistä vanhemmuutta samankaltaisesta näkökulmasta kuin Linnavuori. Sutinen korostaa vanhemmuuden kytkeytyvän tiiviisti lapseen sekä aikuisen ja lapsen väliseen tunnesiteeseen. Näin ollen vanhemmuus tulisi Sutisen mukaan kokonaan erottaa suhteessa toiseen vanhempaan. Hän näkee lapsella olevan erillinen vanhemmuussuhde kumpaankin vanhempaan. Vanhempien välisestä eron jälkeisestä suhteesta tulisikin hänen mukaansa puhua huoltajuussuhteena vanhemmuussuhteen sijaan. Sutinen näkee vanhemmuuden yläkäsitteenä, jonka alla huoltajuus voi vanhemmuuden sijaan olla eron jälkeen vanhempien yhteistä.

Kääriäinen (2008, 106) tuo esille edellisistä tarkasteluista poiketen eronneiden vanhempien omiin kokemuksiin pohjautuvan vanhemmuuden. Siinä korostuu juridisten huoltajuusratkaisujen ja asumiseen liittyvien sopimusten sijaan itse vanhempana oleminen ja sen sisältö. Kääriäisen tutkimuksessa eronneet vanhemmat itse kokivat vanhemmuuden toisaalta erilaisiin käytäntöihin liittyvänä asiana, mutta ennen kaikkea moninaisena, eri tasoille ulottuvana, sitoutumista vaativana aatteellisena kunniatehtävänä.

3.3 Lapsen etu, asema ja hyvinvointi

Kolmantena tutkimukseni käsitteenä tarkastelen lapsen etuun ja asemaan liittyviä näkökulmia ja käsitteitä. Linnavuori (2007, 41-43) toteaa, että lapsen etu on käsitteenä epämääräinen ja ajan myötä muuttuva. Siihen kytketään vahvasti lapsen oman mielihyvän kuuleminen ja sen mahdollisuuksien mukaan huomioon ottaminen. Lapsen edun käsitteessä nousee myös vahvasti esille lapsen hyvinvointi ja sen turvaaminen. Usein kuitenkin lapsen edun käsitettä käytetään myös väärin ja väärässä yhteydessä. Eronneet vanhemmat saattavat hyödyntää lapsen edun määritelmää myös perustellessaan toisilleen vastakkaisiakin näkökulmia. Monesti lapsen etu eli käytännössä hyvinvoinnin turvaaminen määräytyykin aikuisten tekemien ratkaisujen pohjalta ja lapsen omat mielipiteet jäävät kuulematta tai huomioon ottamatta. Autonen-Vaaranen (2019, 371) mukaan sosiaalityön ja eroauttamisen ammattilaiset korostavat erossa tehtävien ratkaisujen ja seurausten osalta lapsen näkökulman ja edun huomioonottamista. Tämän edun ajatellaan usein toteutuvan vanhempien välisen hyvän yhteistyön kautta, jolloin lapsen etu kytkeytyy vahvasti vanhempien tekemiin ratkaisuihin.

Läheskään aina lapsen etu ei toteudukaan, sillä, että lapselle taataan oikeus ylläpitää suhdetta kumpaankin vanhempaansa. On tilanteita, joissa lapsen etu ja hyvinvointi saattavatkin toteutua parhaiten vain toisen vanhemman hyvällä ja turvallisella vanhemmuudella.

Karttunen (2010, 21) määrittelee lapsen edun oikeudellisesta näkökulmasta kehäpäätelmän kaltaisesti toteamalla, että lapsen etu toteutuu silloin, kun vanhemmat sopivat keskenään lapsen huoltoon ja tapaamisoikeuteen liittyvistä asioista. Hän kuitenkin toteaa, että eri tieteenalat ovat tuoneet oman näkökulmansa lapsen edun käsitteeseen ja lapsen edun käsitettä on alettu korvata hyvinvoinnin käsitteellä. Tässä lähökohtana on se, että asioita ei tarkastella tarkkaan rajatusti vanhempien oikeuksien näkökulmasta, vaan vanhemman ja lapsen välisen suhteen, vanhempien välisen, toinen toistensa vanhemmuutta tukevan suhteen ja kokonaisuuden kannalta. (Karttunen, 2010, 60-61). Myös juridisesta näkökulmasta tarkasteltuna siis lapsen edun käsitteeseen sisältyy oikeudellista sopimista laajempi ja syvällisempi oletus.

Kriittisen perhetutkimuksen edustajat näkevät lapsen edun varsinaisia perhejärjestelyjä laajempina asiana ja he nostavatkin esiin perinteisistä lapsen etuun liittyvistä teemoista poikkeavia näkökulmia. Heidän mukaansa se, että yhteiskunnan tasolla vanhempia syyllistetään erosta ja sen jälkeisistä perhe- ja vanhemmuusratkaisuista, on lapsen edun ja hyvinvoinnin näkökulmasta merkittävämpi asia kuin eron jälkeen tehtävät käytännön ratkaisut. (Nätkin, 2003, 38). Tämä näkökulma laajentaa eron yhteydessä tarkasteltavaa lapsen edun käsitettä vanhemmuudesta ja perheen sisäisten ratkaisujen tarkastelusta yhteiskunnalliselle tasolle siirtäen lapsen edun toteutumisen vastuuta kaikkiin yhteiskunnan jäseniin ja heidän käymänsä keskustelun sisältöön.

Omassa tutkimuksessani lapsen edun käsite vertautuu edellä tarkastelemiini perheen ja vanhemmuuden käsitteisiin. Käsitteen tarkan teoreettisen määrittelyn sijaan tarkastelen lapsen etua ja asemaa laajemmassa, hyvinvointiin kytkeytyvässä viitekehityksessä. Broberg (2010, 35-36) tarkastelee lapsen eron jälkeistä hyvinvointia liberaalista ja konservatiivisesta näkökulmasta. Konservatiivisen näkökulman mukaan ero on riski lapsen hyvinvoinnille, kun taas liberaalista näkökulmasta tarkasteltuna painotetaan voimavaratekijöiden merkitystä. Yhteiskunnassamme konservatiivinen, ydinperheen merkitystä korostava näkökulma on saanut rinnalleen kriittisen näkökulman edustajia, jotka tuovat esille laajempaa näkökulmaa. Perheiden monimuotoisuudesta ja kriittisemmän keskustelun lisääntymisestä huolimatta nousee keskusteluissa usein vahvana ajatus ydinperheiden ensisijaisuudesta lapsen hyvinvoinnin turvaajana. Kriittinen perhetutkimus kuitenkin näkee yhteiskunnassa tapahtuvan perheisiin liittyvät muutokset erilaisuutena toisin kuin perinteinen perhetutkimus, jonka alueella näitä muutoksia on totuttu tarkastelemaan sosiaalisina ongelmina (Nätkin, 2003, 17, 37). Pelkästään ydinperheessä pysyttäytyminen ei siten takaa lapsen edun toteutumista.

4 AIEMPI TUTKIMUS

Avioeroa ja siihen liittyviä teemoja on tutkittu monesta eri näkökulmasta (Koskela 2012, 23-26). Seuraavassa nostan esille laajasti oman tutkimukseni teemaan kytkeytyviä sekä kotimaisia että kansainvälisiä tutkimuksia. Tarkasteleman tutkimusten teemat liittyvät avioeroon, eron jälkeiseen vanhemmuuteen, lapsen eron jälkeiseen hyvinvointiin sekä avioeroon ja erilaisia perherakenteisiin liittyviin asenteisiin sekä erityisesti yhteiskunnallisen diskurssin vaikutuksiin erosta käytyyn keskusteluun. Osa esiin nostamistani tutkimuksista on joko tutkimuskysymyksensä tai niissä käytetyn menetelmän vuoksi lähellä omaa tutkimustani, osa niistä taustoittaa teoreettisen viitekehjensä puolesta omaa tutkimustani väljemmin. Seuraavalla, melko laajalla aiempien tutkimusten tarkastelulla haluan tuoda esille sen, kuinka laajassa kehyksessä perheisiin, eroon ja eron jälkeiseen vanhemmuuteen liittyvää kulttuurista diskurssia käydään.

Kiiski (2011) tarkastelee väitöskirjassaan suomalaista avioeroa 2000-luvun alussa. Hänen näkökulminaan ovat erojen syyt, avioerosta seuranneet kokemukset ja selviytymiskeinot. Tutkimus edustaakin eräänlaista yleistutkimusta avioerosta suomalaisessa nyky-yhteiskunnassa. Kiiski tarkastelee avioeroa vanhempien näkökulmasta ja nostaa esille vain hyvin lyhyesti eron jälkeistä vanhemmuutta ja lapsen asemaa. Lapsi tulee hänen tutkimuksessaan esille lähinnä siitä näkökulmasta, kuinka vanhemmat kokevat eron vaikuttaneen lapseen ja hänen hyvinvointiinsa. Kiiskan tutkimuksen perusteella vanhemmat kokivat lasten kärsineen vanhempiensa erosta, mutta selviytyneen siitä kuitenkin hyvin. Kiiskan tutkimus taustoittaa avioeroa eri näkökulmista tuoden esille sen yhteiskunnallisen merkityksen löytäen myös avioeron myönteisiä puolia.

Eron jälkeinen vanhemmuus on kiinnostanut tutkijoita paljon. Vanhemmuuden näkökulmasta on tutkittu mm. yhteishuoltajuutta ja sitä, millainen kokemus se vanhemmille on. Hokkanen (2005) tutki väitöskirjassaan sitä, kuinka vanhemmat kokivat yhteishuoltajuuden arjen kokemuksena. Tarkemmin hän tarkasteli sitä, miltä

vanhemmista tuntui, kun lapset olivat vuoroviikoin läsnä ja vuoroviikoin entisen puolison luona. Tutkimus paikantuu siten eron jälkeisen vanhemmuuden kokemuksen tutkimukseen, mutta tuo eron jälkeisen vanhemmuuden tarkastelullaan omaan tutkimukseeni oleellisia näkökulmia.

Vanhemmuutta on tarkastelu eron näkökulmasta myös sukupuolittuneesti. Avioerosta on tehty erityisesti miehen ja isän näkökulmasta useita tutkimuksia. Koskela (2012) tarkastelee väitöskirjassaan avioeroa prosessina hylätyn miehen näkökulmasta. Koskela tuo tutkimuksensa tuloksissa vahvasti esiin eron kielteiset vaikutukset ja siitä aiheutuvat sosiaaliset riskit eronneiden miesten elämässä. Selviytymiskeinoina hän nostaa esille hyvän suhteen lapsiin, vaikka toteaaakin yhteiskunnan normien ja erityisesti sukupuolittuneen rakenteen vaikeuttavan tämän suhteen ylläpitämistä. Koskelan tutkimuksessa nousee esiin yhteiskunnan kulttuuristen normien merkitys ja niiden vaikutus eronneiden elämässä. Tämä kytkeytyy oleellisesti oman tutkimukseni ajatukseen yhteiskunnan rakenteiden vahvasta roolista eronneiden perheiden tilanteissa.

Yhteiskunnan rakenteet ja vallalla oleva kulttuuri tulevat näkyväksi myös Murrayn ja Barnesin (2010) tutkimuksessa. He ovat tutkineet Iso-Britannian sosiaalipolitiikassa vallalla olevaa perhediskurssia ja havaitsivat, että perhe määritellään niissä edelleen hyvin kapeasti ja normatiivisesti. Perhemuotojen moninaisuudesta huolimatta sosiaalipolitiikan tekstit ja dokumentit ylläpitävät edelleen vahvaa ydinperhelähtöistä diskurssia, jossa huolenpidon etiikka korostuu. Vaikka tutkimus on tehty Iso-Britanniassa, näkisin, että myös omassa yhteiskunnassamme on sisäänrakennettuna vastaavanlaisia vallan muotoja.

Sutinen (2005) puolestaan on tarkastellut perhettä ja vanhemmuutta uusperheen näkökulmasta. Hän tarkastelee omassa väitöskirjassaan sitä, kuinka äiti- ja isäpuolet puhuvat vanhemmuudestaan uusperheessä. Sutinen hyödynsi väitöskirjassaan diskurssianalyysiä tarkastellen seitsemän isäpuolen ja kahdeksan äitipuolen haastatteluja. Hän tarkasteli toimijuutta, joka äiti- ja isäpuolille puhetaiposten välityksellä rakentuu sekä sitä, millaisia seurauksia näistä puhetavoista vanhemmuudelle ja uusperheelle seuraa. Sutisen väitöskirja tarjoaa yhtymäkohtia omaan tutkimukseeni sekä vanhemmuuden teemansa että käytetyn tutkimusmetodinsa osalta.

Lapsi, lapsen etu ja asema erossa on ollut monen tutkijan mielenkiinnon kohteena ja näitä teemoja on lähestytty useasta eri näkökulmasta. Kauppinen (2013) tarkasteli lisensiaattitutkimuksessaan eron eri osapuolten eronjälkeistä selviytymistä ja vanhempien onnistunutta yhteistyötä, jossa keskeistä oli lapsen edun toteutuminen. Hän löysi tutkimuksessaan kolme keskeistä tekijää lapsen etua korostavan onnistuneen eron jälkeisen yhteistyövanhemmuuden taustalta. Eronneet vanhemmat olivat kyenneet jättämään entistä puolisoaan kohtaan tuntemansa kielteiset tunteet syrjään, he olivat tehneet tietoisin päätöksiä toimia lapsen edun mukaisesti ja he pystyivät

toimimaan joustavasti lasta koskevissa asioissa. Heidän toiminnassaan lapsen etu toteutui käytännön, ei pelkästään puheen tasolla.

Avioeroa on tutkittu paljon myös pelkästään lapsen näkökulmasta. Karttunen (2010) tutki väitöskirjassaan lapsen näkökulmaa ja oikeuksien toteutumista huoltajuusriitojen aikana. Väyrynen (2008) tarkasteli samaa teemaa lisensiaattitutkimuksessaan, mutta Karttusesta poiketen tutkien asiaa lasten ja nuorten kokemusten kautta. Hän havaitsi tutkimuksessaan, että huoltoriidat olivat lapsille hyvin kuormittavia ja suuri riskitekijä mielenterveyden näkökulmasta. Linnavuori (2007) puolestaan tarkasteli väitöskirjassaan lasten kokemuksia eron jälkeisestä vuoroasumisesta. Hän halusi tutkimuksensa avulla tuoda lapsen ääntä ja lapsen äänen kuulemisen tärkeyttä esille erotilanteissa. Linnavuoren tutkimus tuo tärkeää näkökulmaa ja vastavoimaa eron kielteisiä vaikutuksia tarkastelemaan tutkimuskenttään.

Lapsen eronjälkeinen hyvinvointi on ollut myös lukuisten kansainvälisten tutkimusten aiheena. Niistä saadut tulokset ovat olleet osittain ristiriitaisia. Amato (2014) on tarkastellut kokoavasti ja laajasti Yhdysvalloissa ja Euroopassa tehtyjä avioeron vaikutuksiin keskittyviä tutkimuksia. Hän tarkasteli lukuisia tutkimuksia, joissa verrattiin eroperheiden ja ydinperheiden lasten hyvinvointia toisiinsa useiden eri tekijöiden osalta ja useista eri näkökulmista. Amaton (2014, 14) mukaan tarkastelu osoittaa, että erot lasten hyvinvoinnissa ovat selkeät, mutta kuitenkin maltilliset. Hänen mukaansa erot hyvinvoinnissa ydinperheessä eläneiden lasten eduksi ovat kuitenkin niin isot, että niitä ei voida pitää täysin yksittäisinä tapauksina tai merkityksettöminä.

Walper, Thönnissen ja Alt (2015) ovat myös käsitelleet samaa, eroperheissä ja ydinperheissä eläneiden lasten ja nuorten hyvinvoinnin teemaa ja toteavat puolestaan Amatosta (2014) poiketen eron vaikutusten olevan vähäisiä lasten ja nuorten hyvinvointiin. He toteavat Amatoon (2010) viitaten, että eron vaikutuksia hyvinvointiin ei voida tarkastella kokonaisuutena, sillä sen vaikutukset ovat moninaisia ja yksilöstä sekä tilanteesta riippuvaisia. Heidän mukaansa lukuisat aiheesta tehdyt tutkimukset ovat auttaneet ymmärtämään tätä eron ja hyvinvoinnin välistä kompleksista yhteyttä paremmin.

Eroa, erilaisia perhemuotoja ja vanhemmuutta on tutkittu laajasti myös asenteiden näkökulmasta erityisesti kansainvälisesti. Valiquette-Tessier, Vandette ja Gosslin (2016, 163-164) ovat tutkineet vanhemmuuteen ja perhemuotoihin liittyviä stereotyyppioita tarkastelemalla kuluneiden vuosikymmenten aikana aiheesta tehtyjä tutkimuksia. Heidän kiinnostuksensa kohteena olivat yhteiskunnalliset asenteet erilaisia vanhemmuuden muotoja kohtaan. Tutkijoiden mukaan aiemmat tutkimukset osoittavat, että ydinperhettä on pidetty vanhemmuuden näkökulmasta parhaimpana perhemuotona. He havaitsivat oman tutkimuksensa perusteella, että biologiset, naimisissa olevat vanhemmat ovat edelleen eräänlainen standardi, johon muita vanhemmuuden muotoja verrataan.

Zartler (2014) puolestaan on tutkinut itävaltalaisessa tutkimuksessaan normatiivisen ydinperheihanteen vaikutuksia asenteisiin yksinhuoltajaperheitä kohtaan ja strategioita, joita yksinhuoltajaperheen jäsenet käyttivät selviytyäkseen avioeron jälkeisestä elämästä. Zartler päätyi tutkimuksessaan tulokseen, jonka mukaan ydinperhe edustaa edelleen normaaliutta ja vakautta ja yksinhuoltajaperheet puolestaan tietynlaisista vajavuutta ja haittoja.

Kinlaw, Gatins ja Dunlap (2015, 519, 529-530) ovat tutkineet eroa asenteiden tasolla edellisiä tarkemmin. He tarkastelivat iän, sukupuolen ja siviilisäädyn vaikutuksia yksilöiden käsityksiin oikeanlaisesta perhemuodosta USA:ssa. Sukupuolella ja omalla erokokemuksella on tutkimuksen mukaan selkeä vaikutus siihen, kuinka sallivasti erilaisiin perhemuotoihin asennoidutaan. Tutkimuksen mukaan kehitykselliset ja sosiokulttuuriset tekijät vaikuttavat käsityksiin oikeanlaisesta perhemuodosta.

Smart (2004) puolestaan tuo omalla tutkimuksellaan esille toisenlaista näkökulmaa. Hän on tutkinut Englantiin ja Walesiin paikantuvassa tutkimuksessaan sitä, kuinka avioeroon liittyvien muuttuvien lakien, käytäntöjen ja toimintatapojen johdosta eroa ja sen jälkeistä elämää toteutetaan uusien periaatteiden mukaan, eräänlaisilla uusilla moraalisisilla koodeilla. Smartin (2004, 401) mukaan muutokset laeissa vanhempien vastuuta ja lapsen oikeuksia korostavaan suuntaan ovat muuttaneet eron jälkeistä perhe-elämää, jossa eron osapuolet joutuvat pohtimaan perhettä ja sen jäsenten välisiä siteitä uudella, jatkuvuutta ja lapsen etua korostavalla tavalla. Tämä osoittaa, kuinka yhteiskunnan rakenteissa olevat toimintatavat määrittävät yksilöiden toimintaa ja edustavat siten valtaa ylläpitäviä instituutioita.

5 PERHE YHTEISKUNNASSAMME

Sosiaaliset representaatiot ovat ajan kuluessa, yhteisen keskustelun kautta syntyviä ymmärryksiä ja arkikäsitteitä ympärillämme olevista asioista ja ilmiöistä. Ne ovat myös ajan kuluessa muuttuvia ja kehittyviä. Seuraavassa tarkastelen sitä, kuinka ydinperheestä muodostui keskeinen käsite perhekeskustelussamme ja kuinka yhteiskunnallisten muutosten seurauksena ydinperheen valta-asema alkoi horjua. Esittelen lyhyesti kriittiseksi perhetutkimukseksi kutsutun lähestymistavan edustamia teorioita perheestä. Tämän jälkeen nostan esille, miten avioerojen ja monimuotoisten perheiden yleistyminen sekä perhetutkimuksen kentän erilaiset lähestymistavat ovat vaikuttaneet perheistä ja eron jälkeisestä vanhemmuudesta käytyyn keskusteluun. Luvun lopuksi tuon esille, kuinka hitaasti ydinperheideologian murentuminen yhteiskunnassamme tapahtuu ja millaisia vaikutuksia sillä on eronneisiin perheisiin.

5.1 Ydinperhe yhteiskunnan perusyksikkönä ja sen aseman kyseenalaistaminen

Niin kutsuttujen universaalien perheteorioiden yhtenä tunnetuimmista nimistä on sosiologi Talcott Parsons, jonka esitteli teoriansa ydinperheen universaaliudesta 1950-luvulla (Jallinoja, 2014, 18-19). Parsons ja muut saman koulukunnan sosiologit määrittivät aikoinaan ydinperheen tiettyine sukupuolirooleineen ja määritelmineen perhemuodon normiksi. Muunlaiset perhemuodot nähtiin jopa uhkana yhteiskunnan toimivuudelle. (Zartler, 2014, 605). Ydinperheen käsitteenä voidaan kuitenkin määritellä syntyneen jo huomattavasti tätä aiemmin. Yesilova (2009, 33-36) on tarkastellut ydinperheideologian syntyä Suomessa ja toteaa käsitteen ja sisällön syntyneen jo 1800-1900-lukujen vaihteessa.

Ydinperheen muodostuminen perheen määritelmäksi ja yhteiskuntapolitiikan lähtökohdaksi ei ole tapahtunut Suomessa sattumalta. Yesilova (2009, 34-35) toteaa,

että ydinperhettä synnyttiin yhteiskunnassamme tietoisesti. Ydinperheen yhteiskunnallistumisen näkyvintä osaa kuvaavat Yesilovan (2009, 27-30) mukaan yhteiskunnan tason huoli perheestä ja sen jäsenten hyvinvoinnista. Se, kuinka perheet voivat ja miten ne elämäänsä elävät, vaikuttaa koko yhteiskuntaan. Perhe ei ollut enää pelkästään yksityisasia, vaan siitä oli tullut yhteiskunnallinen kysymys. Perhe, jokin aiemmin hyvin yksityinen ja ei-poliittisena pidetty, nousi yhteiskunnan politiikan keskiöön.

Yhteiskunnan perhettä ohjaavina voimina toimivat moraalit ja yhteiskunnan hyvinvoinnin turvaaminen. Nähtiin, että rajaamalla kahden eri sukupuolta olevan yksilön välinen parisuhde, vanhemmuus ja kotitalous yhdeksi kokonaisuudeksi ja yhteen tilaan, kotiin, voitiin parhaiten turvata yhteiskunnan hyvinvointi. Ydinperheeseen liitettiin vahvasti normaaliuden käsite ja erityisesti lapsen osalta ydinperhe nähtiin normaalin kehityksen ehtona. (Yesilova, 2009, 80). Lapsen normaali kehitys ja sen turvaaminen oli keskiössä, kun keskusteltiin perheen merkityksestä ja siitä, millaista tukea ja apua sekä toisaalta myös kontrollia yhteiskunta perheille tarjoaa (Yesilova, 2009, 50). Tasapainoista ja hyvää ilmapiiriä korostettiin lapsen henkisen kehityksen turvaajana ja isän ja äidin roolit tämän kehityksen turvaajina alkoivat korostua. Tätä ajatusta vahvistivat psykodynaamiset mallit, jotka korostivat perheenjäsenten välisiä hyviä suhteita lapsen kehityksen turvaajana. Oleellisena pidettiin erityisesti lapsen suhdetta äitiinsä ja puolisoitten välistä, onnellista suhdetta. (Yesilova, 2009, 45). Yesilova (2009, 51-57) näkee myös Bowlbyn kiintymyssuhdeteoriolla olleen merkittävä rooli tarkasteltaessa ydinperheen roolia. Bowlby korosti lapsen hoivan merkitystä ja erityisesti ehjän perheen merkitystä tämän turvaajana.

Ydinperhettä pidettiin luonnollisena ja sitä perusteltiin nimenomaan biologialla ja isän ja äidin erilaisilla rooleilla. Kummallakin oli oma, tärkeä ja erillinen roolinsa, jota ei toisen sukupuolen edustaja voinut korvata. Äidin rooli nähtiin biologisen perustansa vuoksi luonnollisena lapsen kehityksen turvaajana. Isän rooli oli perheessä yhtä tärkeä, mutta suhteessa lapseen välillinen. Tällainen perhe edusti normaaliutta ja toimi yhteiskunnan perustana. (Yesilova, 2009, 156-159).

Ydinperheen asema alkoi kuitenkin horjua. Yesilova (2009, 92) näkee yhteiskunnassa tapahtuneen muutoksen olleen suurin uhka ydinperheelle ja sen olemassaololle. Uusien näkökulmien ja erilaisten arvomaailmojen esiinnousu sekä yhteiskunnan rakennemuutoksen mukanaan tuoma muutos ihmisten elämässä heikensi ydinperheen asemaa ainoana oikeana perhemuotona. Nätkin (2003, 18-26) kuvaa naisten aseman paranemisen ja lapsen erottamisen omaksi yksilökseen yhteiskunnallisessa mielessä olleen ensimmäisiä merkkejä ydinperheideään murtumisesta. Avioerojen lisääntyminen ja erityisesti yksilöllistymiskehitys aiheutti perheen purkautumisen pienempiin osiin. Myös käsitteet laajenivat ja ydinperheeseen yhdistettyjä prosesseja erotettiin toisistaan. Vanhemmuus ei esimerkiksi tarkoittanut enää pelkästään biologista

vanhemmuutta ja parisuhde puolestaan erotettiin vanhemmuudesta. Erityisesti lapsuustutkimuksen ja naistutkimuksen vahvistuminen nostivat esiin universaalia perhekäsitystä kritisoivia näkökulmia ja teemoja ja laajensivat perhe -käsitettä. Ydinperheideologiaa kritisoivat näkemykset kyseenalaistivat erityisesti heteroseksuaalisen parisuhteen ainoana oikeana vanhemmuuden perustana sekä äidin roolin lapsen ainoana oikeana hoivaajana. (Nätkin, 2003, 37). Perinteinen, kahden eri sukupuolta olevan henkilön väliseen rakkauteen perustuva parisuhde koki monia haasteita naisen yhteiskunnallisen aseman muuttuessa, avioerojen ja yksinään asuvien, omaehtoisen lapsettomuuden ja eri sukupuolta olevien liittojen lisääntymisen myötä. Nämä muutokset heijastuivat suoraan perheeseen ja käsityksiin siitä. (Burgeon & Roseneil, 2004, 128).

Ydinperheideologian vastavoimaksi perhetutkimuksen kentällä nousi kriittiseksi perhetutkimukseksi kutsuttuja näkemyksiä. Forsbergin (2003, 7-8) mukaan kriittisen perhetutkimuksen keskeisimpänä tehtävänä on tarkastella perhettä uudeltaisista näkökulmista sekä kyseenalaistaa perheen ja sen merkityksen yksipuolinen tarkastelu. Kriittisen perhetutkimuksen avulla pyritään rikkomaan yhteiskunnassa vallitsevat, eräänlaisiksi normeiksi muodostuneet perhekäsitykset ja tuomaan avarampaa ja laajempaa näkökulmaa perheiden tarkasteluun. Näiden lähestymistapojen näkökulmasta perinteinen perhekäsitys on kapea ja kaavamainen ja niiden lähtökohdaksi on tehdä se näkyväksi ja samalla muuttaa kaavamaisia ja yksipuolisia käsityksiä perheestä. Tavoitteena ei ole etsiä yhtä oikeaa tai luonnollista perustaa perheelle, vaan nimenomaan korostaa moninaisten perhemuotojen erilaisuutta ja normaaliutta (Forsberg, 2003, 37). Kriittinen perhetutkimus näkee yhteiskunnassa tapahtuvan muutoksen ja sen seuraukset perheisiin myönteisemmässä valossa kuin perinteinen perhetutkimus. Kriittisen perhetutkimuksen piirissä muutokset nähdään hyvänä asiana, ei uhkana yksilölle tai yhteiskunnalle (Kuronen, 2014, 120).

Kriittinen perhetutkimus ei ole yksi yhtenäinen teoriasuuntaus, vaan sen alueella on erilaisia tutkimussuuntauksia ja näkökulmia. Tällä kentällä toimivia kuitenkin yhdistää kaksi periaatetta: ne haluavat korostaa perheiden monimuotoisuutta ja tuoda tutkimuksellaan esiin perheisiin kytkeytyviä, yhteiskunnallista eriarvoisuutta vahvistavia teemoja. (Forsberg, 2003, 10). Kriittisesti perinteiseen perhetutkimukseen asennoituvat, postmodernin ajan perhetutkijat halusivat irrottautua tarkkaan rajatusta perheestä ja laajentaa perheen tutkimisen monimuotoisempaan suuntaan. (Castrén, 2014, 141). Ydinperheen tarkan määrittämisen sijaan perheen määritelmät tulivat aiempaa joustavimmiksi, eikä perheelle pyrittykään antamaan tiukkaan rajattua määritelmää. Perheet nähtiin monimuotoisina ja jatkuvan muutoksen kohteena olevina. (Gilding, 2010, 759).

Gubrium ja Holstein kehittivät konstruktionismin nimellä kulkeneen suuntauksen, joka tarkastelee perhettä sosiaalisissa käytännöissä muodostuvana. Suuntaus

kritisoi perheen tarkkaa etukäteen määrittämistä sekä keskittymistä perheen tehtävän, rakenteen ja muodon tarkasteluun ja korosti sen sijaan perheen moninaisempia merkityksiä. Sosiaalisen konstruktionismin näkemys painottaa perheen muodostumista ihmisten välisessä kanssakäymisessä ja sen muokkautumista ja kehittymistä tilanteisesti, sosiaalisessa kontekstissaan. (Kuronen, 2014, 126-127). Konstruktionistisen lähestymistavan mukaan perhe rakentuu ja muokkautuu tekemisen kautta erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä, jolloin huomio kiinnittyy valmiin etukäteismääritelmän sijaan lopputuloksena syntyvään perheeseen. Perhe rakentuu ja tulee merkitykselliseksi sosiaalisten käytäntöjen kautta. (Kuronen, 2014, 129).

Myös konfigurationaalinen näkökulma irtisanoutuu perheen määrittämisestä sen rakenteen mukaan. Tämän näkökulman mukaan perhe muodostuu yksilöiden välisistä sosiaalisista siteistä, jotka voivat olla biologisia, juridisia, sosiaalisia tai tunteisiin perustuvia. Tämän suuntauksen edustajat eivät myöskään nosta perheisiin liittyviä suhteita erityiseen asemaan. Se, mitkä suhteet nousevat merkityksellisiksi, tulee ilmi yksilön oman kertomuksen ja kokemuksen kautta. Oleellista on perherakenteesta irrottautuminen ja suhteiden jatkuva muutos. Lähestymistapa on hyvin väljä ja se näkee perheen monimuotoisena, ajan kuluessa ja tilanteiden vaihtuessa joustavasti muuttavana. Konfigurationaalisen näkemyksen mukaan suhteet voivat perustua biologian ja juridisten seikkojen sijaan jopa vahvemmin ihmisten välisiin jaettuihin tunteisiin, hoivaan ja kokemuksiin. (Castrén, 2014, 139-142). Konfigurationaalisen näkemyksen mukaan yksilöiden väliset suhteet muokkautuvat ajassa yhteiskunnallisten, sosiaalisten, taloudellisten ja kulttuuristen ulottuvuuksien seurauksena. Näiden vaikutuksesta sekä yksilön suhdeverkosto että suhde yksittäiseen ihmiseen muokkautuu jatkuvasti. (Castrén, 2014, 153).

Perhettä on tarkasteltu myös käytäntöjen näkökulmasta. Tunnetuin perhekäytäntöjen puolestapuhuja on sosiologi David Morgan, jonka mukaan perhettä tulisi tarkastella käytäntöjen ja toiminnan, tekemisen ja arkielämän kautta. Tässä näkökulmassa korostuvat vuorovaikutus ja prosessimaisuus. Perhekäytäntöjen näkökulmasta perheen tutkiminen tilastollisina yksikköinä antaa hyvin rajoittuneen kuvan perheestä sen sijaan, että tutkittaisiin sitä, millaisia perhe-elämä on ja millaisista toiminoista se muodostuu. Perhekäytäntöjen näkökulman edustajat irtisanoutuvat tarkkaan rajatuista, paikkaan sidotuista ja tietynlaisista suhteista muodostuvista perheksityksistä ja haluavat sen sijaan korostaa eletyn elämän merkitystä perheen määrittäjänä. Heidän mukaansa on tarkasteltava ajassa muuttuvia prosesseja ja perheessä tapahtuvia käytäntöjä, joilla tarkoitetaan arjen tapahtumia, siellä eläviä tapoja ja tottumuksia, mutta myös tunteita, vuorovaikutusta ja neuvotteluja perheen jäsenten kesken. (Jokinen, 2014, 182-184, 188.)

Perheen tarkastelu arkielämän käsitteen kautta on samansisältöinen edellisen perhekäytäntöjen näkökulman kanssa. Tässä näkökulmassa korostuu perheen arjen

tarkastelu prosessimaisena jatkumona. Oleellisia ovat perheenjäsenten yhdessä tuottamat rutiinit, jotka toteutuvat tietyssä rytmissä. (Korvela ja Rönkä, 2014, 195-196). Arkielämän näkökulmassa korostuvat siten perhekäytäntöjen näkökulmaa enemmän konkreettiset käytännön rutiinit ja tekeminen, vaikka myös tässä näkökulmassa tunteet ovat mukana tarkastelussa.

Edelliset näkökulmat tuovat vahvasti esille tunnesiteiden merkityksen perheen muodostajana. Perinteisen perhetutkimuksen näkökulmien edustaessa perheen rakenteen ja siten perheen ulospäin näkyvien rakenteiden merkitystä, nämä näkökulmat tuovat perheiden ja vanhemmuuden tarkasteluun jäsenten välisen vuorovaikutuksen ja tunteen tärkeyden. Kodin sisällä oleva ydinperhe voi tilastollisesti edustaa yhteiskunnan silmissä oikeanlaista perhettä, mutta suhteita ja elettyä elämää korostavat näkökulmat haastavat tämän tuomalla perhettä määrittäviksi tekijöiksi inhimillisempiä ulottuvuuksia. Edellisten näkökulmien edustajille perhe on rakenteellisesti rajatun, passiivisen ja pysyvän yksikön sijaan muuttuva, yksilöllisiä valintoja edustava ja läheissuhteiden merkitystä korostava elämisen tapa (Forsberg, 2003, 10-11). Lapsesta huolehtimisen merkitys ja tärkeys ei ole vähentynyt tai muuttunut, mutta kriittisen perhetutkimuksen näkökulmien mukaan siihen ei tarvita ydinperhettä, vaan lapsen hoiva voi toteutua hyvin monenlaisissa perhemuodostelmissa. (Jallinoja ym, 2014, 244).

Feministinen tutkimus voidaan lukea yhdeksi merkittäväksi kriittistä perhetutkimusta edustavaksi suuntaukseksi, vaikka sillä ei olekaan omaa, varsinaista perheteoriana. Feministinen tutkimus on kuitenkin vaikuttanut merkittävästi myös perhekeskusteluissa nostaessaan esille yksilöiden ja erityisesti naisen näkökulmaa ja perheenjäsenten välisiä suhteita tutkimuksen kohteeksi. (Kuronen, 2014, 81-82). Perhetutkimuksen näkökulmasta feministisen tutkimuksen yksi tunnetuimmista nimistä on feministisosiologi Dorothy Smith. Hän esitti kritiikkiä ydinperheideologiaa ja sen edustamaa koko yhteiskunnan lävistämää valtaa kohtaan. Smith tarkasteli perheen ideologista tuottamista yhteiskunnan rakenteissa teksteihin sisältyvänä diskurssina. Ennen kaikkea Smith kuitenkin nosti esille naisen aseman suhteessa perheeseen ja erityisesti yhteiskunnan instituutioiden rakentumisen naisen perheessä olevan aseman varaan. Smith toi esille, kuinka monet yhteiskunnan instituutioista organisoivat, määrittävät ja jopa hallinnoivat toiminnallaan naisen asemaa äitinä ja ylläpitävät siten ydinperhelähtöistä ajattelua. (Kuronen, 2014, 94-95).

5.2 Ydinperheideologian vahvan aseman hidas murentuminen

Edellä tarkastelin ydinperheen muodostumista vallalla olevaksi, yleisesti hyväksytyksi perhemuodoksi ja sitä vastaan nousseita näkemyksiä, joiden mukaan perhettä ei

voida määrittää yksiselitteisesti ja normatiivisesti. Harrisin (2008, 1407) mukaan nykyisin kaikki perhetutkijat hyväksyvät perheiden monimuotoisuuden ja ovat samaa mieltä siitä, että yhtä tiettyä perhemuotoa ei voida määritellä ainoaksi oikeaksi perhemuodoksi. Harris (2008, 1408) toteaa, että kenties laajentaakseen ymmärrystä ja lisätäkseen eri perhemuotojen tunnettuutta ja hyväksyttävyyttä, sosiaalitieteilijät ovat pyrkineet julkaisemaan perheiden monimuotoisuutta käsitteleviä tutkimuksia. Nätkin (2003, 17-18) tuo kuitenkin esille, että yhteiskunnan kehityksestä ja ydinperheideologian kantavien teemojen merkityksen ja sisällön muutoksesta huolimatta perhekeskustelussa korostuvat yhä edelleen ydinperheideologian mukaiset elementit. Pearce, Howard, Chassin ja Curran (2018) tuovatkin esille tutkimuskentän vastuuta erilaisten perhemuotojen laajemmalle ymmärtämiselle ja hyväksymiselle. Heidän mukaansa tutkimuksissa käytettävät teoriat ja menetelmät eivät ota riittävästi huomioon lisääntyntä perherakenteiden ja vanhemmuuden monimuotoisuutta. Forsberg (2003, 7) toteaa, että moniulotteisemman perheymmärryksen hyväksymisen ehtona on perhettä muovaavien yhteiskunnallisten, ideologisten ja eriarvoistavien prosessien tutkiminen. Ei siis riitä, että tutkitaan erilaisia perheitä ja niiden monimuotoisuutta, vaan tarvitaan tutkimusta myös siitä, mikä pitää yllä ydinperhelähtöisyyttä ja mitkä tekijät ehkäisevät erilaisia perhemuotoja saavuttamasta vastaavaa asemaa. Harris (2008, 1421) korostaakin tutkijoiden vastuuta ja tutkimuksen merkitystä paitsi tiedon tuottajana monimuotoisista perhesuhteista mutta myös tutkimustulosten vaikutuksista sekä poliittisiin, institutionaalisiin että yksilöiden henkilökohtaisiin ratkaisuihin.

Vuori (2003, 50) toteaa, että avioerojen ja erilaisten perhemuotojen yleistymisestä huolimatta ydinperheen ideologia ohjaa yhä vahvasti sosiaalipolitiikkaamme, vanhempien tekemiä työ- ja lapsenhoitoratkaisuja ja työelämäämme yleensäkin sekä myös tutkimusta. Nämä puolestaan ohjaavat yksilöiden ja perheiden tekemiä valintoja. Avioerosta on tullut osa normaalia elämää ja perhe-elämää. Tästä huolimatta muutos ei kuitenkaan näy samassa mittakaavassa sosiaalipolitiikassamme. (Smart, 2004, 401). Smith (2014) on tarkastellut edellistä perheen ideologisen tuottamisen näkökulmasta ja Murray ja Barnes (2010) ovat tarkastelleet samaa käytännön tasolla. He ovat tutkineet Iso-Britannian sosiaalipolitiikan erilaisia dokumentteja ja tuovat esille, kuinka niissä korostuu feministiseen huolenpitoon perustuvat ja ydinperheideologian taustalta nousevat käsitykset perheestä perheiden moninaisista käytännön tilanteista huolimatta. Walkendorf ja Sihvonen (2020, 9) puolestaan ovat havainneet yhtenä esimerkkinä ydinperheen vahvasta asemasta yhteiskuntamme rakenteissa tilastollisten määritelmien vahvan heteronormatiivisuuden. Todellisista käytännön tilanteista huolimatta tilastoiden määrittämisessä ei oteta riittävästi huomioon yksilöiden todellisia perhemuodostelmia.

Tutkimusten mukaan avioerojen ja yksinhuoltajaperheiden lisääntyminen ja erilaisten perhemuotojen yleistymisen on vaikuttanut asenteiden vapautumiseen.

Asenteisiin oikeanlaisesta perhemuodosta vaikuttavat sekä kehitykselliset että sosio-kulttuuriset tekijät. Makrotasolla erilaiset perhemuodot ovat hyväksytyjä, mutta tutkittaessa asiaa mikrotasolla, eivät tulokset olekaan enää niin selkeitä. Yksilöiden asenteissa on löydettävissä huomattavia eroja. Asennoitumisen on havaittu olevan yhteydessä yksilön omaan taustaan. Tutkimusten mukaan sallivimmin erilaisiin perhemuotoihin asennoituvat nuoret aikuiset sekä eronneet tai vanhempiensa eron kokeneet. (Kinlaw ym, 2015, 519, 529-531). Myös eron vaikutuksia tarkasteltaessa havaitaan, että oma kokemus vaikuttaa siihen, kuinka eron vaikutuksiin asennoidutaan. Eron kokeneet vanhemmat ja omien vanhempiensa eron kokeneet lapset kokivat kielteiset vaikutukset vähäisemmiksi kuin muut. (Moon, 2011, 348).

Erojen yleistymisestä ja asenteiden hitaasta muutoksesta huolimatta stereotyyppiat vanhemmuudesta ja perhemuodoista ovat edelleen vahvoja. Useat tutkimukset osoittavat, että biologiset, naimisissa olevat vanhemmat ovat edelleen eräänlainen standardi, johon muita vanhemmuuden muotoja verrataan. Tutkimusten mukaan normatiivinen ydinperhe nähdään edelleen usein myönteisimpänä perhemuotona ja eron jälkeinen vanhemmuus puolestaan yhtä useasti kielteisessä valossa. (Valiquette-Tessier, ym. 2016, 175-178). Ydinperheen voidaan siten määritellä edustavan edelleen normaaliutta ja vakautta ja yksinhuoltajaperheiden puolestaan tietynlaista vajavuutta ja haittoja.

Nätkinin (2003, 16-17) mukaan perhekeskustelussa ehjä ydinperhe nostetaan moderniin ajatteluun pohjautuvan luonnollisuutensa ja alkuperäisyytensä vuoksi usein keskeiseksi käsitteeksi. Näin yhä edelleen erilaisten perhemuotojen moninaistumisesta ja normalisoitumisesta huolimatta. Ydinperhettä oikeanlaisena perhemuotona perustellaan ennen kaikkea lapsen hyvinvoinnin näkökulmasta. Ydinperhe nähdään usein edelleen lapsen hyvinvoinnin näkökulmasta parhaimpana perhemuotona ja muut perhemuodot haitallisina. Tämä huolimatta lukuisista empiirisistä tutkimuksista, jotka osoittavat, että yhteys eron ja lapsen hyvinvoinnin välillä ei ole näin suoraviivainen. Pirskanen, Eerola ja Jokinen (2020, 127-128) viittaavat useisiin tutkimuksiin ja toteavat, että pelkällä perheen muodolla ei voida selittää lasten ja nuorten hyvinvointia, vaan se kytkeytyy laajempaan kokonaisuuteen. Myös Zartler (2014, 605, 615) korostaa, että avioeron ja yksinhuoltajuuden seuraukset ovat tutkimusten mukaan yhteydessä moneen asiaan, eikä yhteyttä lapsen hyvinvointiin voida suoraviivaisesti vetää pelkän eron perusteella. Hän nostaakin yhtenä hyvinvointiin vaikuttavana tekijänä varsinaisen eron ja sen aiheuttamien kokemusten sijaan yhteiskunnan asenteiden vaikutukset. Hänen mukaansa tutkimukset osoittavat, että ydinperheen idealisointi ja vajavuuden tunne vaikuttaa eronneiden perheiden jäsenten käsityksiin itsestään ja paikastaan yhteiskunnassa. Tämän voidaan ajatella olevan merkittävä hyvinvointiin vaikuttava tekijä.

Pelkkään eroon keskittymisen sijaan tulisikin kiinnittää huomiota vanhemmuuteen ja sen mahdollisimman hyvään ja tasapuoliseen toteutumiseen. Lapsen kannalta varsinaisen eron sijaan suurin hyvinvointiin vaikuttava tekijä onkin mahdollinen toisen vanhemman menettäminen. On myös tärkeä muistaa, että vanhempien ero ei välttämättä muuta lapsen suhdetta toiseen vanhempansa, jos se on jo lähtökohtaisesti ollut huono. (Linnavuori, 2020, 91).

Castrén, Forsberg ja Ritala-Koskinen (2019, 347) ovat tarkastelleet avioeroa ja sen muutosta yhteiskunnallisten ja kulttuuristen tekijöiden, puhetapojen, lainsäädännöllisten prosessien ja yksilöiden muuttuvan toiminnan ja käyttäytymisen kautta. Heidän tarkastelunsa mukaan avioerosta on pitkän kehityskulun seurauksena tullut yhteiskunnalle ja yksilölle haitallisena ja torjuttavana pidetystä ilmiöstä hyväksyty, yksilöllinen ratkaisu, jossa tärkeää on syyllisen etsimisen sijaan kiinnittää huomio lapsiin ja heidän hyvinvointiinsa. Tärkeäksi on noussut lapsen suhteen jatkuminen kumpaankin vanhempaan ja eron jälkeisten perhesuhteiden laatu. On ymmärretty, että perheen rakenteen ja tietynlaisen perhemuodon sijaan tärkeämpää lasten hyvinvoinnille on huolehtia perheenjäsenten välisten suhteiden toimivuudesta ja perheen jatkuvuudesta tämän avulla. (Castrén, ym. 2019, 354). Perhe ei lakkaa olemasta, vaikka sen rakenne muuttuu. Kuronen (2014, 106) toteaaakin, että erojen yleistymisen ja avioliittoinstituution rapautumisen myötä vanhemmuuden merkitys on kasvanut. Velvoitteet ja suhteet eivät eron myötä määrity enää perherakenteen mukaan, vaan vanhempien moraalisten ratkaisujen perusteella.

Smart (2004, 407) nostaa esille populistisen keskustelun vallan suhteessa avioeroon ja sen seurauksiin sekä yksilön että yhteiskunnan tasolla. Hänen mukaansa tämä on pitkään ollut aiheuttamassa sen, että avioeroihin ja sen vaikutuksiin liittyvässä keskustelussa on keskitytty haittoihin. Myös tutkimus on osaltaan ollut vaikuttamassa tähän painottuessaan erojen haittoihin. Vasta viime aikoina tutkimus on hänen mukaansa siirtynyt tarkastelemaan asiaa uusista näkökulmista. Pearce ym. (2018, 603) korostavat sosiaalisen stigman vähentämisessä tiedon merkitystä. Heidän mukaansa eronneiden perheiden vanhempien tulisi saada paremmin tietoa erialisten perhemuotojen normaaliudesta ja vanhemmuudesta erilaisissa perheissä. Samoin he korostavat sitä, että ydinperheissä elävien keskuudessa olisi tärkeää lisätä ymmärrystä siitä, että perherakenne ei määritä perheen vanhemmuuden laatua. Heidän mukaansa tulisi korostaa myös vanhemmuuden samanlaisuutta perhemuodosta riippumatta. Mitä enemmän erilaisista perhemuodoista puhutaan ja niitä tuodaan esille osana normaalia perheikäytäntöjen arkea, sitä paremmin ne hyväksytään yhteiskunnassa.

Pirskanen ym. (2020, 138-139) ovat tarkastelleet tutkimuksessaan nuorten ajatuksia omasta perheestään ja toisaalta nuorten ajatuksia perheen kehityksestä yhteiskunnallisella tasolla. Tutkimus osoittaa mielenkiintoisella tavalla kahtiajaon näiden kahden välillä. Nuorten kuvatessa omaa tulevaisuuden perhettään esille tulee

ydinperheideologian mukaisia toiveita. Sen sijaan tarkastellessaan perhettä yhteiskunnallisella tasolla nuoret kuvaavat sitä monimuotoisemmin ja avarakatseisemmin. Toisaalta nuorten kuvauksissa ydinperhe on saanut vanhempia ja heidän lapsiaan käsittävän kokoonpanon sijaan laajemman merkityksen. Tämän voidaan ajatella osoittavan, että myös ydinperhekäsite tulee mahdollisesti tulevaisuudessa saamaan nykyistä sisältöään laajemman merkityksen.

6 TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN JA METODOLOGINEN VII- TEKEHYS

Tutkimukseni rakentuu vahvasti teoreettiselle ja metodologiselle pohjalle, jota avaan seuraavassa. Teoreettisena viitekehyksenä tutkimuksessani on sosiaalisten representaatioiden teoria. Sakin ja Menardin (2014, 69) mukaan tähän viitekehykseen on mahdollista yhdistää myös muita lähestymistapoja, kuten diskurssianalyysi. Omassa tutkimuksessani kriittinen diskurssianalyysi toimii aineiston analysointini metodologisena viitekehyksenä. Kriittisessä diskurssianalyysissä yhteiskunnan valta ja historia muodostavat keskeiset tarkastelukohteet. Näiden kautta se yhdistyy tutkimukseni teoreettiseen viitekehykseen, sosiaalisten representaatioiden teoriaan. Myös omassa tutkimuksessani oleellisina elementteinä toimivat historian ja vallan käsitteet ja niiden tarkastelu. Ne taustoittavat keskustelua eron jälkeisestä perheestä, vanhemmuudesta ja lapsen edusta ja auttavat ymmärtämään edellisistä teemoista käytyä kulttuurista ja yhteiskunnallista keskustelua.

Alla olevassa taulukossa kokoan tutkimukseni teoreettisen ja metodologisen viitekehyksen keskeisimmät asiat yhteen ja seuraavissa luvuissa avaan taulukon sisältöä tarkemmin.

TAULUKKO 2 Tutkimuksen teoreettinen ja metodologinen viitekehys

Tutkimuksen viitekehys	Sosiaalisten representaatioiden teoria	Sosiaaliset representaatiot syntyvät, muokkautuvat ja muuttuvat diskursiivisen toiminnan seurauksena (Pietikäinen ja Mäntynen, 2019, 45-46).
Lähestymistapa	Diskurssianalyysi	Diskurssianalyysin avulla tutkitaan kielen ja tekstin kautta yhteiskuntaa ja siinä vallalla olevia sekä vähemmistöön jääviä diskursseja Pynnönen (2013, 5). Diskurssit ja yhteiskunta muodostavat vastavuoroisen suhteen. Pietikäinen ja Mäntynen (2019, 5-6).
Suuntaus	Kriittinen diskurssianalyysi	Historiallisesti muodostuneiden institutionaalisten rakenteiden ja vallan merkitys sosiaalisten representaatioiden muodostumisessa ja ylläpidossa on oleellinen. Valtadiskursseilla on vahva vaikutus asenteisiin ja asioita tarkastellaan usein valtakurssien ehdoilla. Vastadiskurssit pyrkivät haastamaan näitä vallalla olevia diskursseja muokaten samalla sosiaalisia representaatioita. (Juhila, 1999, 165).

6.1 Sosiaalisten representaatioiden teoria tutkimuksen teoreettisena viitekehysenä

Sosiaalisten representaatioiden teoria on Serge Moscovicin 1960 -luvulla kehittämä lähestymistapa. Teoria paikantuu laajempaan tiedon sosiaalipsykologian rakentamisen kokonaisuuteen ja se tarjoaa viitekehysten representaatioiden näkyväksi ja ymmärrettäväksi tekemiseen sosiaalipsykologisena prosessina. Moscovicin teorian yksi tärkeimmistä lähtökohdista on tarkastella monimuotoisessa yhteiskunnassa sosiaalisten prosessien kautta tapahtuvaa muutosta. (Duveen, 2000, 2, 7, 15). Moscovici (2000, 55) itse toteaa teoriasensa tavoitteena olevan tarkastella sitä, kuinka yksilöt ja ryhmät voivat rakentaa vakaan ja ennustettavan maailman sen monimuotoisuudesta huolimatta.

Sosiaaliset representaatiot edustavat siten tietynlaista jatkuvuutta, mutta niiden oleellisenä osana on tuoda käytännön tasolla näkyväksi yhteiskunnassa tapahtuvaa muutosta. Lage (2014, 54) kuvaa sosiaalisten representaatioiden merkitystä arkielämässä konkreettisemmin toteamalla niiden olevan välttämättömiä selvitäksemme ja kyetäksemme toimimaan yhteiskunnassa ja sosiaalisissa suhteissa. Sosiaaliset representaatiot toimivat pohjana sille, kuinka erilaisissa tilanteissa toimimme ja kommunikoimme.

Sosiaalisen representaation käsite on monimuotoinen ja Moscovici on itse kuvannut sitä heuristisesti rikkaaksi (Pirttilä-Backman ja Helkama, 2001, 272). Tämä kuvaa hyvin sosiaalisen representaation teorian luonnetta vahvemmin laajaan soveltamiseen mahdollistavana lähestymistapana kuin tarkkaan rajattuna ja määriteltynä teoriana. Se ei pyri yksiselitteiseen määrittelyyn, vaan antaa tilaa omalle ajattelulle ja jatkuvalle uudistumiselle.

Sosiaaliset representaatiot edustavat yhteisesti, sosiaalisesti jaettua, arjessa merkityksellistä tietoa jostain asiasta tai ilmiöstä. Lyhyesti representaatiot voidaankin määritellä arkiteorioiksi. Moscovicin (2000, 21-23) mukaan representaatioilla on kaksi tarkoitusta. Ne toisaalta antavat merkityksen kohtaamillemme asioille, ihmisille ja tapahtumille. Representaatiot auttavat siten meitä hahmottamaan ja ymmärtämään asioita. Samalla ne myös ohjaavat meitä. Tiedostamattamme peilaamme kaikkea kohtaamaamme ja kokemaamme jo olemassa oleviin rakenteisiin. Lage (2014, 54) avaa sosiaalisten representaatioiden merkitystä sosiaalisissa suhteissamme ja arkielämässämme Moscovicia konkreettisemmin toteamalla, että tämä arkitieto antaa meille ymmärryksen siitä, kuinka meidän tulee eri tilanteissa toimia. Se ohjaa käyttäytymistämme, mutta samalla se antaa meille mahdollisuuden peilata omia arvojamme ja käsityksiämme yhteiskunnan ja muiden yksilöiden maailmankuvaan.

Moscovici määrittelee representaatiot mielen olioiksi, kaikeksi siksi, mitä havaitsemme ja mitä näiden havaintojen pohjalta ajattelemme ja kuvittelemme. Niiden pohjalta muodostuu todellinen ympäristömme, jossa elämme. Representaatiot syntyvät yksilöiden ja ryhmien välisessä vuorovaikutuksessa kommunikaation kautta. Kaikki vuorovaikutus yksilöiden ja ryhmien välillä edellyttää representaatioiden olemassaoloa, ne tekevät kommunikaation mahdolliseksi ja määrittävät merkityksen asioille. Syntynsä jälkeen representaatiot toistuvat keskusteluissamme osa kokonaan häviten, osa muuntuen ottaen vaikutteita uusista ja osa luoden kokonaan uusia representaatioita. Representaatiot ovat siten kommunikaation tuotoksia, jotka muodostuvat tietynlaisiksi sosiaalisten prosessien seurauksena. Niiden pysyvyys ja muokkautuminen ovat riippuvaisia yksilöiden ja ryhmien välisestä kommunikaatiosta. Yksilöiden mielenkiinnon muutokset voivat luoda uusia kommunikaatiomuotoja ja synnyttää uusia representaatioita. (Duveen, 2000, 12-13).

Asiat ja ilmiöt näyttäytyvät erilaisina erilaisten sosiaalisten representaatioiden kautta katsottuna. Yksilöt tekevätkin asioista, ilmiöistä ja ihmisistä erilaisia päätelmiä

sisäistämiensä representaatioiden pohjalta. (Moscovici, 2000, 154). Tämä erilaisten representaatioiden samanaikainen läsnäolo luo tilanteita, joissa yksilöt ja ryhmät edustavat erilaisia näkemyksiä samoista asioista tai ilmiöistä. Moscovici (2000, 61) nostaa esille valtaapitävien ja alistettujen erilaiset todellisuudet, joissa he omien sosiaalisten representaatioidensa kautta katsovat maailmaa ja tekevät siihen liittyviä päätelmiä ja ratkaisuja. Lage (2014, 54) esittää edellisen yksikertaisemmin toteamalla, että sosiaalinen representatio on aina kantaa ottava, asettuen joko puolustamaan tai vastustamaan. Erilaiset näkemykset luovat samoista asioista erilaisia sosiaalisia representaatioita.

6.1.1 Sosiaalisten representaatioiden olemus

Moscovici on määritellyt sosiaalisten representaatioiden muodostuvan tiedosta, asenteesta ja mielikuvasta. Nämä luovat tietynlaisen, yhteisesti jaetun ymmärryksen yhteiskunnan säännöistä ja ajattelutavoista ja mahdollistavat siten yhteiskunnan jäsenten kommunikaation. (Sakki, Mäkinen, Hakoköngäs, Pirttilä-Backman, 2014, 317-318). Lage (2014, 54) painottaa arvojen, asenteiden ja uskomusten roolia sosiaalisten representaatioiden keskeisinä tekijöinä. Hänen mukaansa suuntaamme mielenkiintomme ja huomiomme arvojemme ja asenteidemme perusteella ja valikoimme siten ensisijaisesti itsellemme merkityksellistä tietoa. Arvomme ja asenteemme myös ohjaavat vahvasti mielipiteitämme. Myös tunteet vaikuttavat vahvasti siihen, mihin huomiomme kiinnittyy ja millaiseksi käsityksemme asiasta tai ilmiöstä muodostuu. Omassa tutkimuksessani tällaisen yhteisesti jaetun, sosiaalisesti merkityksellisen kohteen, sosiaalisen representaation, muodostaa avioeron jälkeinen perhe ja vanhemmuus.

Sosiaalisten representaatioiden teorian mukaan peilaamme tiedostamattamme kaikkea kohtaamamme ja kokemaamme olemassa olevaan todellisuuteemme, joka on muokkautunut representaatioidemme ja kulttuurimme kautta tietynlaiseksi. Ajatuskäsityksemme ja asenteistamme on siten muodostunut tietynlaisia juuri siinä kontekstissa, johon olemme syntyneet ja jossa olemme eläneet. Moscovicin (2000, 154) mukaan maailman ja sosiaalisten representaatioiden suhde on vuorovaikutteinen, eivätkä ne siten ole kopio tai peilikuva maailmasta. Sosiaaliset representaatiot muokkaavat maailmaamme ja käyttäytymistämme suhteessa siihen, mutta samalla etsiessämme selityksiä asioille ja tapahtumille, löydämme niille uusia selityksiä ja tarkoituksia. (Moscovici, 2000, 22-23). Näin myös asenteemme muuttuvat.

Sosiaaliset representaatiot ilmenevät yhteiskunnassa asenteissa, mielikuvissa ja keskusteluissa, mutta samalla ne näyttäytyvät myös yhteiskunnan käytännöissä ja rakenteissa (Sakki, ym, 2014, 317-318). Myös Yesilovan (2009) tutkimus osoittaa, kuinka vahvaksi normiksi ydinperhe yhteiskunnassamme rakentui paikantuen

yhteiskuntapolitiikan keskiöön ja kuinka hitaasti nuo käytännöt ja rakenteet ovat muokkautuneet. Nätkinin (2003, 17-18) mukaan ydinperheideaalin nähdään vahvasti koostuvan tietyistä elementeistä huolimatta siitä, että niiden merkitys ja sisältö on yhteiskunnan kehittyessä muuttunut. Vastavoimana perinteisille, ydinperheen merkitystä korostaville perhekäsityksille kriittisen perhetutkimuksen suuntauksen edustajat haluavat nostaa nämä ideaalit esille sekä kyseenalaistaa ja purkaa niitä.

Historian merkitys sosiaalisten representaatioiden synnyssä on oleellinen. Moscovici (2000, 24, 27) kuvaa menneisyyden hallitsevan nykyisyyttä representaatioiden kautta. Hänen mukaansa on tunnettava representaation alku ja synty, jotta sitä voisi todella ymmärtää. Mitä vähemmän tunnemme sen historiaa, sitä vahvempi ja muuttumattomampi representaatiosta tulee. Avioeron jälkeinen perhe ja vanhemmuus sosiaalisina representaatioina osoittaa tämän mielestäni hyvin. Yesilova (2009) on tarkastellut ydinperheideologian syntyä ja nostaa esille keskustelua ja tapahtumia, jotka yhteiskunnassamme loivat vahvan pohjan ydinperheen muodostumiselle ensisijaiseksi perhemuodoksi. Voidaksemme ymmärtää tämänhetkistä perheiden ympärillä käytävää keskustelua, meidän on tunnettava tausta, josta nykytilanne on seurausta. Lage (2014, 61) korostaa myös yhteisesti jaetun historian lisäksi yksilön oman historian vaikutusta sosiaalisten representaatioiden synnyssä. Tulkitsemme maailmaa sekä oman historiamme ja omien kokemustemme että yhteisesti jaetun historian valossa.

Moscovici (2000, 30-33) korostaa vahvasti sosiaalisten representaatioiden synnyssä prosessimaisuutta ja dynaamisuutta. Sakin ja Menardin (2014, 68-69) mukaan representaatioiden tarkastelussa tulisikin keskittyä siihen, kuinka ne muuttuvat ajassa. He nostavat esiin erityisesti naturalisoituneet representaatiot, joilla tarkoitetaan pysyviksi ja jopa normeiksi muodostuneita käsityksiä. Heidän mukaansa ne saattavat nousta yhteiskunnassa valta-asemaan, jolloin niiden kyseenalaistaminen on entistäkin tärkeämpää. Yesilova (2009) tarkastelee tätä sosiaalisten representaatioiden synnyn prosessimaisuutta ja historiallisuutta kuvatessaan ydinperheideologian vahvan aseman muodostumista ja uudenlaisten näkemysten hidasta nousua. Kriittisen perhetutkimuksen nostamien vaihtoehtoisten ja monimuotoisten näkökulmien seurauksena perhe ei enää yhteiskunnassamme tarkoita pelkästään kahden eri sukupuolta olevan vanhemman ja lasten muodostamaa ydinperhettä.

Mosvovicin mukaan sosiaaliset representaatiot syntyvät kulttuurien murroskohdissa, tilanteissa, joissa kaivataan merkityksen ja vakauden tunnetta vieraan ja oudon tuomaan tilanteeseen (Duveen, 2000, 8). Tällaisena murroskohtana voidaan pitää ydinperheen valta-aseman horjumiseen johtaneiden kriittisten perhenäkemyksien ja erilaisten perhemuotojen nousua. Forsbergin (2003, 7) mukaan erityisesti yhteiskunnallisina murroskausina keskustelu perheilmiön ympärillä kiihtyy ja esiin nousee huolestuneita kannanottoja. Tällaisissa tilanteissa uusien sosiaalisten representaatioiden on mahdollista nousta esiin ja vahvistua.

6.1.2 Sosiaalisten representaatioiden tutkimus

Sosiaalisten representaatioiden tarkoituksena on tehdä jotain tuntemattomaksi ja tämä tuntemattomuus tunnetuksi (Moscovici, 2000, 37). Tuntemattomasta tehdään tunnettua kahden muistiin perustuvan ajatteluprosessin avulla, ankkuroinnin ja objektivoinnin. Moscovicin (2000, 54) mukaan tässä vieraasta tunnetuksi tekemisen prosessissa oleellisia ovat aiemmat kokemuksemme ja muistomme, joten hänen mukaansa ankkurointi ja objektivointi ovat käytännössä keinoja hallita muistiamme. Moscovici (2000, 37-39) määrittelee vieraan suhteessa tunnettuun. Se on hänen mukaansa jotakin puuttuvaa, ei aivan oikeaa, samankaltaista, mutta ei kuitenkaan samanlaista verrattuna aiemmin kokemaamme ja tuntemaamme. Mielellämme on vaisomainen tarve torjua tällainen vieras, koska se uhkaa vakiintunutta järjestystä ja käsitystämme standardista.

Ankkuroinnissa kategorisoimme vieraan tai tuntemattoman tuttuun kategoriaan ja nimeämme sen aiemman perusteella. Käytämme luokittelussa tuntemaamme standardia, prototyyppejä ja teemme johtopäätöksen uudesta aiemman kokemuksemme perusteella. Luokittelussa joko yhdistämme vieraan tai tuntemattoman normaaliin tai erotamme sen siitä. Yhdistämme siis vieraaseen joko negatiivisen tai positiivisen, neutraalius ei ole mahdollista. (Moscovici, 2000, 42-45).

Ankkuroinnin kautta tapahtuva nimeäminen ja asian yhdistäminen kulttuurimme on välttämätöntä, jotta asiasta tai ilmiöstä voisi tulla yhteiskunnassamme kommunikoitava. Tätä kautta aiemmin kielletystä tai kiistellystä asiasta voi tulla kulttuurissa ja yhteiskunnassa hyväksyttyä. (Moscovici, 2000, 46). Objektivoinnin avulla puolestaan aiemmin abstrakti ja vieras liitetään mielikuvien kautta osaksi mielikuvista muodostuvaa todellisuuttamme. Tuntematon tai vieras asia muuttuu näin kommunikoitavaksi ja tunnetuksi. (Moscovici, 2000, 49). Moscovicin (2000, 40) mukaan sosiaaliset representaatiot ovat jatkuvaa toimintaa tehdä vieraaksi kokemastamme tunnettua. Tämän jatkuvan prosessin seurauksena ajatusmaailmamme ja fyysinen todellisuutemme avartuu ja muuttuu. Abstraktista tulee vähitellen konkreettista ja vieraasta tunnettua ja hyväksyttyä.

Ankkuroinnin ja objektivoinnin lisäksi kolmas oleellinen sosiaalisen representaation teorian käsitteistä on naturalisoituminen. Naturalisoitunut ilmiö tai asia on sulautunut yhteiskunnan jäsenten keskusteluun tavanomaiseksi ja sen jäsenten ymmärtämäksi asiaksi, osaksi yhteiskunnan kulttuuria. Peilaamme uusia asioita ja ilmiöitä tätä tuttua vasten ja muodostamme käsityksemme uusista ilmiöistä ja asioista näiden naturalisoituneiden representaatioiden pohjalta. Samalla ne vahvistavat jo olemassa olevaa, mutta kuitenkin muuttuvat prosessimaisesti ajassa muokaten omaa sisältöään. (Sakki ja Menard, 2014, 77-78). Ydinperhettä voidaan pitää tällaisena

naturalisoituneena sosiaalisena representaationa, joka kuitenkin ajan kuluessa on ollut jatkuvassa muutoksessa. Yhteiskunnan muutos, avioerojen ja erilaisten perhemuotojen yleistyminen ovat luoneet erilaisia sosiaalisia representaatioita ja muokanneet samalla naturalisoituneeksi representaatioksi muodostuneen ydinperheen asemaa ja merkitystä.

Moscovicin (2000, 75) mukaan sosiaalisia representaatioita tulisi tutkia ennen kaikkea observoimalla. Hän perusteli tätä sillä, että sosiaaliset representaatiot ovat varastoituneina kieleemme ja näyttäytyvät siten parhaiten monimutkaisessa inhimillisessä ympäristössä. Kommunikaatio ja sosiaaliset representaatiot kuuluvat oleellisesti yhteen, eikä toista olisi olemassa ilman toista. Näin ollen myös diskurssianalyysi yhdistyy vahvasti sosiaalisten representaatioiden tutkimiseen. (Moscovici, 2000, 274). Sosiaalisten representaatioiden teorian taustalla on ajatus maailman ja representaatioiden monimuotoisuudesta (Moscovici, 2000, 55). Sakki, ym. (2014, 319) mukaan sosiaalisten representaatioiden tutkija pyrkii ymmärtämään näkökulmien ja äänien monimuotoisuutta tietyssä sosiaalisessa kontekstissa.

Sosiaalisten representaatioiden tutkimuksessa kiinnostuksen kohteena on arkiymmärryksen syntyminen erilaisista ilmiöistä (Sakki, ym, 2014, 317). Omassa tutkimuksessani kiinnostuksen kohteena ovat eron jälkeinen perhe ja vanhemmuus ja näistä teemoista nouseva näkökulmien ja äänien monimuotoisuuden ymmärtäminen. Yesilova (2009) on tutkinut ydinperhe -mallin muodostumista ja kehittymistä normiksi yhteiskunnassamme ja taustoittaa tämän kehityksen taustalla olevia syitä ja tekijöitä. Yesilova (2009) tarkastelee näin tutkimuksessaan sosiaalisen representaation muodostumista, sitä, kuinka ydinperhemalli muodostui aikanaan yhteiskunnassa yleisesti hyväksytyksi ja muut perhemallit sivuuttavaksi perhemalliksi. Samalla hän kuvaa ydinperheideaalin horjumiseen johtaneita syitä ja sitä, kuinka yhteiskunnan ja yksilöiden arvoissa ja asenteissa tapahtuneiden muutosten seurauksena oli myös perhemalleihin liittyvässä ajattelussa tapahtuttava muutoksia. Tämä kuvastaa sosiaalisten representaatioiden luonnetta: ne sekä kuvaavat sosiaalista todellisuutta että samalla muokkaavat sitä (Sakki, ym. 2014, 320). Sakki ja Menard (2014, 77) kehottavatkin sosiaalisten representaatioiden tarkastelussa ottamaan huomioon myös tulevaisuuden. Sen sijaan, että tarkastellaan vain menneisyyttä ja nykyisyyttä, olisi tärkeää hahmottaa sosiaalisten representaatioiden merkitys myös tulevaisuuden näkökulmasta.

6.2 Kriittinen diskurssianalyysi tutkimuksen metodologisena viitekehyksenä

Tutkimusmenetelmäkseni olen valinnut kriittisen diskurssianalyysin. Seuraavassa tarkastelen aluksi diskurssianalyysiä yleisemmällä tasolla. Tämän jälkeen perustelen

kriittisen diskurssianalyysin valinnan tutkimukseni metodologiseksi lähtökohdaksi ja käsittelen oman tutkimukseni näkökulmasta kriittisen diskurssianalyysin keskeisiä käsitteitä ja perusteita.

Ilmosen (2018, 115) mukaan diskurssianalyysi soveltuu hyvin joko puhutun kielen tai kirjoitetun tekstin analysoimiseen. Pynnösen (2013, 5) mukaan diskurssianalyysin tutkimusmenetelmäkseen valitsevaa tutkijaa kiinnostaa puhutun tai kirjoitetun kielen käyttö, sen kytkeytyminen yhteiskuntaan ja sen tilanteisiin sekä kielenkäytön seuraukset ja vaikutukset. Yksilötasolla tapahtuva kielenkäyttö kytkeytyy vahvasti yhteiskunnan tason ilmiöihin ja tutkimalla kieltä, tutkitaan samalla yhteiskuntaa ja sen kulttuuria. Pietikäinen ja Mäntynen (2019, 5-6) tarkentavat tätä toteamalla, että diskurssitutkimuksen tavoitteena on tuoda esille yhteiskunnassa vallassa olevat diskurssit, mutta yhtä lailla tehdä näkyväksi ne, jotka ovat vähemmistössä tai puuttuvat kokonaan. Oleellista on tarkastella myös sitä, miksi tietyt diskurssit ovat saaneet valta-aseman toisten jäädessä taka-alalle. Tämä valta-asema on aina yhteiskunnassa tapahtuvan neuvottelun tulosta ja niiden seurauksena määrittyy tietynlaisia sääntöjä ja ehtoja, joita vallalla oleva diskurssi ylläpitää. Tämä vastavuoroisuus, yhteiskunnan asenteiden ja normien vaikutus eronneiden vanhempien tuottamaan kirjoitukseen kiinnostaa itseäni tutkijana.

Diskurssianalyysin sosiaaliseen konstruktionismiin pohjautuvan suunnan perusajatuksena on se, että kielen, joko puhutun tai kirjoitetun avulla merkityksellistetään ja rakennetaan samalla todellisuutta (Ilmonen, 2018, 115). Kieli on paitsi kontekstisidonnainen, myös dynaaminen ja vuorovaikutuksellinen. Sen avulla voidaan vaikuttaa sekä tietoisesti että tiedostamatta todellisuuteen ja sen rakentumiseen. Vaikuttamassa ovat aina sekä historialliset että tulevat kulttuuriset ja poliittiset prosessit sekä sosiaalinen tilanne. Vuorovaikutteisuudella puolestaan tarkoitetaan sitä, että diskurssilla vaikutetaan yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin asioihin, mutta samalla ne vaikuttavat diskurssihin eli siihen, miten asioista ja ilmiöistä voidaan puhua. Todellisuutemme ja tietomme sekä uskomuksemme asioista muokkautuvat käyttämämme kielen perusteella. (Pietikäinen ja Mäntynen, 2019, 20-22, 5, 6). Edelliset kytkevät teoreettisena viitekehyksenä tutkimuksessani toimivan sosiaalisten representaatioiden lähestymistavan ja diskurssianalyysin luontevasti yhteen. Tarkastellessaan käsitteen tasolla representaation ja diskurssin yhteen kietoutumista ja eroa, ovat Pietikäinen ja Mäntynen (2019, 45-46) kuvanneet representaatiota diskursiivisen toiminnan tulokseksi. Diskurssilla he puolestaan tarkoittavat jonkin asian tai merkityksen ajan kuluessa tapahtuvaa muokkautumista ja vakiintumista eräänlaiseksi totuudeksi yhteiskunnassa. Sosiaaliset representaatiot edellyttävät siten diskurssia, yhteisesti jaettua keskustelua voidakseen syntyä, kehittyä ja muuttua.

Diskurssianalyysi voidaan määritellä tutkimukselliseksi ja metodologiseksi viitekehykseksi, jonka sisälle mahtuu erilaisia lähestymistapoja tutkijasta ja hänen

kiinnostuksestaan riippuen. Tutkijan mielenkiinto, tutkimuksen tavoite, tutkimustehävä ja tutkimuskysymykset ohjaavat valitsemaan lähestymistavan laajasta joukosta erilaisia metodisia lähestymistapoja. (Ilmonen, 2018, 115). Myös diskurssin käsite on hyvin monitahoinen ja tutkijan on tärkeää paikantaa oma lähestymistapansa diskurssianalyysin laajalla tutkimuskentällä (Pynnönen, 2013, 8-9). Diskurssianalyttinen tutkimusmetodologia voidaan jakaa kolmeen eri tutkimusmenetelmään, jotka lähestyvät tutkimuskohdetta eri näkökulmista (Remes, 2004). Omassa tutkimuksessani käytän ranskalaista, myös kriittiseksi kutsuttua, kulttuurin tutkimuksen traditiota. Diskurssianalyysissä puheen tai tekstin ei ajatella kuvaavan sosiaalista todellisuutta sellaisenaan, mutta ei myöskään siitä irrallisena. Puhe tai teksti rakentuu vuorovaikutuksessa sosiaalisen todellisuuden, sen hetkisten normien ja kulttuurikäsitteiden kanssa. (Jokinen, Juhila & Suoninen, 2016, 21-22). Omassa tutkimuskehityksessäni sosiaalinen todellisuus rakentuu yhteiskunnan perhekäsityksen, eron jälkeisen vanhemmuuden ja lapsen edun kehikossa. Tavoitteena omassa tutkimuksessani on kriittisen diskurssianalyysin avulla nostaa esille eronneiden vanhempien kirjoituksista paitsi vallalla olevia perheeseen ja vanhemmuuteen liittyviä diskursseja erityisesti myös taustalle tai vähemmistöön jääneet diskurssit. Kriittisen diskurssianalyysin avulla on mahdollista paitsi tarkastella tätä myös esiin nousseiden diskurssien avulla vaikuttaa yhteiskuntaan (Pynnönen, 2013, 29).

Ranskalaisessa, kriittisessä traditiossa kulttuurilla on tärkeä rooli, sillä sen nähdään vaikuttavan siihen, millaisia diskursseja ihmiset voivat sosiaalisesti toimiessaan luoda. Tutkimuskohteena on siis kulttuuri, mutta ennen kaikkea kulttuurin ja siten yhteiskunnan kritiikki. Kulttuuri ja yhteiskunta luovat perustan sille, millaisia diskursseja syntyy ja miten ne pysyvät yllä. Diskurssianalyysin tehtävänä on tehdä näkyväksi nämä käytännöt ja sitä kautta tehdä toimijoiden rooli kulttuurissa ymmärrettäväksi. (Remes, 2004). Pietikäinen ja Mäntynen (2019, 40) puhuvat säännöistä, jotka rajaavat sitä, mistä ja miten yhteiskunnassa voidaan puhua. Nämä säännöt ovat historiallisesti muokkautuneita vaikuttaen joko ilmiselvästi tai näkymättömästi yhteiskunnassa käytävään keskusteluun. Omassa tutkimuksessani eronneet vanhemmat osallistuvat eron jälkeistä perhettä ja vanhemmuutta koskevaan diskurssiin taustanaan yhteiskunnassa vallalla olevat perhe- ja vanhemmuuskäsitykset.

Kriittisessä diskurssianalyysissä on tärkeänä elementtinä historian tarkastelu. Sosiaalinen todellisuus muotoutuu tietynlaiseksi ilmiön historiallisen kehittymisen kautta. Vasta ymmärtämällä tämä historiallinen kehitys, on mahdollista analysoida diskursseja ja niiden merkitystä. Se, mitkä asiat nousevat diskursseiksi, ovat riippuvaisia yhteiskunnan senhetkisestä hyväksytystä tietokäsityksestä. Tietokäsityksen muuttuessa muuttuvat myös diskurssit. Tästä syystä historian tarkastelu on välttämätöntä, jotta voidaan ymmärtää valitun käytännön ja siten diskurssin taustalla oleva tietokäsitys. (Remes, 2004). Pietikäisen ja Mäntynen (2019, 48) mukaan diskurssi

määrittelee aina tietynlaisen kuvan maailmasta. Ne luovat kulttuurisen, historiallisen ja yhteiskunnallisen kontekstin yhteen kietoutumana tietynlaisen ja samalla rajatun käsityksen asiasta tai ilmiöstä luoden samalla ideologioita. Diskurssit määrittyvät näiden ideologioiden kautta joko toistaen tai haastaen niitä.

Oman tutkimukseni kannalta perheen käsitteen ja sen muutoksen tarkastelu on oleellista, jotta voidaan ymmärtää tämänhetkinen perheeseen ja eron jälkeiseen vanhemmuuteen liittyvä diskurssi. Yesilovan (2009) kuvaama ydinperheideologian historiallinen kehitys osoittaa, millaiset tietokäsitykset ovat olleet vahvistamassa ydinperhediskurssia. Kriittisen perhetutkimuksen näkökulmien esiinnousun tarkastelu puolestaan tuo esille, kuinka yhteiskunnan muuttumisen ja erilaisten tietokäsitysten myötä myös ydinperheideologialle vastakkaiset näkökulmat ovat päässeet kehittymään. Yhteiskunnan normit ja säännöt muuttuvat, mutta niiden muutos on hidasta.

Historian ohella valta ja valtakulttuurin tarkastelu on toinen kriittisen diskurssianalyysin oleellisista elementeistä. Yhteiskunnassa toiset käytännöt saavat valta-aseman, toisten taas jäädessä taustalle. Kriittisessä diskurssianalyysissä tämä taustalle jäänyt voidaan tehdä ymmärrettäväksi, jolloin myös valta-aseman saanut tehdään näkyväksi. (Remes, 2004). Pynnösen (2013, 29-30) mukaan kriittisen diskurssianalyysin yhtenä tehtävänä on tuoda esille valta-aseman saaneiden diskurssien vaikutus sekä asenteisiin että konkreettisiin toimintamalleihin. Omassa tutkimuksessani ydinperheen valta-asema oikeanlaisena perhemuotona on selkeä, joskin hitaasti heikkenevässä, kuten aiempi tarkasteluni ydinperheideologian muodostumisesta ja sen hitaasta murenemisestä osoittaa. Ydinperhe ja sen normatiivisuus näkyy kuitenkin vahvasti yhteiskuntamme rakenteissa ja toimintamalleissa, mutta ennen kaikkea yhteiskunnan jäsenten asenteissa.

Focault, tunnettu kriittisen diskurssianalyysin edustaja yhdistää diskursseihin tiedon ja vallan käsitteet ja määrittää diskurssit vallankäytön mekanismeiksi. Ymmärryksemme todellisuudesta ja tiedosta rakentuu vallitsevien diskurssien kautta, jotka määrittävät sitä, millaisista asioista on toivottua, mahdollista tai kiellettyä puhua. (Pietikäinen ja Mäntynen, 2019, 18). Tietoa voidaan merkityksellistää eri tavoin ja eri näkökulmista ja tästä syystä samoista teemoista on olemassa erilaisia totuuksia ja diskursseja. Eri diskurssit katsovat asiaa tai ilmiötä erilaisista lähtökohdista ja merkityksellistävät sitä eri tavoin. Tästä muodostuu diskurssien verkosto, jatkuvasti muuttuva ja dynaaminen muodostelma, jossa eri diskurssit kilpailevat valta-asemasta. (Pietikäinen ja Mäntynen, 2019, 40-46).

Valta-aseman saanut diskurssi määrittää itsensä normiksi, johon muita diskursseja verrataan. Valitun diskurssin kautta asia ymmärretään ja käsitteellistetään tietyllä tavalla ja asiasta keskustellaan vallalla olevan diskurssin ehdoilla muiden näkökulmien rajautuessa pois. (Pietikäinen ja Mäntynen, 2019, 41-43). Valtaan liittyy kuitenkin aina vastavoima. Diskurssien luonteeseen kuuluu niiden jatkuva muutostilassa

oleminen ja valta- ja vastadiskurssit, jotka voivat olla ristiriitaisiakin keskenään. Vastadiskurssien esittämä kritiikki haastaa valtakurssia ja mahdollistaa muutoksen. (Pietikäinen ja Mäntynen, 2019, 48). Juhila (1999, 165) tarkentaa edellistä Foucaultin viitaten ja toteaa, että ilmiöitä ja asioita tarkastellaan väistämättä vallalla olevien diskurssien ehdoilla. Vastarinta eli vallalla olevaa diskurssia haastavat näkökulmat kulkevat kuitenkin jatkuvasti valtaapitävien mukana haastaen ja kyseenalaistaen niitä. On siis oltava olemassa pohja, josta uudet ja vaihtoehtoiset näkemykset voivat nousta ja rakentua.

Eron jälkeisestä perheestä ja vanhemmuudesta kirjoittavat vanhemmat osallistuvat kirjoituksillaan tähän diskurssiin tuoden oman, kokemuksensa kautta muodostuneen totuutensa. He tuovat omilla kirjoituksillaan joko vahvistusta valtakurssille tai haastavat vastadiskurssillaan jo murroksessa olevan ja osittain muuttuneen valtakurssin.

7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa esittelen tutkimuskysymykseni ja tutkimukseni aineiston. Kerron myös valitsemistani analyysityökaluista ja kuvaan analyysini kulkua. Pohdin tässä luvussa myös tutkimukseni eettisiä kysymyksiä.

Tutkimuskysymykseni:

1. Kuinka tutkia eron jälkeistä perhettä ydinperheideologiaa kriittisesti peilaten?
2. Millaisia sosiaalisia representaatioita vanhempien erotarinat tuottavat eron jälkeisestä perheestä, vanhemmuudesta ja suhteesta lapseen?

Teoreettinen ja metodologinen viitekehyseni eli sosiaalisten representaatioiden teorian ja kriittisen diskurssianalyysin muodostama kokonaisuus sekä ydinperheideologiaa ja kriittisiä perhekäsityksiä esiintuova tarkasteluni avaavat ensimmäistä tutkimuskysymystäni. Aineistonani ovat eronneiden vanhempien kirjoitukset tuovat tähän konkreettisen ulottuvuuden. Toiseen tutkimuskysymykseeni etsin vastauksia aineistoni avulla.

Tutkimukseni aineisto sisältää kahdeksan valtakunnalliseen kirjoituskilpailuun lähetettyä vapaamuotoista, eron liittyvää kirjoitusta. Kilpailun toteutti ja aineiston keräsi Hyvä erovanhemmuus ry ja Suomalaisen kirjallisuuden seura 1.9.2011 – 15.3.2012. Kirjoituskilpailun aiheena oli ”Vanhemmuus eron jälkeen”. Kirjoittajia pyydettiin kertomaan kokemuksistaan eron jälkeiseen vanhemmuuteen liittyen, erityisesti siitä, kuinka he kokevat eron vaikuttaneen omaan vanhemmuuteensa. Kirjoituksia ohjaavina kysymyksinä olivat mm. lasten ja vanhempien välisen, eron jälkeisen vuorovaikutuksen toimivuus, eron jälkeinen vanhemmuus ja kirjoittajan henkilökohtaiset tunteet. (Tietoarkisto). Kirjoituksista kolme oli isien kirjoittamaa ja viisi äitien kirjoittamaa. Kirjoitusten pituudet ja tyyli vaihtelivat samoin kuin se, mihin ohjaavista kysymyksistä kirjoittajat keskittyivät. Osa kirjoittajista oli eronnut juuri ennen

niiden sisältöä ja avaan niiden käyttöä oman tutkimukseni näkökulmasta. Naturalisoituneella representaatiolla tarkoitetaan asiaa tai ilmiötä, joka on yhteiskunnassa yleisesti ymmärrettävä, sosiaalisesti ja kulttuurisesti jaettu ja sen merkitys yhteisesti ymmärretty. Naturalisoituneen representaation sisällöstä ei tarvitse käydä keskustelua, vaan se on luonnollinen ja arkipäiväinen osa yhteistä keskustelua menneisyydestä, nykyisyydestä ja myös tulevaisuudesta. (Sakki ja Menard, 2014, 78). Omassa tutkimuksessani erityisesti perhe, mutta myös vanhemmuus ja jossain määrin myös lapsen etu edustavat tällaisia naturalisoituneita representaatioita. Ne ovat yhteiskunnassa vakiintuneita ja niiden merkitys on yhteisesti ymmärretty. Samalla niistä kuitenkin on olemassa erilaisia näkemyksiä ja ajan kuluessa niiden yhteisesti ymmärretty merkitys laajenee ja muuttuu.

Selvennän edellistä naturalisoituneen representaation merkitystä omassa tutkimuksessani Sakin ja Menardin (2014, 77) tarkastelun avulla. He tarkastelevat sosiaalisten representaatioiden tutkimuksessa käytettävien naturalisoinnin ja ankkuroinnin käsitteitä uudelta näkökulmasta Moscovicin alkuperäiseen teoriaan verrattuna. He korostavat representaatioiden syntymisessä dynaamisuutta sen sijaan, että näkisivät representaation synnyn paikantuvan tiettyyn ajankohtaan. He näkevät myös naturalisoituneen representaation olevan jatkuvassa muutoksessa ja muuttavan muotoaan ajan kuluessa. Moscovicin alkuperäiseen teoriaan verrattuna dynaamisuus ja representaatioiden jatkuva hidaskäyttö ja muuntuminen siis korostuvat. Naturalisoitunut representaatio toimii eräänlaisena välineenä, jonka avulla uusia ilmiöitä pyritään tekemään ymmärrettäväksi. Samalla yksilöt hahmottavat niiden avulla omaa paikkaansa ja identiteettiään. (Sakki ja Menard, 2014, 77-79). Ajattelen edellisen yhdistyvän kriittisen diskurssianalyysin valta- ja vastarintakäsitteisiin. Yksilöt tunnistavat yhteiskunnassa käydyn keskustelun pohjalta vallalla olevat ja näitä haastavat diskurssit valiten omaan ajatusmaailmaansa ja asenteisiinsa sopivan näkökulman. Naturalisoitunut representaatio kuitenkin samalla määrittelee yksilön asemaa ja luo säännöillään kehyksen, jonka ulkopuolella olo vaatii enemmän kuin entisessä pysyttämisen.

Ydinperhe -käsitteen voidaan ajatella olevan yhteiskunnassamme tietynlainen naturalisoitunut representaatio. Se on vuosikymmenten kuluessa menettänyt valta-asemaansa ja sen rinnalle on tullut uusia, sitä haastavia perhemuodostelmia ja -käsitteitä. Sakin ja Menardin (2014, 77) esittelemää näkökulmaa hyödyntäen ydinperheestä muodostui aikanaan naturalisoitunut representaatio. Yhteiskunnan muuttuessa ja uusien perhemuotojen myötä perheestä ja vanhemmuudesta käytiin ja käydään keskustelua ja tehdään uusia kategorisointeja. Tämän keskustelun seurauksena naturalisoitunut representaatio on muuttanut muotoaan. Omassa tutkimuksessani hyödynnän Sakin ja Menardin (2014) esittelemää näkökulmaa ja tarkastelen eron jälkeistä perhettä, vanhemmuutta ja lapsen etua naturalisoituneina, jatkuvassa muutoksessa olevina

representaatioina, jotka ilmenevät eri tavalla eri aikoina. Vanhemmat tuovat kirjoituksillaan esiin omia, joko naturalisoituneen valtakurssin mukaisia näkökulmiaan vahvistaen olemassa olevaa tai vaihtoehtoisesti pyrkivät vastakurssillaan edistämään naturalisoituneen valtakurssin nopeampaa muutosta. Tämän esiin nostaminen on mielestäni välttämätöntä eron jälkeiseen perheeseen, vanhemmuuteen ja lapsen etuun liittyvien käsitteiden analyysin taustalla.

Toisena aineiston analysoinnin työkaluna hyödynnän ankkurointia. Ankkurointi sisältää kolme analysoinnin tasoa, joista omassa tutkimuksessani keskityn toisen tason analysointiin. Sakin ja Menardin (2014, 70) mukaan ensimmäisellä tasolla asia tai ilmiö liitetään jo olemassa olevaan ja tarkastellaan sitä, kuinka uusi yhdistyy vanhaan. Ensimmäisellä tasolla analysointi jää heidän mukaansa kuitenkin hyvin pinnalliseksi. Sakin ja Medardin (2014, 70) mukaan vasta toisella analysoinnin tasolla tarkastellaan sitä, millaisia merkityksiä ja tulkintoja tämä ensimmäisellä tasolla tapahtunut uuden yhdistyminen vanhaan saa. Tällä tasolla merkitykselliseksi nousevat prosessit ja se, miten sosiaaliset representaatiot muuttuvat ja kehittyvät suhteessa kulttuuriin ja sosiaalisiin arvoihin. Tällä tasolla tarkastellaan sekä sitä, millaisen aseman ilmiö yhteiskunnassa saa, mutta myös sitä, kuinka yksilöt sijoittavat itsensä tähän uuteen. Sakki ja Menard (2014, 71) korostavatkin Jodeletin (2008) viitaten, että ankkuroinnissa tulisi keskittyä merkityksiä ja tulkintoja tarkastelemaan toiseen tasoon sen sijaan, että jäätisiin hyödyntämään ankkurointia vain tulkinnallisena käsitteenä. Omassa tutkimuksessani pyrin hyödyntämään ankkurointia nimenomaan analyttisenä apuvälineenä. Sakin ja Menardin (2014, 71) mukaan analysoitava kokonaisuus tulee nähdä laajasti. Sen sijaan, että ankkureina nähtäisiin pelkästään objektit, on ankkureihin sisällytettävä myös mm. mielikuvat, ajatusmallit, sosiaaliset normit ja tunteet. Omassa aineistossani edelliset nousevat vanhempien kirjoituksissa merkittävään rooliin ja siten hyödynnän ankkurointia melko laajasti ottaen huomioon monipuolisesti vanhempien tuottamia näkökulmia.

7.2 Aineiston analysoinnin eteneminen

Aloitin aineiston analysoinnin lukemalla kaikki kirjoitukset läpi jättäen aluksi takalalle tutkimuskysymykseni ja kirjoitusten tehtävän tutkimukseni aineistona. Halusin näin tutustua kirjoituksiin ja saada ensin kokonaiskuvan aineistostani. Havaitsin kirjoitusten olevan sekä tyyliltään, kirjoitustavaltaan, sisällöltään että pituudeltaan hyvin erilaisia. Kirjoittajat olivat myös lähestyneet annettuja kysymyksiä eri näkökulmista ja kirjoituksissa nousivat ohjeistuksessa annetut teemat esille melko epätasaisesti. Kaikki kirjoitukset olivat henkilökohtaiseen kokemukseen perustuvia, mutta oma-kohtaisesti koetut vahvat tunteet olivat toisissa kirjoituksissa vahvemmin läsnä kuin

toisissa. Tämä selittynee osaltaan sillä, että osalla kirjoittajista ero oli kauempana menneisyydessä, kun taas toisilla se oli kirjoitusten sisällön perusteella tapahtunut melko hiljattain.

Toisella lukukerralla aloin kiinnittää huomiota mahdollisiin tutkimukseni kannalta oleellisiin asioihin pohtien samalla, kuinka aineistoni avulla olisi mahdollista vastata asettamiini tutkimuskysymyksiin ja kuinka tutkimukseni teoriaosuus kytkeytyisi aineistooni. Vielä tässä vaiheessa en kuitenkaan tarttunut kirjoituksissa yksityiskohtiin, vaan muodostin mielessäni käsitystä eri kirjoitusten sisällöistä oman tutkimukseni näkökulmasta. Edellisen aineiston kokonaisuuden hahmottamisen jälkeen siirryin tarkastelemaan aineistoa tarkemmin kirjoitus kerrallaan. Otin näkökulmakseni yksitellen eron jälkeisen perheen, eron jälkeisen vanhemmuuden ja lapsen edun näkökulman, joiden avulla luin jokaista kirjoitusta kahdella eri tasolla. Käytännössä luin kirjoituksia ensin jokaisen teeman näkökulmasta käsitteellisellä tasolla pyrkien löytämään käsitteitä, joilla kirjoittajat toivat esiin eron jälkeistä perhettä, vanhemmuutta ja lapsen etua. Tarkastelin aineistoa naturalisoituneiden käsitteiden näkökulmasta ja tässä analysoinnin vaiheessa pyrin keskittymään vain käsitteelliselle tasolle unohtaen tulkinnan ja merkityksien tarkastelun.

Tutkimukseni teoreettisessa osassa olen tarkastellut eron jälkeistä perhettä, vanhemmuutta ja lapsen etua laajasti määrittämättä näitä käsitteitä yksiselitteisesti. Käsitteiden laajempi tarkastelu on avannut tutkimukseni taustaa ja tuonut esiin kontekstia, joka on mielestäni ollut välttämätöntä tutkimusongelmieni näkökulmasta. Vertaan tätä käsitteiden määrittelyä Sakin ja Menardin (2014) näkemykseen naturalisoi-
tuneesta representaatiosta ja sen jatkuvassa muutoksessa olosta. Eron jälkeinen perhe, vanhemmuus ja lapsen etu ovat vakiintuneita, mutta samalla jatkuvassa muutoksessa olevia. Tästä lähtökohdasta käsin koin tarpeelliseksi analysoida aineistoani naturalisoinnin avulla kunkin teeman osalta ennen aineiston analysointia ankkuroinnin työkalua hyödyntäen. Tämä käsitteiden analysointi toi aineistosta esille vastaavaa eron jälkeisen perheen, vanhemmuuden ja lapsen edun tematiikkaa, jota olen tutkimukseni teoriaosassa tarkastellut. Esittelen tätä naturalisoinnin avulla toteutettua analyysiäni luvussa kahdeksan.

Edellisen tarkastelun jälkeen siirryin tarkastelemaan kirjoituksia samalla tavalla yksi teema kerrallaan ankkuroinnin välinettä hyödyntäen siirtyen lukemaan tekstejä tulkitsemisen ja merkityksellistämisen näkökulmasta. Pyrin analysoimaan teksteistä kirjoitettujen sanojen taustalla olevia asenteita, mielikuvia, sosiaalisia normeja ja tunteita. Tavoitteenani oli tämän analyysin kautta löytää teksteistä seikkoja, joiden avulla kirjoittajat ovat tehneet eron jälkeistä perhettä, vanhemmuutta ja lapsen etua ymmärrettäväksi. Näiden tulkintojen ja ymmärrettäväksi tekemisten avulla tavoitteenani oli myös analysoida vanhempien määritelmiä omasta identiteetistään ja omasta asemastaan suhteessa valta- ja vastadiskursseihin.

Analyysin toinen taso vaati aineiston syvällistä tarkastelua ja jokaiseen kirjoitukseen yksitellen paneutumista. Valitsin ensin näkökulmakseni eron jälkeisen perheen, josta käsin tarkastelin jokaista kirjoitusta erikseen nostoen teksteistä tähän liittyviä tulintoja ja merkityksellistämisiä. Saman toistin eron jälkeisen vanhemmuus- ja lapsen etu -käsitteiden osalta. Seuraavaksi jäsensin kunkin käsitteen osalta olennaiset ankkuroinnit aineistosta. Tämän jälkeen aloin käsitte kerrallaan hahmotella ankkurointeja muodostaen sosiaalisten representaatioiden kategorioita, jotka nimesin. Esittelen ankkuroinnin avulla toteuttamaani analyysiä ja sosiaalisten representaatioiden kategoriat luvussa yhdeksän.

7.3 Eettiset kysymykset

Seuraavaksi tarkastelen lyhyesti tutkimukseeni ja tutkimusprosessiini liittyviä eettisiä näkökulmia. Käytän tutkimuksessani valmista aineistoa, jonka hyödyntämisessä on noudatettava aineiston tarjoajan eli Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston määrittämiä ohjeistuksia. Aineiston hyödyntämiseen liittyvä ohjeistus on tarkkaan määritelty tietoarkiston www-sivuilla. Aineisto on käytettävissä tutkimukseen, opetukseen ja opiskeluun ja sen lataamiseksi ja hyödyntämiseksi on sitouduttava aineiston tarjoajan määrittämiin ehtoihin. Aineiston hyödyntämisessä on huomioitava aineiston luovuttajan ohjeita mm. viittausvaatimuksen, julkaisusta tiedottamisen ja erityisehtojen osalta. Aineistoon ja sen tekijöihin on viitattava normaalin tieteellisen käytännön mukaisesti. Aineiston luovuttaja eli Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto vaatii myös viitetiedot julkaisuista ja esityksistä, joissa aineistoa on käytetty. Erityisehdot koskevat aineiston kirjoittajien tunnistetietoja. Aineisto saattaa sisältää kirjoittajien tunnistetietoja, joita ei ole muutettu. Aineiston hyödyntäjän tulee pohtia, mitä tietoja on poistettava tai muutettava, jotta tutkimusetiikka toteutuisi. (Tietoarkisto).

Eettisenä kysymyksenä pohdin myös aineistoni ikää. Kirjoituskilpailu toteutettiin vuosina 2011-2012. Vaikka kirjoituskilpailusta on aikaa lähes kymmenen vuotta, voidaan niiden edelleen ajatella olevan relevantteja tutkimusmateriaalina. Yhteiskunnassa vallalla olevat diskurssit ovat ajassa muuttuvia, mutta ajattelen, että eroihin liittyvä kulttuurinen ja ideologinen ilmapiiri on säilynyt riittävän samanlaisena kirjoituksen ajankohdasta tähän päivään.

Käytän tutkimuksessani aineistoa, jota on käytetty useammassakin eri pro gradu -tutkimuksessa. Tämä tuo luonnollisesti omalle tutkimukselleni haasteen uuden näkökulman ja uusien tuloksien löytämisen osalta. Kiviniemi (2018, 69) kuitenkin muistuttaa, että laadullisen tutkimuksen osalta ei ole olemassa yhtä ainoata totuutta, johon aineisto tutkijan johdattaisi. Laadullisen tutkimuksen tulos on aina tutkijan tulkintaa ja tulokset ovat tutkijan valitsemien ratkaisujen tulosta. Tämä kytkeytyy oleellisesti

määrittämiini tutkimuskysymyksiin ja valitsemani tutkimusmenetelmän eli kriittisen diskurssianalyysin hyödyntämiseen. Oleellista tutkimuskysymysten osalta on määrittellä ne sellaisiksi, että niiden avulla on mahdollista löytää uusia näkökulmia aiemmin käytetystä aineistosta. Diskurssianalyysi aineistolähtöisenä menetelmänä muodostaa riskin tälle, jos aineistosta nousevat teemat ohjaavat tutkimuskysymysten uudelleen tarkentamisen osalta liian lähelle aiemmin tehtyä tutkimusta. Tämä on vältettävissä säilyttämällä tutkijaposition ja pitämällä mielessä määritelty näkökulma.

Ilmonen (2018, 122) nostaa esille, että laadullisen tutkimuksen ollessa kyseessä, on objektiivisuus unohdettava. Tässä nousee oleelliseksi asiaksi tutkijan oma elämäntilanne ja historia, jota on tärkeä pohtia eettisestä näkökulmasta. Tutkimuksen aineisto saattaa valitusta temasta tai aiheesta riippuen muodostua ongelmaksi, jos se liian lähelle oman elämän kokemuksia tulevana nostaa henkisesti rankkoja tunteita esille. Tämä puolestaan saattaa vaikuttaa tutkimuksen etenemiseen ja sen sisältöön. Ilmonen (2018, 122) toteaa kuitenkin hyvin suoraviivaisesti ja yksiselitteisesti, että jos tutkimuskohteena on tutkijalle läheinen aihe, on tutkijan vain kyettävä olemaan kriittinen arvioidessaan omaa rooliaan tutkimusprosessissa ja etäännyttämään aiheesta riittävästi. Tämä lähtökohta mielessäni lähdin tekemään tutkimustani.

8 ERON JÄLKEINEN PERHE, VANHEMMUUS JA LAPSEN ETU KÄSITTEINÄ

Olen lähestynyt aineistoani sosiaalisten representaatioiden teorian ja kriittisen diskurssianalyysin muodostamasta viitekehyksestä. Analyysivälineinäni olen hyödyntänyt sosiaalisten representaatioiden teorian tarjoamia työkaluja, naturalisointia ja ankkurointia. Analysoin aineistoa eron jälkeisen perheen, eron jälkeisen vanhemmuuden ja lapsen edun näkökulmasta. Tarkemmin aineiston analysointi pohjautuu Sakin ja Menardin (2014) esittämään lähtökohtaan, jossa naturalisoitunut representaatio nähdään jatkuvassa muutoksessa olevana.

Perheen käsite on noussut tutkimuksessani tärkeäksi, sen kokonaisuutta raamittavaksi tekijäksi. Vanhemmuus ja lapsen etu kytkeytyvät tähän oleellisesti ja ovat siten osa tätä kehystä. Myös aineistossani perhe muodosti kehikon, jossa kirjoittajat vanhemmuuttaan ja lapsen etua tarkastelivat, vaikka kirjoitusten varsinaisena teemana olikin eron jälkeinen vanhemmuus. Analysoin seuraavassa lyhyesti eron jälkeistä perhettä, vanhemmuutta ja lapsen etua käsitteellisellä tasolla naturalisoinnin työkalua hyödyntäen ennen kuin siirryn tarkastelemaan ankkuroinnin avulla toteuttamaani analyysiä.

Käsitteenä eron jälkeinen perhe rakentui vanhempien kirjoituksissa vahvasti erilaisten perhettä karttavien käsitteiden ja ilmaisujen kautta. Vaikutti osittain jopa siltä, että kirjoittajien oli ollut vaikea löytää eron jälkeiselle perheelle oikeanlaista ja sopivaa käsitettä, joka olisi kuvannut uutta, eron jälkeistä tilannetta. Monet kirjoittajista kuvasivat eron jälkeistä perhettä arjen toimintojen ja arjen elämisen kautta sen sijaan, että olisivat käyttäneet perhe -käsitettä. Myös koti ja elämä olivat kirjoituksissa korvanneet perheen ja niitä käytettiin käsitteinä kuvattaessa eron kokeneen perheen muuttanutta tilannetta. Näiden epäsuorien perhe -käsitteestä irtautumisten lisäksi kirjoituksissa myös tuotiin selkeästi esille, että eron myötä hajonnut ydinperhe ei enää edusta entisenlaista perhettä:

En pitänyt meitä perheenä, olimme joukko, joka asui yhdessä ja yritti selvitä elämästä. (A5)

Yesilova (2009, 17-18) toteaa perhe -käsitteen ja ihanteen perheestä vastaavan toisiaan, mutta näiden olevan irrallaan todellisuudesta. Käytännössä siis tämän näkemys mukaan käsitteenä perhe sisältää tietynlaisen, hyvin rajatun määritelmän siitä, mikä on perhe ja millaisena se halutaan nähdä. Todelliset perheet eivät kuitenkaan aina vastaa tätä ihannetta, mikä aiheuttaa ristiriitaa käsitteen käytön ja sen sisällön välille. Tämä tuli esille myös omassa aineistossani.

Edellisen lainauksen kaltaisten näkemysten lisäksi aineistossani oli nähtävissä myös uuden parisuhteen merkitys perhe -käsitteen käytölle. Hajonneen parisuhteen ja eron jälkeen perhe -käsitettä ei koettu luontevaksi käyttää, mutta uuden parisuhteen myötä se oli jälleen mahdollista. Osa kirjoittajista kuvasi eron jälkeisen uuden elämän rakentumista ja näissä tarinoissa palattiin taas perhe -käsitteeseen. Kiiski (2011, 24) toteaa, että perheen muodostumisen ehtona pidetään perinteisen perhekäsityksen mukaan parisuhdetta. Perheen nähdään rakentuvan tämän parisuhteen varaan ja hajoavan sen katketessa. Tämän näkemyksen mukaan ilman parisuhteen olemassaoloa olisi siten keinotekoisia puhua perheestä. Tämä näkökulma nousi esiin myös oman aineistoni kirjoituksista.

Perhe -käsitteeseen palaaminen saattoi liittyä uuden puolison löytymiseen ja uusperheen syntymiseen, mutta kirjoittajat edustivat myös toisenlaista ajattelutapaa. Perhe -käsitteen uusi käyttö yhdistyi osittain myös erosta selviämiseen ja omanlaisen elämän löytymiseen:

Olen kiitollinen lapsistani ja perheestä, niistä pienistä hetkistä, jolloin ilo purkautuu nau-ruksi ja leikiksi. Kohtaan toiset tasavertaisena, kokonaisena ihmisenä ja tiedän, että minunlaisia on paljon muitakin täällä. (A1)

Eron jälkeisen vanhemmuuden osalta jäsensin aineistostani laajemmin ja monipuolisemmin tätä tarkoittavia ja kuvaavia käsitteitä kuin perhettä kuvaavia käsitteitä. Käsitteenä eron jälkeinen vanhemmuus kytkeytyi toisaalta juridisiin termeihin ja toisaalta tasa-arvoiseen ja yhteisesti jaettuun vanhemmuuteen. Aineistoni kirjoituksissa käytettiin juridisia käsitteitä kuten yhteishuoltajuus ja juridinen yksinhuoltajuus erityisesti sellaisissa tapauksissa, joissa ero oli riitaisa ja vanhemmat riitelivät lastensa huoltajuudesta:

Jotta välttäisimme oikeusriidan suostuin, että lapsemme jäävät entisen puolisoni lähihuoltajuuteen, vaikka nuorin lapsistani pyysi kahdesti saada muuttaa kanssani. Puolisoni ei siitä kuitenkaan rauhoittunut vaan lähti vaatimaan juridista yksinhuoltajuutta lapsiimme. (A2)

Hokkanen (2005, 22-25) erottaa juridiseen sopimukseen perustuvan huoltajuuden käytännössä toteutetusta vanhemmuudesta. Hänen mukaansa juridisilla termeillä määritellään huoltajuuteen liittyvät oikeudet ja velvollisuudet, vanhemmuus -

käsitteellä puolestaan kuvataan sitä, millä tavalla vanhemmuutta entisten puolisoitten kesken yhdessä tai erikseen toteutetaan.

Yhteinen vanhemmuus, tasa-arvoinen vanhemmuus ja hyvä erovanhemmuus tulivatkin esille niissä kirjoituksissa, joissa ero oli sopuisampi ja kumpikin vanhempi oli ymmärtänyt eron lapsen näkökulmasta. Tämä kytkeytyy vahvasti Rissasen ym. (2017, 43-44) esille tuomaan yhteistyövanhemmuuteen, jossa vanhempien välit ovat erosta huolimatta rakentavat ja yhteistyökykyiset. Aineistoni kirjoittajien valitsemat, eron jälkeistä vanhemmuutta kuvaavat käsitteet kuvasivat ennen kaikkea entisten puolisoitten välejä ja sitä, nähtiinkö vanhemmuus lapsen vai vanhemman omasta näkökulmasta.

Kolmantena ja viimeisenä käsitteenä tarkastelen lapsen etua, joka nousi vahvasti esiin aineistoni kirjoituksissa. Vanhemmat pohtivat omaa vanhemmuuttaan ja siihen liittyviä ratkaisuja pääsääntöisesti lapsen edun ja hyvinvoinnin näkökulmasta. Käsitteellisellä tasolla jäsensin aineistosta lapsen etua kuitenkin melko suppeasti. Lapsen etu rinnastui kirjoituksissa käsitteisiin lapsen hyvinvointi ja lapsen paras, joita kaikkia kolmea käytettiin synonyymeinä. Monet kirjoittajista toivat lapsen edun käsitettä esille myös sellaisilla määritteillä kuin lapsella on oikeus, lapsen kannalta tai lapsen takia:

Pitkälle kantaa se, että on tahto ajatella lapsen etua nyt ja tulevaisuudessa, ja että lapsen elämä muuttuisi niin vähän kuin mahdollista eron jälkeen. (A6)

Vanhemmuudessa eron jälkeen on yksi perusajatus ylitse kaiken muun, eli yrittää pitää mielessään aina lapsen parhaan. (A3)

Linnavuoren (2007, 41-43) mukaan lapsen etu -käsitteessä heijastuu usein vanhempien oma tahtotila ja toiveet. Aineistoni kirjoituksissa käsitettä oli käytetty rikkaammin ja selkeämmin lapsen hyvinvointi -käsitteen näkökulmasta.

Edellisen eron jälkeisen perheen, vanhemmuuden ja lapsen edun käsitteiden teemaattisen tarkasteluni tavoitteena oli peilata niiden käyttöä aineistoni kirjoituksissa suhteessa tutkimukseni alussa olleeseen käsitteiden tarkasteluun. Mitään näistä kolmesta käsitteestä ei ole helppo määritellä yksiselitteisesti, vaan samasta asiasta käytetään erilaisia käsitteitä riippuen näkökulmasta, senhetkisestä tilanteesta ja myös arvo maailmasta. Aineistoni kirjoituksista tulee esille käsitteiden käytön monipuolisuus ja niihin sisältyvä arvo- ja tunnelataus. Myös käsitteiden valinnalla tehdään näkyväksi sosiaalisia representaatioita.

9 PERHEEN, VANHEMMUUDEN JA LAPSEN EDUN SOSIAALISET REPRESENTAATIOIT

Seuraavassa tarkastelen aineistosta ankkuroinnin avulla analysoimiani sosiaalisia representaatioita, joita jäsensin eron jälkeisen perheen osalta viidenlaisia, eron jälkeisen vanhemmuuden osalta kolmenlaisia ja lapsen edun osalta kahdenlaisia.

9.1 Perheen sosiaaliset representaatiot

Analysoin aineistostani viidenlaisia eron jälkeisen perheen ankkurointeja. Eron jälkeistä perhettä ankkuroitiin vahvasti ydinperheideaaliin ja sen edustamiin arvoihin. Toisena vahvana osittain edellisen kanssa rinnakkain kulkevana ankkurina olivat yhteiskunnassa esiintyvät sosiaaliset normit. Lähes vastakohtina edellisille ankkureille toimivat uuden, eron myötä muodostuneen arjen kokemukset ja arkielämä. Eron jälkeiseen perheeseen liittyvä vuorovaikutus yksilöiden välillä muodosti neljännen ankkuroitumiskohteen. Viidenneksi ankkuroinniksi teksteistä analysoin kirjoittajan omiin, uudenslaisiin arvoihin liittyvää ankkurointia.

9.1.1 Ydinperheideaalin edustamat arvot

Ydinperheideaaliin ankkuroituvissa kokemuksissa tuli näkyvästi esille perheen yhteiskunnallinen merkitys ja eron kokeneiden yksilöiden kokemusmaailma tällaisessa kontekstissa. Tämän ankkuroinnin kautta perhe koettiin kirjoituksissani yhteiskunnan perusasiana, jota puoliset yhdessä rakentavat tiettyjen vaiheiden kautta. Eron kokeneet ja siten ydinperheen menettäneet kirjoittajat edustivat itse ydinperhelähtöistä ajattelua.

Forsberg (2003, 9-10) nostaa esille käsitteitä, kuten muovaaminen, rakentaminen ja luominen, jotka liitetään edelleen vahvasti perhe -käsitteeseen. Myös Yesilova (2009,

19-20) tarkastelee perhettä ja sen muodostumiseen ja muodostamiseen liittyviä käsitteitä historiallisen ontologian kautta. Yhteiskunnassa olevat ajatusmallit ohjaavat yksilöitä tietynlaiseen tapaan toimia. Tämän ajattelutavan mukaan perhe näyttäytyy elämänprojektina, joka kytkeytyy vahvasti myös yhteiskunnalliseen ja kulttuuriseen kontekstiin.

Ei kuitenkaan riitä, että toimitaan tietyllä tavalla, vaan perheenä oloon yhdistetään myös vahvoja positiivisia tunteita. Monessa aineistoni kirjoituksessa onnellisuus yhdistettiin ydinperhekäsitteeseen ja ydinperheenä elämiseen. Se tuntui kuuluvan luonnollisesti yhteen ydinperhe -käsitteen kanssa:

Kaikki, mitä olin rakentanut yhteisen onnellisen perheen eteen, oli viety minulta hetkessä täysin perusteetta. (A7)

Nykyinen mieheni on selvästi tärkeä pojalle, ja ajattelinkin yhteiselämän alussa, että nyt varmasti kaikki helpottaa, tulemme taas onnellisiksi koko perhe. (A8)

Yesilova (2009, 50) toteaa ydinperheen yhteiskunnallista kehitystä tarkastellessaan, että onnellisuus kytkettiin vahvasti perhe -käsitteeseen, minkä ylläpitäminen nähtiin yhteiskunnallisena tehtävänä. Aineistossani ainakin osa kirjoittajista edusti tällaista ydinperhelähtöistä ajattelua.

Avioliiton ja perheen pysyvyyden eetos tuli esille osittain vahvastikin omassa aineistossani. Perheen hajottamista ei koettu oikeutetuksi edes parisuhteessa olevien ongelmien vuoksi, vaan kerran rakennettua ydinperhettä tuli ylläpitää:

Eroon johtaneita syitä on varmasti paljon, mutta mielestäni ei kuitenkaan yhtään niin painavaa syytä, että perhe olisi pitänyt rikkoa. (A7)

Castrén ym. (2019) toteavat avioeron merkitystä ja historiallista kehitystä yhteiskunnassamme tarkastelleessa tutkimuksessaan, että elinikäisestä avioliitosta muodostui aikoinaan ihanne, jonka hajoaminen rinnastettiin epäonnistumiseen ja häpeään. Vaikka avioerosta on tullut sallittu ja hyväksytty niiden yleistymisen myötä, ovat arvojen ja asenteiden pysyvyyden vaikutukset nähtävissä myös tämän asian kohdalla. Avioliittoa ajatellaan pysyvänä ratkaisuna erityisesti silloin, jos pariskunnalla on lapsia. Koskela (2012, 136-137) on tarkastellut väitöskirjassaan eronneiden miesten kokemuksia. Hän päätyi tutkimuksessaan siihen, että miehet olisivat naisia useammin olleet valmiita jatkamaan avioliittoa sen ongelmista huolimatta. Myös Kääriäinen (2008, 38) havaitsi omassa eron jälkeisen vanhemmuuden kokemuksista tarkastelevassa tutkimuksessaan, että moni vanhempi oli kokenut eroratkaisun tekemisen vaikeaksi perheen hajoamisen vuoksi ja oli valmis pysymään huonossakin parisuhteessa tämän välttääkseen.

Eron tapahduttua useissa aineistoni kirjoituksissa perheen koettiin konkreettisesti hajoavan, eikä tällaisesta kokoonpanosta enää haluttu käyttää käsitettä perhe.

Kuitenkin uuden puolison löytyminen ja uusperheen muodostaminen palauttivat tilanteen taas sellaiseksi, jossa perhe -käsitettä oli mahdollista ja sallittua käyttää:

Olen nyt uuden elämänvaiheen kynnyksellä, siirtymässä uusiin rooleihin; uusperheen vanhemmaksi ja kumppanini lapsille toivottavasti yhdeksi heidän kasvuaan tukevaksi aikuiseksi, rinnalla kulkijaksi. (A6)

Castrén (2009, 117) on tunnistanut saman oman tutkimuksensa pohjalta ja tulkitsee uudelleenavioitumisen ja uusperheen perustamisen syynä olevan nimenomaan halun palata takaisin perheeseen ja sen tuomiin yksilöihin ja rooleihin liittyviin odotuksiin. Yksilöillä on siten vahva halu noudattaa yhteiskunnassa määriteltyjä rooleja ja toimia niiden mukaisesti.

9.1.2 Yhteiskunnan sosiaaliset normit

Toisena vahvana ankkuroitumiskohteena teksteistä nousi esille yhteiskunnan sosiaaliset normit. Tämä kytkeytyy osittain edelliseen ydinperheankkurointiin sisältäen samoja elementtejä, mutta erottuen siitä kuitenkin näkökulmansa vuoksi. Edellisessä ankkuroinnissa eron kokeneet edustivat itse ydinperhelähtöistä ajattelua ja olivat sisäistäneen sen omaksi ajattelutavakseen. Tämän ankkuroinnin näkökulmana puolestaan ovat eronneet yhteiskunnan silmissä. Kirjoittajat kokivat yhteiskunnan rakenteiden ja sosiaalisten normien tukevan tietynlaista perhemallia ja vanhemmuutta, mistä seuranneita ajatuksiaan ja kokemuksiaan he toivat esille kirjoituksissaan. Eroa ei niinkään ajateltu ydinperheen rikkoutumisen, vaan yhteiskunnan elämää vaikeuttavien rakenteiden ja muiden ihmisten asenteellisuuden näkökulmasta:

Uskon, että maailma on avoin minulle ja lapsilleni, sillä yksinhuoltajuus ei ole rasite elämälle, asenteet ovat. (A1)

Peilikuvani hymyilee vinosti vilkaistessani sitä, kuin tietäen minua paremmin muiden asenteiden vaikutuksesta minuun. (A1)

Zartler (2014, 615) on tarkastellut normatiivisen ydinperheajattelun vaikutuksia asenteisiin yksinhuoltajaperheitä kohtaan ja myös sitä, millaisia selviytymiskeinoja yksinhuoltajaperheiden jäsenet käyttävät eläessään tässä kontekstissa. Hän tuo tutkimuksessaan esille, kuinka yksinhuoltajaperheisiin yhdistetään eräänlainen toiseuden leima ja kuinka yksinhuoltajaperheet itse kokevat eron myötä muuttuneensa normatiivisesti hyväksytyistä erilaisiksi.

Ydinperhe elää vahvasti yhteiskunnan rakenteissa, mistä on esimerkkinä käytännön ratkaisuja jäljessä seuraava lainsäädäntömme. Lait ja yhteiskunnan toimintatavat säätelevät vahvasti eronneiden perheiden käytännön ratkaisuja ja elämää, minkä osa kirjoittajista oli kokenut omakohtaisesti. Vaikka eronneet perheet toimisivatkin

uudenlaisilla ja innovatiivisilla tavoilla, saattavat lain säännökset kuitenkin rajoittaa ja hankaloittaa eronneiden perheiden elämää käytännössä:

Yhteishuoltajuus voi joissain erittäin riitaisissa ääritapauksissa myös hankaloittaa lähivanhemman elämää ja käytännön järjestelyjä suunnattomasti. Etävanhemman allekirjoitusta ja suostumusta kun tarvitaan mm. osoitteenmuutokseen, passihakemukseen jne. Informaatio koulusta ja päiväkodista tulee lähivanhemmalle. Koulujen yhteydenpitojärjestelmien esim. Wilman käyttäjätunnuksen voi lähivanhempi sulkea koskemaan pelkästään itseään. (A3)

Castrén ym. (2019, 345, 355) toteavat, että asenteet muuttuvat usein lainsäädäntöä nopeammin. Tämän seurauksena käytäntö on usein jo ehtinyt muuttua ennen kuin muutokset kirjataan lakiin. Esimerkkinä tästä on kirjaus lasten eron jälkeistä vuoroasumista koskien. Muutos tästä tehtiin lakiin vasta v. 2019, vaikka käytännössä monet eronneiden perheiden lapset ovat eläneet vuoroasumisen arkea jo pitkään.

9.1.3 Vuorovaikutussuhteet

Edelliset ankkuroitumiskohteet edustavat perinteisiksi tulkittavia ajatuksia ja käsityksiä perheestä. Kirjoituksissa tuli kuitenkin vahvasti esiin myös toisenlaista, kriittisen perhetutkimuksen edustamaa näkökulmaa. Eron jälkeisestä perheestä ei välttämättä käytetty käsitettä perhe, eikä sitä pyrittykään kuvaamaan rakenteiden kautta, mutta siitä huolimatta teksteistä välittyi kirjoittajien kokemus perheestä. Kolmantena ankurina jäsensinkin teksteistä yksilöiden väliset suhteet. Aineistoni kirjoituksissa yksilöiden välinen vuorovaikutus nousi osalle kirjoittajista merkitykselliseksi perheyhteyden määrittäjäksi:

Vuorovaikutus on tiivistynyt, lapset tukevat minua ja minä lapsia. En tiedä onko se sen tiiviimpää kuin muissakaan perheissä. Minä tuen lapsia ja he tukevat minua! Me ollaan perhe! (A5)

Eron jälkeisen perheen hajoamisen ja siitä seuranneen hajaannuksen ja epävarmuuden tilan jälkeen yksilöiden välisten uudenlaisten vuorovaikutussuhteiden nähtiin kirjoituksissa rakentavan perhekokonaisuutta uudelleen. Esimerkiksi erossa asuminen ei tarkoittanut sitä, etteivätkö yksilöt muodostaisi perhettä, päinvastoin vuorovaikutussuhteet saatettiin kokea yhdessä asumista vahvemmaksi perhettä määrittäväksi tekijäksi:

Meidän välillämme on sitä sielujen sympatiaa. Sitä moni ystävyys ja sukulaisuus kyllä kaipaava, mutta meidän ei ole tarvinnut mitenkään ponnistella sen saavuttamiseksi. Se lienee syntynyt ihan itsestään. (A4)

Castrén (2014, 141) tarkastelee tätä konfiguraationaaliseksi kutsuttua näkökulmaa, jossa perheen nähdään rakentuvan yksilölle tärkeiden vuorovaikutussuhteiden vaaraan. Perhettä ei tarkastella rakenteena, vaan suhdeverkostona, jolloin ero ei merkitse perheen hajoamista, vaan ennemminkin uudenlaisten perhemuodostelmien syntyä.

9.1.4 Arkielämän kokemukset

Neljäntenä teksteistä analysoimanani ankkuroitumiskohteena ovat arjen eläminen ja käytännön kokemukset. Osassa kirjoituksista perhettä tehtiin ymmärrettäväksi yhteisen arjessa elämisen ja siihen liittyvien tunteiden avulla. Eron jälkeen muodostui omia tapoja ja rutiineja, joiden koettiin ajan kuluessa muodostavan kokemuksen perheestä:

Me ollaan perhe! Syödään kerran päivässä yhdessä. On tiski- ja siivousvuorot, mennään nukkumaan ennen klo 22. Joskus huudetaan ja paiskotaan ovia, mutta osataan myös pyytää anteeksi ja halata. (A5)

Vuorotellen vanhempiansa luona asuvalla lapsella ajateltiin olevan kaksi erilaista arkea elävää kotia, kaksi eri perhettä. Koti ja sen arkirutiinit lasten kanssa määrittivät siten samalla myös eronneen vanhemman perhettä:

Arkielämä ja -rutiinit perheessä ovat tietysti muuttuneet erilaisiksi. Elämä jakautuu aikaan lasten kanssa ja omaan vapaa-aikaan. Omaa aikaa on huomattavasti enemmän kuin ydinperheessä. (A3)

Rönkä ja Korvela (2014) ovat tarkastelleet arkielämää näkökulmana perheeseen ja toteavat sen sisältävän sekä arkeen liittyviä toimintoja ja käytäntöjä että tunteita. Perheen ajatellaan tulevan näkyväksi yhdessä eletyn ja koetun arjen kautta.

9.1.5 Myönteiset tunteet

Viidennen ankkuroitumiskohteen muodostivat kirjoittajan omat tunteet ja erityisesti positiiviset tunteet, kuten onnellisuus. Perhettä tehtiin ymmärrettäväksi asiana, johon liitettiin oleellisena osana myös parisuhteen hyvinvointi ja puolisoiden onnellisuus. Osalle kirjoittajista onnellisuus liitettiin omaan henkilökohtaiseen hyvinvointiin. Heille onnellisuus ei kytkeytynyt pelkästään ydinperheen koossapysymiseen, vaan onnellisuus tarkoitti nimenomaan epätydyttävästä parisuhteesta ja siten onnettomasta perhetilanteesta irtautumista:

Halusin lopettaa onnellisen perheen teeskentelyn, sillä emmehän sitä oikeasti olleet. ..Enkä halunnut olla niitä, joilta lapset kysyvät vanhemmiten, että miksi pidimme yllä vain kulisia. (A1)

Forsberg (2003, 86-90) tarkastelee rakkauden ja parisuhteen onnellisuuden merkitystä ja toteaa sen olevan yhä merkityksellisempi parisuhdetta ja siten perhettä koossapitävä voima. Rakkauden loppuessa ja onnellisuuden hiipuessa koetaan oleellisen perhettä koossapitävän voiman ja yhdessä pysymisen mielekkyyden katoavan. Forsbergin (2003, 88) mukaan ei kuitenkaan ole lainkaan epätyypillistä, että vanhemmat elävät rakkaudettomassa ja onnettomassa parisuhteessa lasten ja perheen vuoksi. Se koetaan eräänlaiseksi velvollisuudeksi puolisoa ja lapsia, perhettä kohtaan.

Omassa aineistossani sen sijaan osa kirjoittajista toi esille itselleen perheen koosapitämistä tärkeämpänä asiana omanarvontunnon säilymisen ja siten vuorovaikutussuhteiden laadun perheeseen oleellisesti kuuluvana asiana:

Ehdotit, että voimme lasten takia jatkaa yhteiselämää siten, että kumpikin elää omaa elämänsä, eikä puutu toisen menoihin. En edes harkinnut asiaa, en tahtonut elämää kynnyksimattana. (A8)

9.2 Eron jälkeisen vanhemmuuden sosiaaliset representaatiot

Vanhemmuus -käsitteen osalta analysoin kirjoituksista kolmenlaista ankkurointia. Aivan kuten perhe -käsitteen osalta, myös vanhemmuus -käsitteen yhtenä vahvana ankkuroitumiskohteena olivat yhteiskunnan arvot ja normit. Kahtena muuna ankkuroitumiskohteena olivat muutos ja kirjoittajan suhde toiseen vanhempaan.

9.2.1 Yhteiskunnan arvot ja normit

Aineistoni kirjoituksissa yhteiskunnan arvojen ja normien vaikutus vanhemmuuteen oli kaksijakoinen, ne nähtiin sekä kielteisessä että myönteisessä valossa. Osa kirjoittajista koki, että yhteiskunnan rakenteissa on sisäänrakennettuna tietynlainen käsitys vanhemmuuden rooleista, jotka määrittyvät vahvasti sukupuolen mukaan:

Isällä ja äidillä on vanhemmuudessa aivan eri roolit. Nainen imettää, nainen synnyttää, mies siittää ja kasvattaa jos jaksaa! Naisen on vaan jaksettava, vaikkei jaksaisikaan. Aina-kin siltä tuntuu, että yhteiskunta odottaa / vaatii sitä. (A5)

Kuronen (2003, 119) toteaaakin eron jälkeistä vanhemmuutta tarkastellessaan, että sen käsittely on yhteiskunnassamme hyvin sukupuolittunutta. Yhteiskunnan käytännöt eivät edelleenkään riittävästi tue vanhemmuuden tasa-arvoista jakautumista, vaan äitiyden rooli korostuu suhteessa isän rooliin. Kääriäinen (2008, 76) toteaa omassa eronneiden vanhempien kokemuksia tarkastelleessa tutkimuksessaan eronneiden äitien kokeneen vahvaa äititapaisuutta korostavaa kulttuuria eron liittyvissä käytännöissä. Myös omassa aineistossani kirjoittajat toivat esille samanlaista näkökulmaa.

Toisaalta yhteiskunnan arvot nousivat kirjoituksissa esille myös toisenlaisesta näkökulmasta. Tasa-arvoinen ja jaettu vanhemmuus koettiin ideaaliksi, johon tulisi eron jälkeisessä vanhemmuudessa pyrkiä. Moni kirjoittajista totesikin pyrkivänsä tähän omalla toiminnallaan kokien samalla, että omasta yhteistyövanhemmuuden ajatuksesta huolimatta sen toteuttaminen ei välttämättä ollut ongelmaton. Koettiin, että yhteiskunta ei parhaalla mahdollisella tavalla tue tämän toteutumista:

Etävanhemmalta vaaditaan paljon aktiivisuutta, jotta hän pysyisi kartalla lastansa koskevissa asioissa. (A3)

Yhteistyövanhemmuuden ajatus onkin yhteiskunnassamme vielä melko nuori ja tämä näkyy mm. lakien ja käytäntöjen tasolla, jotka ovat aiemmin pikemminkin kannustaneet toisen vanhemman yksinhuoltajuutta (Castrén, ym. 2019, 355).

9.2.2 Muutos vanhemmuudessa

Toisena vanhemmuuteen liittyvänä ankkuroitumiskohteenä analysoin teksteistä muutoksen. Muutos liittyi sekä eron myötä elämässä tapahtuneeseen muutokseen että muutokseen kirjoittajan omassa vanhemmuudessa. Osalle oman aineistoni kirjoittajista parisuhteen ero oli tarkoittanut erittäin suurta muutosta myös vanhemmuudessa, osalle jopa eroa myös vanhemmuudesta eli käytännössä sen katkeamista lähes kokonaan. Kääriäinen (2008, 22) on tarkastellut vanhempien kokemuksia eron jälkeisestä vanhemmuudesta ja toteaa havainneensa tutkimuksessaan, että eronneet vanhemmat kokevat eron muuttaneen vanhemmuuttaan ja sen sisältöä. Muutos koetaan jopa niin merkittäväksi, että ydinperheessä tapahtuneen vanhemmuuden ja eron jälkeisen vanhemmuuden välillä koetaan olevan hyvin vähän yhteistä.

Aineistoni kirjoittajissa oli isiä, jotka olivat menettäneet tai vaarassa menettää yhteyden lapsiinsa entisten puolisoitten välisten eroriitojen seurauksena. Osalle kirjoittajista elämä ja oma vanhemmuus määrittyi entisen puolison tekemien ratkaisujen ja päätösten odottamisen ja pelkäämisen vuorotteluna:

Sekä minun vanhemmuuteni että vanhempieni isovanhemmuus on muuttunut täysin eron jälkeen. Molemmat ovat oleellisesti loppuneet. Kaikki kokemamme on päinvastaista sille, millaista hyvän erovanhemmuuden tulisi olla eli että molemmat pysyvät lasten elämässä ja ovat vetämättä heitä aikuisten mahdollisiin eron jälkeen jatkuviin riitoihin. (A2)

Koskela (2012, 33-34) on tutkinut väitöskirjassaan avioeroa suomalaisten miesten kokemana. Hän nostaa esille eron jälkeiseen vanhemmuuteen ja huoltajuuteen liittyvän miesten ja naisten välisen epätasa-arvon yhteiskunnassamme. Hän toteaa, että asiassa on tapahtunut paljon kehitystä hyvään suuntaan, mutta siitä huolimatta erityisesti miehillä on edelleen vaarana menettää yhteys lapseensa kokonaan eron jälkeen.

Vaikka yhteiskunnassamme on ainakin tähän asti ollut tavallisempaa, että vanhemmista isä on se, jonka suhde lapsiin kärsii eron jälkeen, voivat vanhempien väliset eroriidat kuitenkin aiheuttaa myös äitien ja lasten välisen suhteen katkeamisen. Omassa aineistossani oli äiti, joka oli menettämässä lapsensa eron ja vanhempien välisen eroriidan seurauksena:

Toivon, etten menetä poikaani, vaikka tällä hetkellä tilanne tuntuu maailmanlopulta. (A8)

Muutos vanhemmuudessa liittyi lähes kaikilla kirjoittajilla myös konkreettisesti muuttuneeseen arkeen. Ero tarkoitti monelle kirjoittajista ajan jakautumista yksin eletävän ajan ja lasten kanssa eletävän ajan välillä. Aineistoni kirjoittajat toivat esille tätä muutosta eron jälkeisessä vanhemmuudessa oman ajan ja lapsen kanssa vietetyn ajan vuorotteluksi. Tämä teki elämästä tasapainottelua raskaan vastuun ja velvoitteiden ja toisaalta vapauden ja lapsen ikävän ja kaipuun välillä:

Viikon eron jälkeen riemu ja ilo siitä, että saan taas olla lapseni kanssa oli ja on suuri. (A6)

Toisaalta tottuminen tähän vuorotteluun ja omat arjen haasteet sekä kiemurat vievät ilon joskus turhankin nopeasti. (A6)

Päivät illat ja yöt ovat pitkiä ja yksinäisiä niiden viikkojen aikana kun se ei ole mahdollista. [lapsen kanssa oleminen] (A7)

Hokkanen (2005, 171) totesikin lasten eron jälkeistä vuoroasumista tarkastellessaan ajan nousevan tärkeäksi elementiksi vanhemmuuden ja siihen liittyvien ulottuvuuksien tarkastelussa. Hän havaitsi, että eron jälkeen aika muuttaa vanhempien elämässä merkitystään sen mukaan, kumman vanhemman luona lapsi on. Joskus aikaa on liian vähän, joskus taas liikaa.

Ero voi vaikuttaa vanhemmuuteen myös myönteisellä tavalla ja muuttaa sitä positiivisempaan suuntaan. Aineistoni kirjoittajista osa koki vanhemmuudessa tapahtuneen muutoksen positiivisena asiana. Oman vanhemmuuden koettiin vahvistuneen ja ero oli antanut mahdollisuuden rakentaa vanhemmuudesta omannäköinen:

Vähitellen löysin itseni naisena ja äitinä uudelleen. Löytyi voimaa. Löytyi itsetuntoa ja oma minä. (A5)

Hokkanen (2005, 146-147) toteaa, että vanhemman on kenties otettava eron jälkeen uusia rooleja, joista entinen puoliso on aiemmin vastannut. Myös suhteiden ja tunteiden tasolla voi eron ja läheisyyden vuorottelu tuoda vanhempien ja lasten suhteeseen jotain uutta ja syventää sitä.

9.2.3 Vanhempien keskinäiset suhteet

Kolmantena ankkuroitumiskohteena analysoin teksteistä kirjoittajan suhteen entiseen puolisoonsa ja lapsen toiseen vanhempaan. Oman vanhemmuuden toteuttaminen tällaisessa, joskus kahden hyvin erilaisen vanhemmuuden arjessa ei aina ole helppoa, kuten aineistoni kirjoituksista ilmeni. Osalla kirjoittajista oma vanhemmuus ja sen toteuttaminen oli vahvasti yhteydessä entiseen puolisoon ja siihen, kuinka ero on tapahtunut ja kuinka eron osapuolet ovat sitä käsitelleet. Kirjoituksissa nousi esille tilanteita, joissa entisen puolison vanhemmuus ei ollut sellaista, jollaista kirjoittaja olisi sen itse toivonut olevan. Tämä toi monenlaisia tunteita ja ongelmia myös oman vanhemmuuden toteuttamiseen:

Ei ihme, että meillä meni asiat hyvin pian siihen pisteeseen, että koska sinun luona lapsen saivat tehdä lähes mitä huvittaa, niin minun luona sitten riideltiin. (A8)

Rissanen, ym. (2017, 39) toteavat, että vanhempien ollessa yhdessä on lapseen liittyvistä asioista helpompaa sopia tavanomaiseen arkeen liittyvänä asiana. Eron jälkeinen vanhemmuus edellyttää joko epävirallisia tai virallisia sopimuksia erilaisista käytännöistä. Kaikkien osapuolten edun mukaista luonnollisesti on, jos säännöt ja käytännöt vanhempien välillä ovat samansuuntaiset. Kääriäinen (2008, 91) toteaa oman tutkimuksensa pohjalta, että entisen puolison vanhemmuuteen ei kuitenkaan voi vaikuttaa, vaan kukin toteuttaa vanhemmuuttaan omalla tavallaan, irrallaan entisestä puolisoista ja tämän vanhemmuudesta.

Aineistostani jäsensin tärkeänä vanhemmuuteen vaikuttavana tekijänä hyvän yhteyden entiseen puolisoon ja kunnioituksen hänen vanhemmuuttaan kohtaan. Osa kirjoittajista näki vanhemmuuden siteenä, joka säilyy erosta huolimatta entisten puolisoitten välillä. Nämä eronneet vanhemmat kokivat tärkeäksi hyvän keskusteluyhteyden säilyttämisen, mutta samalla oman elämän elämisen merkitys korostui:

Toivon kovasti, että saisimme jatkaa molemmat elämää tahoillamme ja kasvattaa lasta hyvässä yhteisymmärryksessä. (A7)

Eron jälkeisessä vanhemmuudessa vanhempien välinen yhteistyö on tärkeää. Yhteistyövanhemmuuteen kuuluu keskinäisten ristiriitojen taustalle jättäminen, rakentava yhteistyö, lapsen hyvinvoinnin näkeminen ensisijaisena asiana sekä entisen puolison vanhemmuuden tukeminen ja hyväksyminen sellaisena, kuin hän sitä toteuttaa. (Kauppinen, 2013, 34).

9.3 Lapsen etu sosiaalisena representaationa

Lapsen edun osalta analysoin aineistostani vähemmän ankkurointeja kuin kahden edellisen käsitteen osata. Tämä selittyy mielestäni sillä, että lähes kaikki kirjoittajat ankkuroivat lapsen etua hyvin samansuuntaisesti. Jäsensin aineistostani seuraavat ankkuroinnit: lapsen oikeus kumpaankin vanhempaansa ja vanhempien keskinäiset hyvät välit sekä vanhemman oma selviytyminen ja eroon liittyvät ratkaisut.

9.3.1 Lapsen oikeus vanhempiinsa

Vahvana ankkuroitumiskohteena aineistostani jäsenyi lapsen oikeus kumpaankin vanhempaansa ja vanhempien keskinäiset, hyvät välit. Kirjoittajat toivat esille, että lapsen etuna on vanhemmuuden tasapuolinen jakautuminen ja toimiva yhteistyövanhemmuus. Kirjoittajien mukaan lapsella on oikeus vanhempien parisuhteen kariutumisesta huolimatta säilyttää kumpikin vanhempi elämässään ja elää arkea heidän

kanssaan tasapuolisesti. Moni kirjoittajista näki eron ja sen jälkeisen vanhemmuuden lapsen parhaan näkökulmasta ja toi esille, kuinka parisuhteen kariutumisesta huolimatta lapsen tulee saada säilyttää suhde kumpaankin vanhempansa:

Alusta asti oli selvää, että näin toimimme, jotta lapsemme oikeasti saa olla ja elää arkea molempien vanhempiensa kanssa. (A6)

Tasa-arvoiseen vanhemmuuteen kuuluu minusta sen oivaltaminen, että lapsella on oikeus molempiin vanhempiinsa, ja että kumpikaan ei omista lasta. (A6)

Rissanen ym. (2017, 52) ovat tutkineet eron jälkeiseen vuoroasumiseen liittyviä periaatteita ja sopimista haastatteleamalla eronneita vanhempia ja tutkimalla lasten huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevia olosuhdeselvityksiä. Olosuhdeselvityksistä nousi esiin selkeänä tavoitteena se, että lapselle turvataan oikeus kumpaankin vanhempansa myös eron jälkeen. Myös vanhemmat toivat haastatteluissa esille, että lapsen etuna on mahdollisimman pieni muutos entiseen perhe-elämään verrattuna. Tämä piti sisällään oleellisena asiana tasapuolisen, sovinnollisen ja yhteistyökykyisen eron jälkeisen vanhemmuuden, jossa lapselle taataan kummankin vanhemman pysyminen hänen elämässään. Kääriäinen (2008, 71) puolestaan toteaa tutkimuksensa vanhempien tarkastelleen eron jälkeistä vanhemmuutta joko omien oikeuksiensa tai lapsen edun toteutumisen näkökulmasta. Hän toteaa asenteen vanhemmuuteen olleen kahtiajakoinen. Eron jälkeinen vanhemmuus nähtiin joko lapsen oikeuden näkökulmasta tai vanhempien oikeudesta saada toteuttaa tasapuolisesti vanhemmuuttaan. Omassa aineistossani ensimmäinen näkökulma nousi selkeästi esille eli vanhempien kyky nähdä eron jälkeinen tilanne lapsen näkökulmasta.

Broberg ja Hakovirta (2009, 123) viittaavat useisiin tutkimuksiin ja toteavat, että lapsen selviytyminen erosta on vahvasti yhteydessä siihen, kuinka hyvin lapsen suhde kumpaankin vanhempaan toteutuu eron jälkeen. Oman aineistoni kirjoittajat olivat ymmärtäneet tämän ja he näkivät tärkeänä lapsen hyvinvoinnin näkökulmasta turvata entisen puolison vanhemmuus ja pitää hyvät välit entiseen puolisoonsa. Joskus se tarkoitti jopa sitä, että entinen puoliso joutui ottamaan aktiivisen roolin toisen vanhemman ja lasten välisen hyvän suhteen ylläpitäjänä:

Yritän kannustaa lapsia soittamaan kuulumisia myös isälle, koska muuten ne tapaamisten väliaikoina unohtuvat. (A3)

9.3.2 Eroon liittyvät ratkaisut ja vanhemman oma selviäminen

Toisena lapsen etuun liittyvänä ankkuroitumiskohteena analysoin vanhempien oman eron käsittelyn ja erosta selviämisen sekä omien eron jälkeisten ratkaisujen vaikutukset lapseen. Merkittävänä lapsen hyvinvointiin vaikuttavana tekijänä eronneet vanhemmat kokivat lapsen pitämisen eroriitojen ja omien eroon liittyvien tunteidensa ulkopuolella. Osalle aineistoni vanhemmista ratkaisut liittyivät pieniin käytännön

asioihin, jotka edesauttoivat sitä, että lapsen elämään tuli eron jälkeen mahdollisimman pieniä muutoksia. Osa vanhemmista oli sen sijaan joutunut tekemään isoja, omaa elämää mullistavia ratkaisuja varmistaakseen lapsen hyvinvoinnin toteutumisen. Tämä saattoi joidenkin kohdalla tarkoittaa sitä, että lasta ei ollut mahdollista nähdä joko lainkaan tai tapaamisia oli hyvin vähän. Lapsen ensisijaisena oikeutena erossa pidettiin sitä, että lapsen ei kuulu joutua käsittelemään vanhempiansa toisiaan kohtaan tuntemia kielteisiä tunteita. Lapsen edun mukaisena ei myöskään koettu vanhemmuuden ratkomista oikeusteitse. Omassa aineistossani kaksi oikeuteen päätyneiden eroriitujen keskelle joutunutta isää nosti vahvasti esiin, kuinka tärkeää on pitää lapset erossa vanhempien välisistä erimielisyyksistä:

Kaikki kokemamme on päinvastaista sille, millaista hyvän erovanhemmuuden tulisi olla eli että molemmat pysyvät lasten elämässä ja ovat vetämättä heitä aikuisten mahdollisiin eron jälkeen jatkuviin riitoihin. (A2)

Osa kirjoittajista pohti myös omaa elämäänsä ja tekemiään valintoja ensisijaisesti lapsen hyvinvoinnin ja edun näkökulmasta:

Itselleni tämä peruskuvio on merkinnyt monia hetkiä ja tilanteita, joissa olen puntaroinut oman elämäni ja omien ratkaisujeni merkitystä lapsen kannalta ja hänen tulevaisuudelleen. (A6)

Sekä Kääriäisen (2008, 73) että Linnavuoren (2007, 15-16) kokemuksen mukaan moni vanhempi on valmis päätymään lapsen hyvinvoinnin ja edun vuoksi ratkaisuihin, joiden seurauksena omaa vanhemmuutta ei ole mahdollista toteuttaa haluamassaan laajuudessa. Kääriäisen (2008, 42) tutkimuksessa nousi esille, kuinka vanhemmat olivat valmiita lapsen edun ja hyvinvoinnin vuoksi tekemään itsensä ja oman hyvinvointinsa kannalta huonompia ratkaisuja. Hokkanen (2005, 167) puolestaan havaitsi omassa tutkimuksessaan, että eron jälkeen erityisesti äideille oli tärkeää uuden parisuhteen rakentaminen ja puolison valinta lasten ehdoilla. Tähän liittyivät sekä asunratkaisut, jotka mahdollistivat lapsen ja toisen vanhemman yhteydenpidon, että uuden parisuhteen ja uuden puolison esittelyn lapselle.

Seuraavassa taulukossa esitän vielä kootusti aineistosta analysoimani sosiaaliset representaatiot, jotka edellä tekstissä avasin.

TAULUKKO 4 Eron jälkeisen perheen, vanhemmuuden ja lapsen edun sosiaaliset representaatiot

Perheen sosiaaliset representaatiot	Ydinperheideaalin edustamat arvot
	Yhteiskunnan sosiaaliset normit
	Vuorovaikutussuhteet
	Arkielämän kokemukset
	Myönteiset tunteet
Vanhemmuuden sosiaaliset representaatiot	Yhteiskunnan arvot ja normit
	Muutos vanhemmuudessa eron jälkeen
	Vanhempien keskinäiset välit
Lapsen edun sosiaaliset representaatiot	Lapsen oikeus vanhempiinsa
	Eroon liittyvät ratkaisut ja vanhemman oma selviäminen erosta

10 TULOKSET

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni tuloksia edellisen analyysini pohjalta. Seuraavissa alaluvuissa tarkastelen analyysini tuottamia eron jälkeisen perheen, vanhemmuuden ja lapsen edun sosiaalisia representaatioita. Yhdistän tähän tarkasteluun myös analyysini eron jälkeisen perheen, vanhemmuuden ja lapsen edun käsitteistä luvussa kahdeksan.

10.1 Eron jälkeisen perheen sosiaaliset representaatiot

Sosiaalisten representaatioiden näkökulmasta maailma on monimuotoinen sisältäen erilaisia näkökulmia samasta asiasta (Moscovici, 2000, 55). Vanhempien erokirjoituksia tarkastelleessa analyysissäni päädyin samaan, vanhemmat tuottivat kirjoituksiinsa hyvin erilaisia sosiaalisia representaatioita eron jälkeisestä perheestä. Teksteistä oli löydettävissä vahvasti perinteisiä, ydinperhettä tukevia sosiaalisia representaatioita, mutta myös täysin vastakkaisia, kriittisen perhetutkimuksen edustamia, rakenteellisuutta korostavasta lähestymistavasta irtautuvia näkemyksiä perheestä.

Yhteiskunnassamme ydinperheellä on edelleen vahva asema ja se mielletään useimmin oikeanlaiseksi ja luonnollisimmaksi perhemuodoksi (Faurien & Kalliomaa-Puha, 2010, 28). Vanhemmat tuottivat kirjoituksissaan kahdenlaisia ydinperhettä tukevia sosiaalisia representaatioita. Ydinperheen ajateltiin muodostavan ainoan oikean perheen. Perhe ei ollut jokin, joka voidaan muodostaa millä perusteilla tahansa, vaan sitä rakennetaan yhdessä elämän perusasioihin kuuluvien, yhteiskunnan kirjoittamattomien sääntöjen mukaisesti. Tähän yhdessä rakennettuun perheeseen liitettiin itseltään selvänä asiana onnellisuus. Castrén (2009, 112-113) tarkastelee yhteiskunnassamme yhä olemassa olevaa ideologiaa ydinperheestä pysyvänä instituutiona, jonka hajottaminen olisi osoitus epäonnistumisesta. Eronneet vanhemmat eivät ole noudattaneet yhteiskunnan ääneen lausumatonta normia, jonka vuoksi he tuntevat

syllisyyttä. Analyysini pohjalta ydinperhe koettiin pysyväksi tarkoitetuksi instituutioksi, jota ei ole sallittua parisuhteen ongelmien vuoksi hajottaa. Näissä sosiaalisissa representaatioissa välittyi vahva näkemys ydinperheestä yhteiskunnan perusyksikkönä, jonka hajoaminen tarkoittaa epäonnistumista. Tämän onnellisen perheen rikkominen koettiin vääräksi siitäkin huolimatta, että sen jäsenten onnellisuus oli muuttunut joksikin muuksi. Onnellinen ydinperhe nähtiin siten yhteiskunnan arvojen mukaisena rakenteena ja instituutiona, joka kuuluu säilyttää parisuhteen ongelmista huolimatta.

Perhe käsitteen käyttö kytkeytyi analyysissäni vahvasti sosiaaliseen representaatioon edellä kuvaamastani onnellisesta ydinperheestä. Kun ero aiheutti ydinperheen hajoamisen, ei uudelle tilanteelle ja kokoonpanolle tuntunut löytyvän näissä tilanteissa soveltuvaa käsitettä. Perhe -käsite oli varattu onnelliselle ydinperheelle, eikä sen käyttämistä ehkä koettu luontevaksi eron jälkeiselle kokoonpanolle. Ero oli hajottanut jotain pysyvää, jolle oli keksittävä uusi nimitys. Perhettä kuvattiin näissä eron jälkeisissä tilanteissa erilaisilla ilmaisuilla, jotka tuntuivat jopa karttavan sanaa perhe. Vasta, kun elämä eron jälkeen oli tasaantunut ja oma, uudenlainen elämä oli löytynyt, koettiin taas mahdolliseksi käyttää käsitettä perhe. Perhe -käsitteen käyttö tuntui vaativan uuden tilanteen ja kokoonpanon hahmottamista, elämän tasapainoa ja erosta selviytymistä. Toisaalta myös uuden parisuhteen löytyminen saattoi tarkoittaa perheen palaamista ja mahdollisuutta käyttää taas käsitettä perhe. Edellisessä tulee esille Yesilovan (2009, 17-18) tarkastelema perhe -käsitteen vahva yhdistyminen perheen ihanteeseen ja samalla sen ristiriitaisuus moninasiin käytännön tilanteisiin.

Samansuuntaisia sosiaalisia representaatioita edustivat näkemykset, joissa ydinperheen koettiin elävän sekä yhteiskunnan rakenteissa että sen jäsenten asenteissa. Osa kirjoittajista koki omassa eron jälkeisessä elämässään vahvana ydinperhettä edustavan yhteiskunnan sosiaalisten normien vaikutuksen. Heidän kokemuksissaan hajoanut perhe ei muiden silmissä noudattanut yhteiskunnan jäseniltä odotettavia yhteiskunnan reunaehtoja, eikä siten edustanut samaa yhteiskuntaluokkaa. Useat asenteita erilaisia perhemuotoja kohtaan tarkastelleet tutkimukset osoittavat edellisen oikeutetuksi ja perustelluksi ajattelutavaksi. Tutkimusten mukaan ydinperhe edustaa edelleen asenteiden tasolla normaaliutta, eräänlaista ihannetta perheestä. Yksinhuoltajat puolestaan edustavat jotain ei-normaalia ja poikkeavaa. (Valiquette-Tessier, ym. 2016, 163-164).

Analyysini pohjalta kirjoituksista nousi esille myös sosiaalisia representaatioita, joiden mukaan yhteiskunnan toimintatapojen koettiin ainakin osittain rakentuvat ydinperhelähtöisen ajattelun pohjalle. Yhteiskuntarakenteissa olevien toimintatapojen koettiin myös kohtelevan eri tavalla ydinperhettä kuin eronnutta perhettä ja hankaloittavan elämää eron jälkeen. Nämä kokemukset kuvastavat tutkimusten mukaan todellisuutta. Smith (1993) on tullut tunnetuksi ydinperheen valtaa yhteiskunnassa

kritisoineesta ajatuksesta, jonka mukaan ydinperheajattelu on ideologisen koodin tavoin sisäistyneenä yhteiskunnan rakenteissa ja toiminnoissa. Vuori (2003, 50) puolestaan on tarkastellut asiaa suomalaisessa yhteiskunnassa ja toteaa, että myös meillä ydinperhelähtöinen ajattelu on tunkeutuneena yhteiskuntaamme vaikuttaen yksilöiden elämään ja heidän tekemiinsä ratkaisuihin.

Analyysissäni perhe sai edelliseen verrattuna myös hyvin toisenlaisia tulkinnan ja ymmärrettäväksi tekemisen tapoja. Vastakkaisia sosiaalisia representaatioita edellisiin verrattuna edustivat näkemykset perheestä, joka ei tarvinnut tietynlaista rakennetta ollakseen perhe, vaan muodostui eron jälkeen täysin erilaisin ehdoin. Ero hajotti rakenteellisen ydinperheen, mutta se ei tarkoittanut perheen häviämistä. Perheen nähtiin muodostuvan uudenlaisten ehtojen ja lähestymistapojen kautta. Yksilöiden väliset tunteet ja vuorovaikutussuhteet nousivat tärkeiksi perhettä määrittäviksi tekijöiksi. Perheenjäsenten ei välttämättä tarvinnut asua samassa kodissa, vaan heidän välisensä tunneside ja yhteys olivat ne tekijät, jotka yhdistivät jäsenet perheeksi. Perheeseen yhdistettiin myös onnellisuus, mutta tällä kertaa ennen kaikkea henkilökohtainen onnellisuus. Perheen ei nähty rakentuvan ydinperheeseen liitetyn pakotetun onnellisuuden varaan, vaan yksilöillä nähtiin olevan oikeus irtautua rakennelmasta oman henkilökohtaisen onnellisuutensa ja hyvinvointinsa vuoksi. Edellinen edustaa kriittisen perhetutkimuksen kentän konfiguraationaalista näkökulmaa, joka irrottautuu perinteisestä perhettä määrittävistä näkökulmista. Perheen nähdään muodostuvan yksilöiden välisten siteiden kautta, jotka ovat ainakin osittain yksilöiden itsensä valitsemia. (Castrén, 2014, 139-142).

Uudenlaista näkemystä edustivat myös sosiaaliset representaatiot, joiden mukaan perheen nähtiin eron jälkeen rakentuvan yhdessä elämisen ja arjen toimintojen kautta. Yhteinen koti, siellä tapahtuva yhteinen arki, tavat ja rutiinit, mutta myös yksilöiden välinen vuorovaikutus olivat ne, jotka liittivät siihen osallistuvat yksilöt perheeksi. Tämä näkemys edustaa vahvimmin perhekäytäntöjen sosiologiaa, joka painottaa perheen muodostumista prosessimaisten arjen toimintojen ja vuorovaikutuksen kautta (Jokinen, 2014, 182-184). Myös arkielämän näkökulma perheeseen on pyrkinyt valottamaan arjen toimintojen kautta muodostuvaa perhettä ja painottaa edellisen tavoin sitä, että perhe ei muodostu passiivisesti rakenteiden kautta, vaan yhdessä arkea elämällä (Korvela ja Rönkä, 2014, 195-196). Tätä näkökulmaa edustivat myös analyysissäni esiin nousevat sosiaaliset representaatiot, joiden mukaan koti muodosti pohjan perheelle. Vuoroviikoin tai muilla järjestelyillä vuorotellen vanhempiansa luona asuvalla lapsella nähtiin olevan kaksi eri kotia ja siten myös kaksi eri perhettä.

10.2 Eron jälkeisen vanhemmuuden sosiaaliset representaatiot

Sosiaaliset representaatiot toisaalta ohjaavat käyttäytymistämme, mutta samalla tarkastelemme niiden avulla omia arvojamme suhteessa yhteiskuntaan ja sen muiden jäsenten edustamiin arvoihin (Lage, 2014, 54). Teemme siten valintoja, millaisia sosiaalisia representaatioita haluamme itse edustaa. Eron jälkeinen vanhemmuus, siitä kertominen ja sen toteuttaminen edustivat analyysissäni toisaalta sosiaalisia representaatioita, joissa yhteiskunnan normit ja odotukset olivat vahvoja, toisaalta esiin nousi myös sosiaalisia representaatiota, joissa vanhempien omat kokemukset ja ajatukset hyvästä vanhemmuudesta olivat keskiössä. Vanhemmuutta kuvaavat ja tarkastelevat käsitteet vaihtelivat kirjoituksissa sen mukaan, mistä näkökulmasta vanhempi omaa vanhemmuuttaan tarkasteli ja millaiset välit entisillä puolisoilla keskenään oli.

Aineistoni kirjoituksissa vanhemmuutta tuotiin vahvasti esiin eron käsittelyyn liittyvässä kontekstissa. Analyysini pohjalta aineistossa näyttäytyivät vahvana sosiaaliset representaatiot, joissa eron jälkeinen vanhemmuus rakentui juridisten termien, sopimusten ja yhteiskunnan edustamien rooliodotusten ja yhteiskunnan rakenteiden tuoman käytännön toimintatapojen ympärille. Eron jälkeen vanhemmuuteen, lapsen huoltoon ja tapaamiseen liittyvät sopimukset määrittelevät juridisesta näkökulmasta vanhempien oikeudet ja velvollisuudet (Hokkanen, 2005, 23-24). Tämä on välttämättömyyttä erityisesti tilanteissa, joissa vanhempien välit ovat riitaisia ja lapsen huollosta ja tapaamisesta ei päästä yhteisymmärrykseen. Analyysissäni havaitsin, että tilanteissa, joissa vanhempien keskinäiset välit olivat ongelmalliset, vanhemmuutta tehtiin ymmärrettäväksi yhteiskunnan rakenteiden ja oikeudellisten termien näkökulmasta.

Yhteiskunnassamme on lainsäädännön avulla pyritty vahvistamaan eron jälkeistä yhteistyövanhemmuutta (Castrén, ym. 2019, 355). Käytännössä tällä on vahvistettu isien asemaa ja pyritty luomaan parempia edellytyksiä vanhemmuuden tasaisemmalle jakautumiselle. Analyysini perusteella vanhemmat tuottivat sosiaalisia representaatioita tästä yhteistyövanhemmuuden ideaalista. Tasa-arvoinen ja jaettu vanhemmuus koettiin yhteiskunnan tarjoamaksi oletukseksi, johon eronneiden vanhempien tulisi pyrkiä. Toisaalta kuitenkin tämän toteuttaminen nähtiin yhteiskunnan edustamien vahvojen sukupuoleen liittyvien rooliodotusten vuoksi käytännössä haastavaksi. Yhteiskunnan ei nähty riittävästi tukevan eronneiden vanhempien välisen tasa-arvoisen vanhemmuuden toteutumista, vaan äidin koettiin edelleen olevan yhteiskunnan silmissä vahvemmassa asemassa vanhempana.

Böök (2001, 14) toteaa, että vanhemmuus ei ole pysyvä ilmiö, vaan sen sisältö ja se, millaisena hyvä vanhemmuus kulloinkin nähdään, on kulttuurisesti ja sosiaalisesti määritelty. Vanhemmuus muuttuu myös erilaisten muutosten seurauksena, joista avioero on yksi sellainen. Eron jälkeinen vanhemmuus yhdistyy analyysissäni vahvasti muutokseen monella eri tasolla. Sosiaalisena representaationa eron jälkeinen

vanhemmuus edustaa vanhemmuuden ja monille samalla myös koko elämän jakautumista kahteen. Ero aiheutti luonnollisesti jo tapahtumana ison elämänmuutoksen, mutta monella kirjoittajista se tarkoitti myös muutosta sekä arkeen että vanhemmuuteen. Arjen tasolla vanhemmuus merkitsi ajan jakautumista kahteen, omaan, ilman lapsia vietettyyn aikaan sekä yhteiseen aikaan lasten kanssa. Eron jälkeinen vanhemmuus tarkoitti toisaalta raskasta vastuuta ainoana vanhempana lasten kanssa ja toisaalta yksinäisiä, kaipuun täyteisiä päiviä lasten ollessa toisen vanhemman luona. Eron jälkeinen vanhemmuus saattoi merkitä myös sitä, että aikaa lasten kanssa ei enää ollut. Eron myötä vanhemmuus saattoi siten muuttua myös eroksi lapsista ja vanhemman ja lapsien välisen suhteen viilenemiseen. Pahimmassa tapauksessa vanhemmuus katkesi eron myötä kokonaan.

Sosiaalisena representaationa eron jälkeinen vanhemmuus edusti analyysissäni myös muutosta vanhemmuuden sisällössä, uudenlaisen vanhemmuuden löytymistä, osittain myös vanhemmuuden syvenemistä. Ydinperheessä toteutetut vanhemmuuden roolit muuttuivat eron myötä ja omaa vanhemmuutta oli mahdollista tai pakollista muuttaa. Ero mahdollisti oman kasvun vanhempana, erilaisten vanhemmuuden roolien ja omanlaisen vanhemmuuden toteuttamisen. Kääriäinen (2008, 106) kuvaa edellisenkaltaisia kokemuksia omassa tutkimuksessaan, jossa vanhemmat analysoivat eron jälkeistä vanhemmuuttaan. Ero mahdollistaa parhaimmillaan oman vanhemmuuden tarkastelun ja sen eri puolien ymmärtämisen. Ero saattaa havahduttaa vanhemmat näkemään vanhemmuuden pelkkiä käytännön järjestelyä ja toimintoja syvällisempänä ideologisena tehtävänä.

Analyysini pohjalta eron jälkeinen vanhemmuus sosiaalisena representaationa kytkeytyi vahvasti entiseen puolisoon, hänen vanhemmuuteensa ja vanhempien väliin, eron jälkeiseen suhteeseen. Oma vanhemmuus ei voinut olla täysin irrallaan entisen puolison vanhemmuudesta, vaan se vaikutti myös omaan vanhemmuuteen sekä myönteisesti että kielteisesti. Kytkös entisten puolisoitten välillä säilyy erosta huolimatta vanhemmuuden välityksellä. Rissanen, ym. (2017, 43) puhuvat yhteistyövanhemmuudesta ja rinnakkaisesta vanhemmuudesta, jotka eroavat toisistaan vanhempien välisen suhteen laadussa. Näissä kummassakin vanhemmat näkevät lapsen edun ja toimivat siten samoja periaatteita noudattaen. Analyysini pohjalta ero tarkoittaa osalle eronneista vanhempien välistä hyvää yhteistyötä ja samalla omaa, eron jälkeen rakennettua uutta elämää. Osalle puolestaan entisen puolison omista periaatteista poikkeava vanhemmuus aiheuttaa ristiriitoja vanhempien välille ja ongelmia oman vanhemmuuden toteuttamisessa.

10.3 Lapsen edun sosiaaliset representaatiot

Arvot ja asenteet ovat vahvoja sosiaalisten representaatioiden muodostumisen taustalla olevia tekijöitä (Lage, 2014, 54). Analyysini pohjalta tämä tuli selkeästi esille tarkastellessani lapsen etuun ja hyvinvointiin liittyviä sosiaalisia representaatioita. Lapsen etu nousi esiin analyysini perusteella sekä lapsen hyvinvoinnin turvaamisen että lapsen oikeuden näkökulmasta. Avioeron normatiivisuus on muuttanut yhteiskunnassamme kohdettaan ja sen sijaan, että se kohdistuisi itse eroon, se kohdistetaan lapsen asemaan ja etuun erossa. Lapsen etu ja hyvinvointi ovat nousseet yhteiskunnan silmissä avioeron keskeiseksi kiinnostuksen kohteeksi (Castrén, 2019, 356). Sosiaalisena representaationa vanhempien velvollisuus epätietoisyyteen lapsen edun ja hyvinvoinnin vuoksi nousi analyysini pohjalta selkeästi esille aineistosta. Vanhempien velvollisuutena nähtiin asioista huolehtiminen lapsen kannalta parhaalla mahdollisella tavalla ja ratkaisujen tekemisenä lapsen, ei vanhempien omien intressien vuoksi.

Analyysini pohjalta lapsen edun toteutumista eron jälkeen tehtiin ymmärrettäväksi ennen kaikkea sillä, että lapselle annetaan mahdollisuus säilyttää yhteys ja hyvät suhteet kumpaankin vanhempaansa. Kummankin vanhemman säilyminen lapsen elämässä tasapuolisesti nähtiin nimenomaan lapsen oikeutena sen sijaa, että vanhemmuuden tasapuolista jakautumista olisi perusteltu vanhempien oikeudella tasapuoliseen vanhemmuuteen. Tähän yhdistettiin vahvasti myös entisten puolisoitten keskinäiset välit. Lapsen edun mukaiseksi nähtiin se, että vanhemmat kykenevät keskinäisistä väleistään huolimatta toimimaan yhteistyössä ja takaamaan siten lapselle erosta huolimatta pysyvyyttä elämään.

Analyysini perusteella toisena lapsen etuun yhdistyvänä sosiaalisena representaationa nousi esille vanhemman oman eron käsittely ja sen toteuttaminen erillään vanhemmuuden tehtävästä. Vanhemmat tunnistivat omien eroon liittyvien tunteidensa, vanhempien välisten riitojen ja eroon liittyvien ratkaisujensa vaikutukset lapseen. Lapsen pitämistä vanhempien riitojen ulkopuolella pidettiin oleellisena lapsen hyvinvoinnin kannalta. Lapsen edun mukaiseksi ei myöskään koettu sitä, että lapsi joutuisi todistamaan vanhemman omaa, eroon liittyvää käsittelyä tai toiseen vanhempaan kohdistuvia kielteisiä tunteita.

Vanhempien tekemät ratkaisut määrittävät lapsen edun toteutumisen. Pääsääntöisesti ajatellaan, että lapsen etu toteutuu parhaiten vanhempien välisellä, hyvällä yhteistyövanhemmuudella. On kuitenkin tilanteita, joissa vanhemmat eivät kykene keskeyttämään riitaisaa huoltajuusriitaansa. Tällöin heidän keskinäiset riitansa estävät sovinnolliset ratkaisut ja lapsen edun toteutumisen. Tällaisessa tilanteessa lapsen edun mukaista saattaakin olla toisen vanhemman vetäytyminen ja turvallisen ja tasaisen elämän mahdollistaminen lapselle. (Autonen-Vaaranemi, 2019, 371). Analyysissäni nousi esille tilanteita, joissa kirjoittajat kuvasivat entisen puolisonsa kanssa

käymiään huoltajuusriitoja haluten pitää lapsensa niistä erossa. Joissain tapauksissa tämä lapsen pitäminen erossa vanhempien välisistä riidoista ja siten lapsen edun huomioiminen ja lapsen hyvinvoinnin turvaaminen tarkoitti sitä, että suhde omaan lapseen katkesi kokonaan. Lapsen parhaana nähtiin riidaton elämä yhden vanhemman kanssa kahden keskenään riitelevän vanhemman sijaan.

Lapsen oikeutena näyttäytyi vahvasti vanhempien oman epäitsekkyuden unohtaminen ja elämänratkaisujen tekeminen lapsen näkökulmasta. Erilaisia elämään liittyviä käytännön ratkaisuja mietittiin lapsen näkökulmasta ja päätöksiä tehtiin omien mielihalujen sijaan lapsen etu huomioiden.

11 YHTEENVETO JA POHDINTA

Seuraavassa kokoan yhteen tutkimukseni tuloksia ja peilaan niitä tutkimukseni teoreettiseen osaan.

Olen antanut tutkimuksessani paljon tilaa ydinperheelle ja sen tarkastelulle. Tämä on mielestäni ollut perustelua kahdestakin syystä. Ydinperhe on muodostunut tietoisesta synnyttämisestä kautta eräänlaiseksi yhteiskunnalliseksi instituutioksi, jonka vaikutukset näkyvät niin arvoissa, asenteissa, toimintatavoissa kuin rakenteissakin. Vanhempien tuottamien eron jälkeisen perheen, vanhemmuuden ja lapsen edun sosiaalisten representaatioiden ymmärtäminen on edellyttänyt tämän historiallisen kehityskulun tarkastelua. Ydinperheen ja sitä kritisoivien näkökulmien tarkastelu on ollut perusteltua myös siksi, että tästä vuoropuhelusta ja osittain jopa kiistakentästä muodostuu niin yhteiskunnallinen, sosiaalinen kuin kulttuurinenkin konteksti, jossa eronneet vanhemmat pohtivat perhettään, vanhemmuuttaan ja lapsen etua. Eron tapahtuttua perheen kokoonpano väistämättä muuttuu aiheuttaen sen, että myöskään vanhemmuus ei voi jatkua täysin samanlaisena ja lapsen etua joudutaan katsomaan uudeltaisista näkökulmista.

Tutkimukseni tuottivat tulokseksi sosiaalisia representaatioita eron jälkeisestä perheestä, vanhemmuudesta ja lapsen edusta melko laajasti. Sen sijaan, että olisin kiteyttänyt aineistosta jäsentämäni sosiaaliset representaatiot muutamaan kategoriaan, valitsin niiden laajemman esittelyn. Tämän avulla haluan osittain tuoda esille, kuinka moniääninen sosiaalisten representaatioiden maailma on ja kuinka monesta suunnasta valtakurssia voidaan haastaa.

Tässä yhteenvetoluvussa palaan tutkimukseni tavoitteeseen ja tutkimuskysymyksiini. Kuinka tutkia eron jälkeistä perhettä ydinperheideologiaa kriittisesti peilaten? Entä millaisia sosiaalisia representaatioita eron kokeneet vanhemmat tuottavat eron jälkeisestä perheestään, vanhemmuudestaan ja lapsen edustaan yhteiskunnassa, jossa ydinperhettä haastavat uudenlaiset tavat elää perheenä ja toteuttaa vanhemmuutta? Kiteytän aluksi vastauksen ensimmäisen tutkimuskysymykseni

keskeisimmän sisällön osalta. Myöhemmin tässä luvussa avaan vastausta tarkemmin samalla, kun vastaan toiseen tutkimuskysymykseeni.

Ydinperheideologian synty yhteiskunnassamme ja sitä haastavien näkökulmien tarkastelu on muodostanut lähtökohdan tutkimukselleni. Sosiaalisten representaatioiden teorian ja kriittisen diskurssianalyysin muodostama teoreettinen ja metodologinen viitekehys puolestaan on tarjonnut tarkoituksenmukaisen lähestymistavan tämän lähtökohdan mukaisen perhekäsityksen tarkasteluun. Käsitys ydinperheestä oikeanlaisena perhemuotona on vahva. Ydinperheideologian historiallisen kehityksen tarkastelu on avannut vahvan aseman taustoja ja osoittanut, kuinka uudenlaiset näkemykset tarvitsevat pohjan, josta nousta haastamaan perinteistä käsitystä. Kriittisesti ydinperhettä tarkastelevat näkökulmat ovat mahdollistaneet perhekäsityksen monipuolistumisen ja avartumisen ja näiden tarkastelu on ollut keskeistä tutkimuksessani. Sosiaalisten representaatioiden teorian tarjoama maailman ja representaatioiden vuorovaikutteisuuden lähtökohta on tarjonnut tutkimuksessani välineen tarkastella edellistä. Kriittisen diskurssianalyysin vallan ja historian elementit ovat yhdistyneet luontevasti sosiaalisen representaation lähestymistapaan mahdollistaen toisaalta pysyvyyden ja toisaalta muutoksen esiintuomisen oleellisena osana sosiaalisia representaatioita.

Sosiaalisten representaatioiden maailma on monimuotoinen ja samasta asiasta, omassa tutkimuksessani eron jälkeisestä perheestä, vanhemmuudesta ja lapsen edusta on olemassa erilaisia näkökulmia ja mielipiteitä. Tämä sosiaalisten representaatioiden monimuotoisuus näyttäytyi myös omassa tutkimuksessani. Vanhemmat ovat osallistuneet kirjoituksillaan keskusteluun eron jälkeisestä perheestä, vanhemmuudesta ja lapsen edusta. Osittain keskustelu on ollut vallalla olevia diskursseja tukevaa, mutta se on sisältänyt myös muutosta tukevia ja sitä eteenpäin vieviä vastadiskursseja. Samalla näyttäytyi se, kuinka pysyviä naturalisoituneet representaatiot ovat luonteeltaan ja kuinka hidasta niiden muuntuminen on.

Tutkimuksessani tarkastelun kohteena on ollut eron jälkeisen perheen ja vanhemmuuden kulttuurinen asema yhteiskunnassamme, jossa ydinperheellä ja siihen liittyvällä vanhemmuudella näyttäisi edelleen olevan vahva asema. Lapsen edun ajattelun monesti toteutuvan ydinperheessä elämällä. Ydinperhettä on vuosikymmenien ajan rakennettu tietoisesti yhteiskunnassamme, joten on luonnollista, että sen määrittämät perheeseen, vanhemmuuteen ja lapsen etuun liittyvät arvot ovat syvällä sekä yksilöiden asenteissa että yhteiskunnan rakenteissa. Ydinperheen valtdiskurssin vaikutus näyttäytyi vahvana myös omassa tutkimuksessani. Eronneet vanhemmat kokivat ydinperhettä korostavan yhteiskunnallisen, kulttuurisen ja sosiaalisen kontekstin vallan vahvana. Eron kokeneet tunsivat poikkeavansa vallalla olevasta käytännöstä ja se koettiin haastavaksi joko rakenteissa olevien käytäntöjen tai yhteiskunnan jäsenten esille tuomien asenteiden vuoksi. On kuitenkin tärkeä huomata, että osittain

eron kokeneet vanhemmat ovat myös itse vahvistamassa tätä ydinperheen ja siihen kytkeytyvän vanhemmuuden ja lapsen edun valtakurssia. He toivat esille tätä tukevia sosiaalisia representaatioita, jotka entisestään vahvistavat olemassa olevaa diskurssia.

Tutkimukseni osoitti myös, että eron kokeneet vanhemmat ovat tuottamassa ydinperheideologian vastaista diskurssia yhteiskunnalliseen keskusteluun, mutta sen esille tuominen on haastavaa. Eron aiheuttamaan erilaisuuden ja poikkeavuuden asemaan on luonnollista ja ehkä helppoakin jäädä edellä kuvaamieni rakenteissa ja asenteissa olevien seikkojen vuoksi. Vastadiskurssiin osallistuminen puolestaan vaatii uuden opettelua, erilaisuuden sietämistä ja tietoista erilaisen näkökulman esille tuomista. Vanhemmat, jotka tuottivat ydinperhelähtöisyydestä poikkeavia sosiaalisia representaatioita perheestään ja vanhemmuudestaan, tuntuivat tekevän sitä ainakin osittain tietoisesti ja tarkoituksellisesti. Aiemmasta ja entisestä haluttiin irtautua ja luoda jotain uutta, nähdä entinen täysin erilaisesta näkökulmasta. Ero toi yksilön elämään henkilökohtaisen muutoksen, jonka seurauksena murtautui esiin uusia sosiaalisia representaatioita. Perhe ja vanhemmuus eivät enää yhdistyneet ydinperheen rakenteeseen, vaan perhe rakentui yhdessä elämisen ja vuorovaikutussuhteiden pohjalle. Tämä saattoi tuoda vanhemmuuteenkin jotain uutta ja antoi mahdollisuuden ymmärtää perheessä elämisen ja vanhemmuuden olevan rakenteita ja rooleja syvällisempiä asioita. Yhteiskunnan kulttuurinen ja sosiaalinen perhekäsitys tulee siten näkyviin osittain ristiriitaisena vanhempien kirjoituksissa. He ovat itse muokkaamassa yhteiskuntaa perhekäsityksen osalta uudelleen suuntaan, mutta samalla nostavat kirjoituksillaan esille kysymyksen siitä, kuinka vahvasti ovat itse valmiita valtakurssin vastaiseen keskusteluun.

Arvot ja asenteet luovat vahvan pohjan sosiaalisille representaatioille, ne syntyvät osittain näiden voimalla. Samalla konteksti ja sosiaalinen todellisuus määrittävät niitä. Eron jälkeisen vanhemmuuden sosiaalisissa representaatioissa näiden kahden yhdistyminen näyttöä tutkimuksessani selvästi. Eronneiden vanhempien tuottamat sosiaaliset representaatiot olivat lähes yhdenmukaisesti lapsen hyvinvointia tukevia. Myös yhteiskunnan nähtiin pyrkivän tähän, mutta sen tarjoamat keinot eivät välttämättä tue tavoitteeseen pääsyä. Ero näytti myös nostavan lapsen edun ja hyvinvoinnin mielenkiintoisella tavalla vanhemmuutta uudelleen määrittäväksi tekijäksi. Eroa ei tapahtumana nähty lapsen etuna, mutta sen nähtiin edellyttävän vanhemmilta lapsen ja hänen hyvinvointinsa keskiöön nostamista. Ero voi myös mahdollistaa muutoksen vanhemmuudessa ja tuoda uudenlaisia rooleja, joskin myös yhteiskunnan käytäntöjen vuoksi rajoittaen niitä.

Eron jälkeistä perhettä ja vanhemmuutta tarkastellaan yhä edelleen vahvasti suhteessa valtakurssiin, ydinperheeseen. Yhteiskunnan rakenteet myös määrittävät ainakin osittain tämän valtakurssin pohjalta ja vallalla olevat sosiaaliset

representaatiot vahvistavat ydinperheinstituutiota. Tämä tuo esille kriittisessä diskurssianalyysissä oleellisen kulttuurin kritiikin merkityksen. Vastadiskurssien eli ydinperheestä poikkeavien näkemysten avulla pyritään sekä nostamaan esille ydinperheen korostunut asema yhteiskunnassamme että tuomaan erilaiset perhemuodot ja vanhemmuuden toteuttamisen tavat yhtä arvokkaiksi. Uudenlaisten, perheiden ja vanhemmuuden monimuotoisuutta korostavien puheenvuorojen avulla näihin liittyvä sosiaalisten representaatioiden maailma monipuolistuu ja muuttuu.

Sosiaalisten representaatioiden muodostumisessa historia ja menneisyys painottuvat. Vanhemmat ovat tuottaneet eron jälkeisestä perheestään, vanhemmuudestaan ja lapsen edusta sosiaalisia representaatioita siinä hetkessä, jossa he ovat tekstejään tuottaneet. Omassa tutkimuksessani nämä sosiaaliset representaatiot ovat olleet tarkasteluni kohteena ja siten merkityksellisiä. Sosiaaliset representaatiot ovat kuitenkin jatkuvassa liikkeessä ja siten myös naturalisoituneiksi muuttuneet sosiaaliset representaatiot muuttuvat. Eron jälkeistä perhettä, vanhemmuutta ja lapsen etua koskevaan keskusteluun osallistuvat, kriittisiä näkökulmia ja uudenlaisia arvoja ja asenteita esiin tuovat jäsenet jatkavat sosiaalisten representaatioiden muuttumista ja siten mahdollistavat yhä moniäänisemmän yhteiskunnan.

Tutkimukseni on tuonut esille perinteisten perhe- ja vanhemmuusnäkemysten vahvaa asemaa, mutta samalla nostanut esille sen, että perheestä, vanhemmuudesta ja niiden merkityksestä on olemassa myös täysin vastakkaisia näkemyksiä ja kokemuksia. Tutkimukseni tuo esille sosiaalisten representaatioiden monimuotoisuuden ja sen, kuinka samassa kontekstissa asiat näyttäytyvät ja ne koetaan eri tavalla. Erityisesti perinteisistä näkemyksistä poikkeavien kannanottojen esiin tuominen on tärkeää, jotta keskustelua erilaisista perhemuodoista ei tulevaisuudessa käytäisi pelkätään hallitsevan valtakurssin ehdoilla. Tutkimuksessani olen tuonut esille perheen, vanhemmuuden ja lapsen edun määrittämisen haastavuuden. Sosiaalisten representaatioiden monimuotoistuesssa sisältämään yhä erilaisempia perheitä ja vanhemmuuden toteuttamisen tapoja, tulee käsitteiden määrittämisestä entistä haastavampaa. Oleellista ei kuitenkaan ole näiden käsitteiden tarkka kuvaaminen, vaan päinvastoin entistä ymmärtävämpi ja sallivampi yhteiskunta, jossa myös rakenteet tukevat erilaisissa perhekokoonpanoissa elämistä ja lapsen etua edistävän vanhemmuuden toteuttamista. Tutkimuksessani lapsen edun sosiaaliset representaatiot pohjautuivat lapsen hyvinvoinnin lähtökohtaan. Eron tapahduttua vanhemmille on tärkeintä turvata lapselle hyvät suhteet kumpaankin vanhempansa ja tehdä käytännön ratkaisut ensisijaisesti lapsen näkökulmasta. Ero ja siitä aiheutuvat seuraukset eivät välttämättä olekaan lapsen edun vastaisia. Vanhemmuuden muutos lapsen kannalta myönteisempään suuntaan ja vanhempien ehkä riitaistenkin välien palautuminen yhteistyökykyiksi nousivat sosiaalisina representaatioina vanhempien kirjoituksista. Yhteiskunnan

ydinperhettä tukeva diskurssi saattaa siten olla itse eroa haitallisempi asia lapsen edun ja hyvinvoinnin näkökulmasta.

Lopuksi pohdin lyhyesti tutkimukseni hyödynnettävyyttä, tutkimukseni rajoituksia sekä tutkimusmatkaani. Erityisesti tutkimusprosessini alussa tutkimusongelmaani ja -kysymystä miettiessäni mutta myös matkan varrella olen pohtinut paljon tutkimukseni merkitystä ja sen hyödynnettävyyttä. Mielenkiintoni aiheeseen kumpusi omista kokemuksistani ja omasta motivaatiostani. Tämän pidin mielessäni, kun epäilin ajoittain tutkimuskohteeni ja -ongelmani valinnan järkevyyttä ja tutkimustulosten hyödynnettävyyttä. Tutkimus mielekkäästä aiheesta on palvellut ennen kaikkea itseäni ja tutkimusmatkaani. Toivon, että se voisi toimia ajatuksia herättävänä myös perhekeskustelun piirissä.

Tutkimusprosessini eri vaiheissa olen pohtinut kriittisesti aineistoani sekä sen rajoituksia. Käyttämäni aineisto on lähes kymmenen vuotta vanha. Aineistoa valitesani pohdin sen käytettävyyttä ja ajantasaisuutta tästä näkökulmasta. Yhteiskunnan käytännöt ja jopa rakenteet sekä arvot ja asenteet muuttuvat. En kuitenkaan koe, että aineistoni ja nykyhetken välillä olisi ollut liian isoa kuilua tai ristiriitaa. Tarkastellesani tutkimukseni tuloksia ja peilatesani niitä nykyhetkeen, ajattelen niiden edustavan yhtä lailla nykyhetken tilannetta kuin aineiston kirjoittamisen hetkeä noin kymmenen vuotta sitten. Tämä kuvastaa osaltaan sosiaalisten representaatioiden luonnetta ja niiden hidasta muuttumista. Aineistoni on myös melko pieni ja ajattelen sen kirjoittajien edustavan joukkoa, joka ottamalla osaa vanhemmuuskirjoituskilpailuun edustaa eron jälkeisen vanhemmuuden ja lapsen edun näkökulmasta ehkä ennaltaarvattaviakin näkemyksiä. Toisenlainen, laajemmin eronneiden vanhempien näkemyksiä tarkastellut aineisto olisi todennäköisesti tuottanut toisenlaisia sosiaalisia representaatioita samoista teemoista.

Tutkimusprosessini on ollut antoisa ja ajatuksia herättävä. Samalla se on ollut ajoittain raskas ja edennyt sisäisen motivaation sijaan ulkoisten määräaikojen sanelemana. Tämän uskoisin kuitenkin olevan tyypillistä jokaisessa tutkimusprosessissa. Kirjoittaminen on sujunut ajoittain helposti ja oivaltaen, ajoittain kirjoittaminen on vaatinut enemmän työtä. Kokonaisuutena tarkasteltuna tutkimusprosessi on ollut mielenkiintoinen matka, jonka ei olisi toisaalta suonut loppuvan, mutta jonka olisi jo halunnut jättää taakseen sen viimeisten vaiheiden kohdalla. On helpottavaa luovuttaa tutkimus käsistä sellaisena, kuin se on. Samalla mieleeni jää kytemään ikävä tunne vielä hiomista vaativista kohdista. Päälimmäiseksi mieleeni jää kuitenkin tunne mukavasta ajasta, mikä on herättänyt mieleen myös pienenpienen kipinän tutkimuspolulla jatkamisesta. Tutkimuksessani eron jälkeinen perhe ja vanhemmuus ovat olleet isomassa roolissa kuin lapsen etu, jonka tarkastelu jäi alkuperäistä suunnitelmaani vähäisemmälle. Eron kytkeytyvä lapsen etu on mielestäni aihe, jonka parissa riittäisi tutkittavaa. Yhä yleisemmiksi käyneet huoltajuusriidat ja niiden jalkoihin jäävät

lapset sävyttävät lastensuojelun arkea. Lasten tilanteen parantamiseksi tarvittaisiin uudenlaisia keinoja huoltajuseriöiden käsittelyyn. Tässä voisi tutkimuksella olla annettavaa.

LÄHTEET:

- Amato, P. 2014. The consequences of divorce for adults and children: an update. *Drustvena Istrazivanja*, 23, (1), 5-24. Saatavilla: <https://search-proquest-com.ezproxy.jyu.fi/docview/1540738650/fulltextPDF/89C4C1E8C34B4AFBPQ/1?accountid=11774>. Viitattu 23.7.2020.
- Autonen-Vaaraniemi, L. 2019. Perheammattilaisten asemoituminen vanhemmuuteen ja vanhemmuutta koskevat kehykset erotyössä. *Janus*, 27, (4), 362-378. Saatavilla: <https://journal.fi/janus/article/view/87982/47181>. Viitattu 24.4.2020.
- Book, M-L. 2001. Vanhemmuus ja vanhemmuuden diskurssit työttömyystilanteessa. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research* 182. Jyväskylän yliopisto. Saatavilla: <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/66647>. Viitattu 1.4.2020.
- Broberg, M. 2010. Uusperheen voimavarat ja lasten hyvinvointi. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D52/2010. Väestöliitto. Saatavilla: <https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/63343/diss2010broberg.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 31.3.2020.
- Broberg, M & Hakovirta, M. 2009. Isät ja lasten hyvinvointi eron jälkeen. Teoksessa Kääriäinen, A., Hämäläinen, J. & Pölkki, P. (toim) *Ero, vanhemmuus ja tukeminen*. Lastensuojelun Keskusliitto. 123-144.
- Burgeon, S. & Roseneil, S. 2004. Editors' Introduction: Beyond the Conventional Family. *Sociology*. 52, (2), 127-134. Saatavilla: <https://journals-sagepub-com.ezproxy.jyu.fi/doi/pdf/10.1177/0011392104041797>. Viitattu 20.7.2020.
- Castrén, A-M. Konfiguraationaalinen näkökulma perheeseen. 2014. Teoksessa Jallinoja, R., Hurme, H. ja Jokinen, K. *Perhetutkimuksen suuntauksia*. Gaudeamus. Helsingin yliopisto. 139-166.

- Castrén, A-M. 2009. Mahtuuko ero perheeseen? Perheen hajoaminen ja uusperhe perheenä. Teoksessa: Jallinoja, R. (toim.) Vieras perheessä. Gaudeamus. 106-127.
- Castrén, A-M., Forsberg, H. & Ritala-Koskinen, A. 2019. Harvinaisesta ja kielletystä tavanomaiseksi ja hyväksytyksi: muuttuva kulttuurinen ymmärrys av(i)oerosta suomalaisessa yhteiskunnassa. *Janus*. 27, (4), 344-361. Saatavilla: <https://journal.fi/janus/article/view/87977/47180>. Viitattu 30.7.2020.
- Duveen, G. 2000. Introduction: The power of ideas. Teoksessa Moscovici, S. *Social representations. Explorations in social psychology*. Polity Press. 1-17.
- Faurie, M ja Kallioma-Puha, L. 2010. Jääkaappi, osoite vai sukuside? Perheen määritelmät sosiaalilainsäädännössä. Teoksessa: Hämääläinen, U. ja Kangas, O. (toim.) *Perhepiirissä*. Kelan tutkimusosasto. Helsinki. 28-61. Saatavilla: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/17471/Perhepiirissa.pdf?sequence=5&isAllowed=y>. Viitattu 2.4.2020.
- Forsberg, H. 2014. Konstruktionistinen lähestymistapa perheeseen. Teoksessa Jallinoja, R., Hurme, H. ja Jokinen, K. (toim.) *Perhetutkimuksen suuntauksia*. Gaudeamus. Helsingin yliopisto. 123-138.
- Forsberg, H. 2003. Kriittistä näkökulmaa jäljittämässä. Teoksessa Forsberg, H. ja Nätkin, R. (toim.) *Perhe murroksessa*. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Gaudeamus. Helsinki. 7-15.
- Gilding, M. 2010. Reflexivity over and above convention: the new orthodoxy in the sociology of personal life, formerly sociology of the family. *The British Journal of Sociology*. 61, (4), 757-777. Saatavilla: <https://onlinelibrary-wiley-com.ezproxy.jyu.fi/doi/epdf/10.1111/j.1468-4446.2010.01340.x>. Viitattu 20.7.2020.
- Harris, S. 2008. What Is Family Diversity? Objective and Interpretive Approaches. *Journal of Family Issues*. 29, (11), 1407-1425. Saatavilla: <https://journals-sagepub-com.ezproxy.jyu.fi/doi/pdf/10.1177/0192513X08318841>. Viitattu 19.7.2020.
- Hokkanen, T. 2005. Äitinä ja isänä eron jälkeen. Yhteishuoltajavanhemmuus arjen kokemuksena. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research* 267. Jyväskylän yliopisto. Saatavilla: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/13289/9513921794.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 1.3.2020

- Ilmonen, K. 2018. Muuan diskurssianalyysi: esimerkkinä Chydenius-Instituutin vaikuttavuustutkimus. Teoksessa Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2 - Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. PS-Kustannus. 115-127.
- Jallinoja, R., Hurme, R. ja Jokinen, K. 2014. Jälkikirjoitus. Teoksessa Jallinoja, R., Hurme, H. ja Jokinen, K. (toim.) Perhetutkimuksen suuntauksia. Gaudeamus. Helsingin yliopisto. 240-245.
- Jokinen, K. 2014. Perhekäytäntöjen sosiologia. Teoksessa Jallinoja, R., Hurme, H. ja Jokinen, K. (toim.) Perhetutkimuksen suuntauksia. Gaudeamus. Helsingin yliopisto. 176-191.
- Jokinen, A., Juhila, K. ja Suoninen, E. 2016. Diskurssianalyysi: teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Vastapaino.
- Juhila, K. 1999. Kulttuurin jatkuvasti rakentuvat kehät. Teoksessa Jokinen, A., Juhila, K. ja Suoninen, E. (toim.) Diskurssianalyysi liikkeessä. Jyväskylä: Vastapaino. 160-195.
- Karttunen, R. 2010. Isän ja äidin välissä: Lapsen kuulemisen psykologinen kehys huolto- ja tapaamisriidoissa. Väitöskirja. Tampereen yliopisto. Psykologian laitos. Saatavilla: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/66650/978-951-44-8201-4.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 31.3.2020.
- Kauppinen, N. 2013. Eronjälkeinen selviytyminen ja onnistunut yhteistyö eroperheiden tarinoissa. Lisensiaattitutkimus. Turun yliopisto. Sosiaalitieteiden laitos. Saatavilla: <https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=60ceecbb-8026-47c1-8345-07641897ea96>. Viitattu 30.3.2020.
- Kinlaw, R., Gatins, D. & Dunlap, L. 2015. Differences in Views of Family Life According to Age, Gender, and Parental Marital Status. *Journal of Divorce & Remarriage*. 56, (7), 517-534. Saatavilla: <https://www-tandfonline-com.ezproxy.jyu.fi/doi/pdf/10.1080/10502556.2015.1080080?needAccess=true>. Viitattu 21.7.2020.
- Kiiski, J. 2011. Suomalainen avioero 2000-luvun alussa. Miksi avioliitto puretaan, miten ero koetaan ja miten siitä selviydytään? Publications of the University of Eastern Finland Dissertations in Education, Humanities, and Theology No 15. Itä-Suomen yliopisto. Joensuu. Saatavilla: https://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-0422-5/urn_isbn_978-952-61-0422-5.pdf. Viitattu 30.3.2020.
- Kiviniemi, K. 2018. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2 - Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle

- tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. PS-Kustannus. 62-74.
- Korvela, A. & Rönkä, P. 2014. Arkielämä näkökulmana perheeseen. Teoksessa Jallinoja, R., Hurme, H. ja Jokinen, K. (toim.) Perhetutkimuksen suuntauksia. Gaudeamus. Helsingin yliopisto. 192-214.
- Koskela, J. 2012. Avioero suomalaisen miehen kokemana. Ero ja erosta toipuminen prosessina. Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 46. Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta. Kuopio. Saatavilla:
https://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-0906-0/urn_isbn_978-952-61-0906-0.pdf. Viitattu 1.4.2020.
- Kuronen, M. 2014. Perheen ideologinen tuottaminen. Teoksessa Jallinoja, R., Hurme, H. ja Jokinen, K. (toim.) Perhetutkimuksen suuntauksia. Gaudeamus. Helsingin yliopisto. 81-98.
- Kuronen, M. 2003. Eronnut perhe? Teoksessa Forsberg, H. ja Nätkin, R. (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Gaudeamus. Helsinki. 103-120.
- Kääriäinen, A. 2008. Ero haastaa vanhemmuuden. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.
- Lage, E. 2014. Sosiaalisten representaatioiden perusdynamikka. Teoksessa Myyry L., Ahola, S., Ahokas, M. & Sakki, I. (toim) Arkiajattelu, tieto ja oikeudenmukaisuus. Helsingin yliopisto. Sosiaalitieteiden laitos. 53-67. Saatavilla:
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/144169/AMPB_Juhlakirja.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 5.12.2020.
- Linnavuori, H. 2020. Lasten ja nuorten aikuisten kokemuksia vuoroasumisesta – tarkastelussa koti, perhe ja perheen ihmissuhteet. Teoksessa Valkendorff, T & Sihvonen, E. (toim.) Nuorten perheet ja läheissuhteet. Nuorten elinolot vuosikirja -2020. Nuorisotutkimusseura. 87-106. Saatavilla:
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140654/elinolot%20vuosikirja%202020%20web.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 7.11.2020.
- Linnavuori, H. 2007. Lasten kokemuksia vuoroasumisesta. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 313. Jyväskylän yliopisto. Saatavilla:
<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/13389/9789513929404.pdf?sequence=1>. Viitattu 2.4.2020.

- Moon, M. 2011. The Effects of Divorce on Children: Married and Divorced Parents' Perspectives. *Journal of Divorce & Remarriage*. 52, (5), 344-349. Saatavilla: <https://www-tandfonline-com.ezproxy.jyu.fi/doi/pdf/10.1080/10502556.2011.585093?needAccess=true>. Viitattu 20.7.2020.
- Moscovici, S. 2000. *Social representations. Explorations in social psychology*. Polity Press.
- Murray, L. & Barnes, M. 2010. Have Families Been Rethought? Ethic of Care, Family and 'Whole Family' Approaches. *Social Policy and Society*. 9, (4), 533-544. Saatavilla: https://www-cambridge-org.ezproxy.jyu.fi/core/services/aop-cambridge-core/content/view/A13BA8113F421A4FFA751983C0252B54/S1474746410000254a.pdf/have_families_been_rethought_ethic_of_care_family_and_whole_family_approaches.pdf. Viitattu 21.7.2020.
- Nätkin, R. 2003. Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä. Teoksessa Forsberg, H. ja Nätkin, R. (toim.) *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Gaudeamus. Helsinki. 16-38.
- Pearce, L., Hayward, G., Chassin, L. & Curran, P. 2018. The Increasing Diversity and Complexity of Family Structures for Adolescents. *Journal of Research on Adolescence*. 28, (3), 591-608. Saatavilla: <https://onlinelibrary-wiley-com.ezproxy.jyu.fi/doi/epdf/10.1111/jora.12391>. Viitattu 23.7.2020.
- Pietikäinen, S. & Mäntynen, A. 2019. Uusi kurssi kohti diskurssia. *Vastapaino*.
- Pirkanen, H., Eerola, P. & Jokinen, K. 2020. Nuorten aikuisten käsityksiä tulevaisuuden perheistä. Teoksessa Valkendorff, T & Sihvonen, E. (toim.) *Nuorten perheet ja läheissuhteet. Nuorten elinolot vuosikirja -2020*. Nuorisotutkimusseura. 127-142. Saatavilla: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140654/elinolot%20vuosikirja%202020%20web.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 7.11.2020.
- Pirttilä-Backman, A-M & Helkama, K. 2001. Serge Moscovicin sosiaaliset representaatiot. Teoksessa Hänninen, V., Partanen, J. & Ylijoki, O-H. (toim.) *Sosiaalipsykologian suunnannäyttäjiä*. Tampere: Vastapaino.
- Pynnönen, A. 2013. Diskurssianalyysi: tapa tutkia, tulkita ja olla kriittinen. Työpaperi nro 379. Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulu. Jyväskylän yliopisto. Saatavilla: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/42412/978-951-39-5471-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 24.4.2020.

- Remes, L. 2004. Diskurssianalyysin kolme traditiota. Saatavilla:
<https://metodix.fi/2014/05/19/remes-diskurssianalyysin-kolme-traditiota/>.
Viitattu 5.6.2020.
- Rissanen, A., Kääriäinen, A., Rantala, K., Sarasoja, L. ja Aiko, M. 2017.
Vuoroasumisen periaatteet ja sopiminen vanhempien ja viranomaisten
käsityksinä. *Janus*. 25 (1). 38-56. Saatavilla:
<https://journal.fi/janus/article/view/58714/24598>. Viitattu 19.12.2020.
- Sakki, I., Mäkinieniemi, J-P., Hakoköngäs, E ja Pirttilä-Backman, A-M. 2014. Miten
tutkia sosiaalisia representaatioita? *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti*. 51,
317-329. Saatavilla: [file:///C:/Users/Johanna/Downloads/48478-
Artikkelin%20teksti-38835-1-10-20150108.pdf](file:///C:/Users/Johanna/Downloads/48478-Artikkelin%20teksti-38835-1-10-20150108.pdf). Viitattu 1.6.2020.
- Sakki, I. & Menard, R. 2014. Ankkurointi, naturalisointi ja muutos sosiaalisten
representaatioiden tutkimuksessa. Teoksessa Myyry L., Ahola, S., Ahokas, M.
ja Sakki, I. (toim) *Arkiajattelu, tieto ja oikeudenmukaisuus*. Helsingin yliopisto.
Sosiaalitieteiden laitos. 68-91. Saatavilla:
[https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/144169/AMPB_Juhlakirja.p
df?sequence=1&isAllowed=y](https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/144169/AMPB_Juhlakirja.pdf?sequence=1&isAllowed=y). Viitattu 5.12.2020.
- Salo, S. 2001. Parisuhdeongelmat ja lasten psyykinen hyvinvointi: kaksi
tutkimusnäkökulmaa. *Jyväskylä studies in education, psychology and social
research* 419. Jyväskylän yliopisto. Saatavilla:
[https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/36861/9789513944476.pdf?seq
uence=1&isAllowed=y](https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/36861/9789513944476.pdf?sequence=1&isAllowed=y). Viitattu 3.4.2020.
- Smart, C. 2004. *Changing Landscapes of Family Life: Rethinking Divorce*. *Social
Policy and Society*. 3, (4), 401-408. Saatavilla: [https://www-cambridge-
org.ezproxy.jyu.fi/core/services/aop-cambridge-
core/content/view/DFA99F93E6E466A9F44AE342AB262A6C/S147474640400
2040a.pdf/changing_landscapes_of_family_life_rethinking_divorce.pdf](https://www-cambridge-org.ezproxy.jyu.fi/core/services/aop-cambridge-core/content/view/DFA99F93E6E466A9F44AE342AB262A6C/S1474746404002040a.pdf/changing_landscapes_of_family_life_rethinking_divorce.pdf).
Viitattu 18.7.2020.
- Smith, D. 1993. The Standard North American Family: SNAF as an Ideological
Code. *Journal of Family Issues*. 14, (1), 50-65.
- Sutinen, P. 2005. Vanhempana ja aikuisena uusperheessä. Helsingin yliopiston
kasvatustieteidenlaitoksen tutkimuksia 203. Helsingin yliopisto. Saatavilla:
[https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/19826/vanhemp.pdf?sequ
ence=1&isAllowed=y](https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/19826/vanhemp.pdf?sequence=1&isAllowed=y). Viitattu 4.4.2020.
- Tarvainen, K., Myllyniemi, S. & Gissler, S. 2020. Lapset, nuoret ja perheet tilastoissa.
Teoksessa: Valkendorff, T & Sihvonen, E. (toim.) *Nuorten perheet ja
läheissuhteet*. Nuorten elinolot vuosikirja -2020. Nuorisotutkimusseura. 21-64.

Saatavilla:

<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140654/elinolot%20vuosikirja%202020%20web.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 7.11.2020.

Tietoarkisto. Saatavilla:

https://services.fsd.uta.fi/catalogue/FSD2739?study_language=fi. Viitattu 22.4.2020.

Valiquette-Tessier, S., Vandette, M-P. & Gosselin, J. 2016. Is family structure a cue for stereotyping? A systematic review of stereotypes and parenthood. *Journal of Family Studies*. 22 (2),162-181. Saatavilla: <https://www-tandfonline-com.ezproxy.jyu.fi/doi/pdf/10.1080/13229400.2015.1049955?needAccess=true>. Viitattu 23.7.2020.

Valkendorff, T & Sihvonen, E. 2020. Johdanto. Nuorten perhesuhteet nuorisotutkimuksen ja perhetutkimuksen risteyksessä. Teoksessa Valkendorff, T & Sihvonen, E. (toim.) Nuorten perheet ja läheissuhteet. Nuorten elinolot vuosikirja -2020. Nuorisotutkimusseura. 5-18. Saatavilla: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140654/elinolot%20vuosikirja%202020%20web.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 7.11.2020.

Walper, S., Thönnissen, C. & Alt, P. 2015. Effects of Family Structure and the Experience of Parental Separation: A Study on Adolescents' Well-Being. *Comparative Population Studies; Wiesbaden*. 40, (3), 335-364. Saatavilla: <https://search-proquest-com.ezproxy.jyu.fi/docview/2056746178?pq-origsite=primo>. Viitattu 29.7.2020.

Vuori, J. 2003. Äitiyden ainekset. Teoksessa Forsberg, H. ja Nätkin, R. (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Gaudeamus. Helsinki. 39-63.

Väyrynen, K. 2008. Lapsen tuska huoltoriidassa. Elämää vanhempien välissä. *Lisensiaattitutkimus. Psykologian laitos. Jyväskylän yliopisto*. Saatavilla: https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/19004/URN_NBN_fi_jyu-200810235825.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 1.4.2020.

Yesilova, K. 2009. Ydinperheen politiikka. Gaudeamus. Helsinki.

Zartler, U. 2014. How to Deal With Moral Tales: Constructions and Strategies of Single-Parent Families. *Journal of Marriage and Family*. 76, (3), 604-619. Saatavilla: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/jomf.12116>. Viitattu 21.7.2020.

LIITTEET

LIITE 1

Aineisto Erovanhemmuuskirjoitukset 2011-2012 [elektroninen aineisto]. FSD2739, versio 1.0 (2012-07-12). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Kansanrunousarkisto & Helsinki: Hyvä erovanhemmuus ry [tuottajat], 2012. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [jakkaja], 2012.

